Ketabton.com

پښتو معاصر لیکوال

عبدالقدوس نجیب

۱۳۹۴ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو معاصر ليکوال

ليکوال:

عبدالقدوس نجيب

سريزه، سمون او څېړنه

د

محمدويس

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: پښتو معاصر لیکوال

لیکوال: عبدالقدوس نجیب

سریزه، سمون

او څېړنه: محمد ویس

خپروندی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

ډیزاین: ضیاء ساپی

پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۱۰۷)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

په دې برخه غواړم د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو
پوهنځي د پښتو څانګې له درنو استادانو،دوستانو او په
ځانګړي توګه له خپل لارښود استاد سرمحقق زلمي هیواد
مل څخه چې د لارښود استاد په توګه یې ، د تیزس د
لیکلو په جریان کې پوره لارښوونه راته وکړه او د تحقیق
ترپایه یې خپلې همکاري له مانه ونه سپمولې د الله ج له
در بارڅخه ورته د ډیر عمر او ښه صحت غوښتنه کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

گڼه سرلیک... مخګڼه

د سر خبرې....... .... ۱
لنډیز.. ۳
سریزه.. ۴
د تذکرې مأخذ ۵
د تذکرې لیکوال.. ۶
د عبدالقدوس نجیب آثار ۶
د څیړنې هدف ۹
د څیړنې میتود ۹
د څیړنې شالید ۱۰

۱ د تذکرې اصلي متن

۱-۱ . د پښتو ژبې معاصر لیکوال.. ۱۲
۱-۲ . آشنا ۱۲
۱-۳ . آریا.. ۱۳
۱-۴ . ارشاد ۱۵
۱-۵. ابوالوفا ۱۶
۱-۶ . الفت ۱۷
۱-۷ . ایوبي محمد انور ۱۸
۱-۷-۱ . د محمد انور ایوبی د کلام نمونه ۱۸
۱-۸ . ایوبي ۱۹
۱-۸-۱ . د ایوبی د کلام نمونه ۲۰
۱-۹ . ایوبي محمد نادر ۲۱
۱-۹-۱ . د کلام نمونه ۲۲
۱-۱۰ . ایوبي غلام فاروق ۲۳
۱-۱۰-۱ . د شعر نمونه ۲۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۱ . اخلاص ۲۴
۱-۱۱-۱ . د اخلاص د نظم نمونه ۲۴
۱-۱۲ . ایازي ۲۵
۱-۱۳ . ایازي محمد یوسف ۲۶
۱-۱۴ . ایازي محمد انور ۲۷
۱-۱۵ . احمدي ۲۸
۱-۱۵-۱ . د احمدي د کلام نمونه ۲۸
۱-۱۶. اخک ۳۰
۱-۱۶-۱ . د اخک د نظم نمونه ۳۰
۱-۱۷ . اتم ۳۲
۱-۱۸ . احمد جان ۳۳
۱-۱۸-۱ . د منشي احمد جان د کلام نمونه ۳۴
۱-۱۹ . رحمت الله بابا.......... ۳۶
۱-۱۹-۱ . د رحمت الله بابا د شعر نمونه ۳۷
۱-۲۰ . بینوا ۳۸
۱-۲۰-۱ . د بینوا چاپ شوي آثار ۳۹
۱-۲۰-۲ . د کلام نمونه ۳۹
۱-۲۱ . رشاد ۴۲
۱-۲۱-۱ . د رشاد شعر او شاعري ۴۳
۱-۲۱-۲ . د رشاد تألیفات ۴۳
۱-۲۱-۳ . د کلام نمونه ۴۳
۱-۲۲ . خواخوږی ۴۶
۱-۲۲-۱ . د خواخوږي د شعر نمونه ۴۶
۱-۲۳ . سید ۴۷
۱-۲۳-۱ . د سید د ماموریت دوره ۴۹
۱-۲۳-۲ . د کلام نمونه ۵۰
۱-۲۴ . جانان ۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۴-۱ . د جانان د کلام نمونه ۵۵
۱-۲۵ . واسعي ۵۸
۱-۲۵-۱ . د واسعي د کلام نمونه ۵۹
۱-۲۶ . قاضي عبدالصمد ۶۰
۱-۲۶-۱ . د قاضي عبدالصمد د شعر نمونه..................... ۶۱
۱-۲۷ . مسلم ۶۳
۱-۲۷-۱ . د مسلم د کلام نمونه ۶۳
۱-۲۸ . نومیالی ۶۵
۱-۲۸-۱ . د نومیالي د کلام نمونه ۶۵
۱-۲۹ . حیدري ۶۷
۱-۲۹-۱ . د پښتون ناظم میر حیدر کورنۍ ۶۷
۱-۲۹-۲ . د میر حیدر حیدری د پښتون ناظم د تحصیل دوره ۶۸
۱-۲۹-۳ . د پښتون ناظم د پښتو سره مینې د پیداکولو عوامل...... ۶۹
۱-۲۹-۴ . د پښتون ناظم د شاعرۍ دوره ۶۹
۱-۲۹-۵ . د پښتون ناظم د مطبوعاتو سره پیژند ګلوي ۷۰
۱-۲۹-۶ . د حیدری د شعر نمونه...................................... ۷۱
۱-۳۰ . پښتون ۷۴
۱-۳۰-۱ . د پښتون د کلام نمونه ۷۴
۱-۳۱ . مستغني ۷۶
۱-۳۱-۱ . د مستغني د کلام نمونه ۷۸
۱-۳۲ . بینوم ۷۹
۱-۳۲-۱ . د شعر دیوان ۸۰
۱-۳۲-۲ . د ده اشعار او کلام ۸۱
۱-۳۲-۳ . د بینوم د کلام نمونه ۸۱

۲ تعلیقات

۲-۱ . آشنا ۸۳
۲-۱-۱ . د آشنا یو بیت له فرهنګه...................................... ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲ . محمد نجیم آریا ۸۵
۲-۲-۱ . د محمد نجیم آریا آثار ۸۶
۲-۲-۲ . د محمد نجیم آریا د دري شعر نمونه ۸۶
۲-۳ . محمد شاه ارشاد ۸۷
۲-۳-۱ . د محمد شاه ارشاد آثار ۸۸
۲-۳-۲ . د ارشاد د شعر نمونه ۸۸
۲-۴ . محمود شاه ابوالوفا ۹۰
۲-۵ . گل پاچا الفت ۹۱
۲-۵-۱ . د الفت آثار ۹۲
۲-۵-۲ . د گل پاچا الفت د نثر نمونه ۹۳
۲-۶ . محمد انور ایوبي ۹۵
۲-۷ غلام محی الدین ایوبي ۹۵
۲-۸ . محمد نادر ایوبي ۹۶
۲-۸ -۱ . د محمد نادر ایوبي آثار ۹۶
۲-۸-۲ . د محمد نادر ایوبي د نثر یوه بیلګه ۹۸
۲-۹ غلام فاروق ایوبي ۹۹
۲-۱۰ عبد الخالق اخلاص ۱۰۰
۲-۱۰-۱ . د عبدالخالق اخلاص آثار ۱۰۰
۲-۱۱ . محمد اعظم ایازي ۱۰۲
۲-۱۱-۱ . د محمد اعظم ایازي آثار ۱۰۳
۲-۱۲ محمد یوسف ایازي ۱۰۴
۲-۱۲-۱ . د محمد یوسف ایازي آثار ۱۰۴
۲-۱۳ محمد انور ایازي ۱۰۶
۲-۱۴ . لعل محمد احمدي ۱۰۶
۲-۱۵ . نظر محمد اښک ۱۰۷
۲-۱۵-۱ . د نظر محمد اښک د نظم نمونه ۱۰۷
۲-۱۶ . سید حسن اتم ۱۰۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۷ منشي احمد جان ۱۰۹

۲-۱۷-۱ . د منشي احمد جان آثار ۱۱۰

۲-۱۷-۲ . د منشي احمد جان د نثر نمونه ۱۱۰

۲-۱۸ . رحمت الله بابا ۱۱۲

۲-۱۹ . عبدالرؤف بینوا ۱۱۳

۲-۱۹-۱ . د استاد بینوارسمي دندې ۱۱۴

۲-۱۹-۲ . د بینوا آثار ۱۱۵

۲-۱۹-۳ . د عبدالرؤف بینوا د نثر نمونه ۱۱۹

۲-۲۰ عبدالشکور رشاد ۱۲۱

۲-۲۰-۱ . د عبدالشکور رشاد چاپي آثار ۱۲۳

۲-۲۰-۲ . د عبدالشکور رشاد ناچاپ آثار ۱۲۶

۲-۲۰-۳ . د علامه رشاد د نثر نمونه ۱۳۱

۲-۲۱ محمد ابراهیم خواخوږی ۱۳۳

۲-۲۱-۱ . د خواخوږي آثار ۱۳۴

۲-۲۱-۲ . د محمد ابراهیم خواخوږي د کلام نمونه ۱۳۴

۲-۲۲ . سید حسین سید ۱۳۵

۲-۲۲-۱ . د سید حسین سید د نظم نمونه ۱۳۶

۲-۲۳ ملامحمد شریف جانان کاکړ ۱۳۶

۲-۲۳-۱ . د ملا محمد شریف جانان آثار ۱۳۷

۲-۲۳-۲ . د ملاجان د نظم یوه نمونه ۱۳۸

۲-۲۴ . عبدالخالق واسعي ۱۳۹

۲-۲۴-۱ . د عبدالخالق واسعي د ماموریت دوره ۱۳۹

۲-۲۴-۲ . د ښاغلي واسعي ترجمې او تألیفات ۱۴۰

۲-۲۴-۳ . د ده د نظم نمونه ۱۴۱

۲-۲۵ . قاضي عبدالصمد ۱۴۳

۲-۲۵-۱ . د قاضي عبدالصمد د نظم نمونه ۱۴۳

۲-۲۶ . محمد رسول مسلم ۱۴۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۶-۱ . د محمد رسول مسلم د شعر نمونه ۱۴۵
۲-۲۷ . محمد نومیالی ۱۴۷
۲-۲۷-۱ . د محمد انور نومیالي چاپ شوي آثار ۱۴۹
۲-۲۷-۲ . د ښاغلي نومیالي ځینې نا چاپ آثار ۱۵۰
۲-۲۷-۳ . د نومیالي د نثر نمونه ۱۵۰
۲-۲۸ میر حیدر حیدري ۱۵۳
۲-۲۹ . محمد رسول پښتون ۱۵۳
۲-۳۰ . عبدالعلي مستغني ۱۵۴
۲-۳۰-۱ . د مستغني آثار ۱۵۵
۲-۳۰-۲ . د عبدالعلي مستغني د نظم نمونه ۱۵۵
۲-۳۱ . فضل اکبر بینوم ۱۵۶
۲-۳۱-۱ . د بینوم د کلام نمونه ۱۵۸
پایله ۱۶۰
مناقشه ۱۶۱
کلي پایله ۱۶۳
وړاندیزونه اوسپارښتنې ۱۶۴
مأخذونه ۱۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تحریك یادښت

د افغانستان ملي تحریك د (۱۳۹۳ ل) کال په پیل کې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه کړې وه چې د دې کال په بهیر کې به (شل عنوانونه) بېلا بېل دیني، علمي، ادبي او ټولنیز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې کوي. ملـي تحریـك دا ژمنـه د یـاد کـال د کـب پـر (۲۸)مـه نېټـه پـوره او د یـوې پرتمینـې غونـډې پـه تـرڅ کـې یـې شـل عنوانونـه علمـي اثـار هېوادوالـو تـه وړاندې کړل. ملي تحریك په یاده غونډه کې ژمنـه وکـړه چـې د (۱۳۹۴ ل) کال په بهیر کې به انشاء الله د خدای (ج) پـه نصرت ټـول ټـال سـل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې کـوي. طبیعي خبره ده چې دا اسانه کار نه دی، ډېر زیات زیار او زحمت ته اړتیا لري، خو ملي تحریـك ټېنګ هوډ کړی چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملي کـوي. دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی د همدې (سل عنوانونـو) ژمنـه کـړو اثـارو له جملې څخه دی، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحریك هیلـه لـري چـې لـه دې اثـر څخـه بـه زمـوږ هېـوادوال پـه زړه پـورې ګټـه پورتـه کـړي. ملـي تحریـك لـه ټولـو هغـو لیکوالـو، ژبـاړونکو، سمونچارو، مـالي او معنـوي مرستندویانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثـارو د چـاپ پـه دې ټـول بهیـر کې یې یو بل سره مرسته او ملګرتیا کړې او دا فرهنګي بهیـر یـې بریـالی کړی، د زړه له کومې مننه کوي او کور وداني ورته وایي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هیله

د افغانستان ملي تحریك فرهنګي څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې

د ماسترۍ د تحصیلي دورې د تیزس لپاره د یوې داسې موضوع په هڅه کې وم چې د ژبې او فرهنګ په بډاینه کې موثره تمامه شي او تکراري نه وي. په همدې خاطر ما د خپل استاد سرمحقق زلمي هیوادمل صاحب څخه د موضوع د ټاکلو لپاره مشوره وغوښته هغه راته وویل ،چې د پښتو یوه تذکره ده د عبدالقدوس نجیب په نامه یوه لیکوال لیکلې او د شاعرانو او لیکوالو سوانح او فرهنګي فعالیتونه په کې بشپړ نه دي، مستقله نه ده چاپ شوې، متن به یې چاپ ته آماده کې او هم په باندې تعلیقات،تحشیه او سریزه ولیکې ښه موضوع ده، د تذکرې کاپي مې پخپله له استاد څخه واخیسته او لیکل شوې بڼه مې د سرمحقق زلمي هیواد مل په وساطت له مطیع روهیال څخه ترلاسه کړه او د ثبت لپاره مې په ۱۳۹۴ کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي ته فهرست او غوښتنلیک ورکړ چې له نیکه مرغه د بورد له خوا زما د تیزس موضوع (د پښتو معاصر لیکوال تحشیه،تعلیق اومکمله سریزه) تر عنوان لاندې ومنل شوه او کار مې ور باندې شروع کړ.

د تیزس د لیکلو په جریان کې مې له بیلابیلو کتابخانو، تر ډیره د جمهوري ریاست د کتابتون څخه چې د درانه استاد سرمحقق زلمي هیواد مل په هلو ځلو د پخواني جمهور رییس حامد کرزي د حاکمیت په دوران کې جوړه شوې وه او زما دتیزس اړوند ډیرې ماخذونه همدلته وو استفاده وکړه، له دې سربیره مې د یو شمیر فرهنګیانو سره هم مصاحبې کړې دي له هغوی څخه مې معلومات راټول کړي چې دلته یې ځای بولم څو د هغوی یادونه او مننه ورڅخه وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د استاد ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل څخه ډېره مننه کــوم ،چــې ددې تېزس د لارښود استاد په توګه يې د دې تيزس د ليکلو له پيله تر پايه له مانه خپلې لارښوونې او مرستې نه دي سپمولي،په هره برخه کې يې راســره پــوره همکاري وکړه او واقعا د دې موضوع په بشپړولو کې راسره ډېر پــه تکليــف او ستړی شو، چې ډېره مننه ورڅخه کوم کور دې يې ودان وي او الله ج دې ډېــر عمر له روغتيا سره ورکړي.

همدارنګه د مطيع الله روهيال څخه هم مننه کوم چې د تذکرې پوره متن چې په طلوع افغان اخبار کې خپور شوی وه ماته را کړ او د ځينو ليکوالو چــې پــه پښتو تذکرو کې د هغوی په باب معلومات نــه وو راغلــي د هغــوی د محترمــو کورنيو غړي يې را ته معرفي کړل او د معلوماتو په راټولو کې يې زماکار اســان کړ چې کور ودانی ورته وايم.

ديوې خبرې يادونه بايد دلته وکړم چې د دې تذکرې د څو محدودو ليکوالانــو په باب مې پوره معلومات پيدا نه کړای شول، د دوی شرح حــال څنګــه چــې تذکرې ضبط کړی، هماغسې پاتې دی.

په پای کې د ټولو هغو دوستانو او استادانو څخه مننه کوم،چې په يو نه يوه بڼه يې په دې موضوع کې له ماسره مرسته کړې ده.

په درنښت

محمدويس

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډیز

دا تيزس د پښتو ليکوالو او شاعرانو د يوې معاصرې تذکرې تـدوين او احياتـه وقف شوی دی. دا تذکره شاوخوا ۶۰ کاله وړاندې ترتيـب شـوې او ۳۱ افغـان ليکوال او شاعران پکې معرفي شوي دي.

د پيل په خبرو کې دا روښانه کيږي، چې د ماسترۍ دورې په پای کې بايـد يو تيزس وليکل شي، چې دهمدغې اړتيا پر بنسټ مې د دې تيـزس فهرسـت برابر کړ، د پوهنتون بورډ ومانه او د سرمحقق زلمي هيوادمـل تـر لارښـوونې لاندې مې د موضوع د تحقيق کار بشپړ کړ.

په مقدمه کې مې د تذکرې د معرفـۍ، مأخذونو،هـدف ، د کـار ميتـود او د موضوع شاليد په باب خبرې کړي.

ورپسې د تذکرې اصلي متن راغلی په دغه برخه کې ۳۱ شـاعران تـر اولسـم نمبر پورې د الفبا هجا پراساس معرفي شوي دي، په پاتې نورو کې دا ترتيب په نظر کې نه دی نيول شوی.د تذکرې متن مې د تدوين له معاصرو روشونو سـره سم تدوين کړی دی، هغه شرايط چې د تدوين روش شناسي ښوولي دي.

له دې وروسته د تعليقاتو برخه ده د تعليقاتو په برخـه کـې مـې د تـذکرې د شاعرانو شرح حال پـه بشـپړ ډول راوړی دی، د تعليقـاتو د تحقيـق ميتـود تشريحي دی.

له تعليقاتو وروسته په ترتيـب سـره پايلـه، مناقشـه، کلـي نتيجـه ګيـرې وړانديزونه او مأخذونه راوړل شوي دي.

د دې تذکرې له موادو د ادبي تاريخ په تحقيقـاتو او نـورو ادبـي څيړنـوکې د څيړونکو لپاره د استفادې موارد لري. او ويلي شو چې دا يوه نـوې تـذکره لـه مقدمې او تعليقاتوسره زموږ فرهنګي حلقوته وړاندې شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

ادبي تذکرې د شاعرانو او لیکوالو د احوالو او آثارو د خوندي کولو او د شاعرانو د معرفي لپاره له ډېرې پخوا څخه په شرقي فرهنګ کې دود دي او تراوســه لا لیکل کیږي، عمده ګټه او هدف یکې دا نغښتی دی چې د هرې ژبې د ادبیــاتو تاریخ دلیکنې لپاره له بنیادي منابعو څخه ګڼل کیږي.

د پښتو ادبیاتو په معاصره دوره کې چې په افغانستان کې کومې تذکرې لیکــل شوې دي قدیمه تذکره په کې په ۱۳۱۶ او۱۳۱۷هــ ش کلونو کې لیکــل شــوې ده، نوم یې دی د پښتو نني لیکوال دا تذکره استاد خــادم او اســتاد رشــتین دواړو په ګډه جوړه کړې، د دې تذکرې څه برخې مرحوم خادم د کابل کالنۍ د ۱۳۱۸ هــ ش کال په ګڼه کې چاپ کړې دي د دې تذکرې لومړنۍ برخې د کابل کالنۍ د ۱۳۱۶او ۱۳۱۷ هــ ش کلونو په ګڼو کې خپرې شــوې دي. بلــه تــذکره عبدالرزاق زهیر لیکلې د ده تذکره په فارسي ژبه ده او نــوم یــې دی،شــعرای معاصر پښتو چې تراوسه نه ده چاپ شې او خطي نسخه یې د افغانســتان پــه ملي آرشیف کې خوندي ده او دریمه همدا تذکره ده.

د تذکرې معرفي:

په دې تذکره کې ټول یودیرش شاعران معرفي شوي البته لــه دغــو شــاعرانو څخه ډېری یې هغه وخت ژوندي وو او د یادې شوې تذکرې له لیکلو وروســته د پښتنو لیکوالو په وروسته لیکــل شــویو تــذکروکې یــې دځینوشــاعرانو او لیکوالو د سوانحو او د دوی د علمي او ادبي کړنو په باب معلومات راغلــي دي. په یاده شوې تذکره کې څوتنــه لیکــوال او شــاعران داســې دي چــې زمــا د معلوماتو له مخې د پښتنو لیکوالو په بله تذکره کې نه دي معرفي شوي یوازې د همدې تذکرې لیکوال یې سوانح راوړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو معاصر ليکوال دغه تذکره ما د خپل استاد سرمحقق زلمي هيواد مـل په وساطت له مطيع الله روهيال څخه ترلاسه کړه له دواړو ښـاغلوڅخه منـنـه کوم چې په دې برخه کې يې له ماسره پوره همکاري وکړه.
دا تذکره (د پښتو معاصر ليکوال) په مستقله توګه تراوسه نه ده چـاپ شـوې خو په طلوع افغان کې په ترتيب سره په ځو برخـوکې خپـره شـوې ده د دې تذکرې د ليکلو تاريخ په باب هم ښاغلي ليکوال څه نه دي ليکلي خو دومـره ښکاري چې ياده شوې تذکره د عبدالروف بينوا د اوسني ليکوال څخه ښـايي ځو کاله مخکې ليکل شوې وي. بله يادونه داده چې دا تذکره هغه وخت ليکـل شوې چې مرحوم نجيم آريا د طلوع افغان مدير و،ځکه مولـف چـې د محمـد نجيم آريا په باب خبرې کړې دي، هلته ليکي"دطلوع افغان اوسنی چلوونکی" له دې يادونې ښکاري چې دا تذکره د ديرشمو کلونو په جريان کې ليکل شوې ده، ځکه مرحوم نجيم آريا په ديرشمو کلونکې د طلوع افغان مدير و.
داسې ښکاري چې دا تذکره يو څه متفرقه په ديرشمو کلونـو کـې پـه طلـوع افغان کې چاپ شوې او بيا د څلويښتمو کلونو په اوايلو کې چې کلـه ښـاغلی ايوبي د طلوع افغان مدير و، دا تذکره مسلسله بيـا خپـره شـوې ده، ځکـه د تذکرې کوم متن چې موږ ته رسيدلی په پيل کې يې د ايوبي يادداښت دی.

د تذکرې مأخذ:

د دې تذکرې د زياتره ليکوالو او شاعرانو معرفي خپلـه مؤلـف پيـدا کـړې او بيا يې تنظيم او ليکلي دي. اما د ځينو شـاعرانو او ليکوالـو سـوانح او د آثـارو نمونې يې د پوهاند رښتين، خادم، واسعي، ژواک او نورو لـه ليکنـو اخيسـتي دي. هغه ليکوال چې يې له نورو منابعو پيداکړي دي، هرځای يې خپـل مأخـذ ښوولي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې لیکوال:

د تذکرې لیکوال او ټولوونکی عبدالقدوس نجیب د عبدالغفور خان زوی د حاجي محمد ایاز خان لمسی په ختڼه بابړ او په ۱۳۰۲ هـ کال کې د کندهار د بابړو په کوڅه کې زیږیدلی د پښتو ژبې شاعر او لیکوال تیر شوی دی.

رسمي زدکړې یې تر لسم صنف پورې دي او نور تحصیلات یې په خصوصي توګه کړي دي.

له زده کړو وروسته یې د ښوونکي وظیفه اخیستې او له ۱۳۱۸ هـ ش کال څخه تر ۱۳۳۰ هـ ش کلونو پورې نور رسمي کارونه کړي دي او له هغه وروسته یې بیا شخصي کارونه ترسره کړي دي.

په پښتو او دري ژبو یې لیکنې کړي او په اردو، هند ي،عربي او انګلیسي ژبوهم پوهیده.

ښاغلی نجیب له هغو مقالو، اشعارو او یا ترجمه شوو وړو مضامینو علاوه چې په طلوع افغان، کابل مجله، هلمند، اتفاق اسلام ،او یا نورو وطني جرایدو کې خپاره شوي دي په پښتو او دري هم ځینې مستقل ترجمه شوي او یا تألیف شوي آثار لري او هغه دادي.

د عبدالقدوس نجیب آثار:

۱ـ لارنس یادافغانستان پیرکرمشاه،دا کتاب له اردو څخه په ۹۳ مخونوکې په پښتو ترجمه شوی او د ۱۳۴۰ هـ ش کال د مطبوعاتي جوایزو له پاره کاندید شوی وه.

۲ـ واقعات رویدادبغاوت بچه سقاو: له اُردوڅخه دري ژباړه چې د ۳۰ مخونوپه شاوخواکې په ۱۳۷۶هـ ش کال کې چاپ شوی دی.

۳ـ جغرافیهٔ پښتونستان جنوبي ـــــ دا کتاب د ۱۰۴ مخو په اندازه په دري ژبه لیکل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ـ نواب امیرخان سالارزی د ټونګ دریاست مؤسس چې د اکبرشاه یوسفزي تالیف دی:
دا کتاب له اردو څخه په ۹۰ مخونوکې په پښتو ترجمه شوی او د پښتو ټولنې په کتابخانه کې خوندي دی.
۵ـ متن بیانیه خان عبدالغفار خان در دادګاه لاهور ـــ دا رساله له اردو څخه په دري ترجمه شوې ده.
۶ـ زیب النساء بیګم: دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او په ۱۳۲۵ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې مسلسل خپور شوی دی.
۷ـ د کوه نور الماس: دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او په ۱۳۳۰ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول خپور شوی دی.
۸ـ خوني غل : دا قصه له اردو ژبې څخه په پښتو ترجمه شوې او د ۱۳۳۴ هـ ش کال د طلوع افغان په اخبار کې په مسلسل توګه خپره شوې ده.
۹ـ د کندهار پخواني فضلاء: دا تألیف شوی کتاب د ۱۳۳۲ هـ ش کال د طلوع افغان د اخبار په ۸۰ ګڼو کې مسلسل خپور شوی دی.
۱۰ـ د ژان ژاک روسو دوې مقالې : دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او په ۱۳۳۵ هـ ش کال اوبیا په ۱۳۴۰ هـ ش کال کې د طلوع افغان په اخبار کې مسلسل خپور شوی دی.
۱۱ـ الدخان : یوه وړوکې رساله ده چې له عربي څخه ترجمه شوې او په ۱۳۳۵ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې خپره شوې ده.
۱۲ـ الهاویه : د مصطفی لطفي منفلوطي یوه افسانه ده چې له عربي په پښتو ترجمه او په طلوع افغان کې مسلسله خپره شوې ده.
۱۳ـ الاحنجه المتکسره او مضجع العروس : د جبران خلیل دوې افسانې دي چې له عربي څخه په پښتو ترجمه او په ۱۳۴۰ هـ ش کال کې په طلوع افغان کې خپرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴ــ آراکوزیا: دا کتاب د کندهار د تاریخي وضعیت تر اسلام د مخه او وروسته بیانوي.(۷: ۱۲۸۳)

همدارنگه د ښاغلي عبدالقدوس نجیب د یو شمیر نورو اثارو او د وفات تـاریخ په باب معلومات چې په پښتو تذکرو کې یې ذکر نه وو راغلی مـا د کنـدهار د فرهنگیانو څخه ترلاسه کړل دلته یې وړاندې کوم:

۱۵ــ افغانستان درسال ۲۰۰۱ میلادی (از طالب شاهی تا حامد شاهی) ۹۰مخه.

۱۶ــ طالب شاهی او دهغه ناوړه اثرونه ترجمه په ۶۰ مخو کې.

۱۷ــ مجله الاحکام الشرعیه : دوه ټوکه جلد الاول ، جلد الثـاني پـه دري ژبـه ترجمهشوې ، تعلیقات او تحشیه د اروابناد له خوا پر لیکل شوېاو د ۱۲۰ مخونو په شاوخوا کې ده.

۱۸ــ رونې اوښکې یا دپردېس سوغات :۱۱۸ مخه شعري ټولگه ده.

۱۹ــ خوشا ل ختک : په اردو ژبه یې لیکونکی دوست محمد کامـل او دپښـتو ترجمه یې داروابناد له خوا تر سره شوې او د ۸۰ مخونو په شاوخوا کې دی.

۲۰ــ دعلامه اکاډیمسن پوهاند رشاد دمړینې گزارشات ، انځورونه ، شـعرونه او نظریات، ۳ ټوکه.

۲۱ـــدعلامه اکاډیمسن پوهاند رشاد ژوند لیـک، علمـي ، ادبـي ، کلتـوري او سیاسي کارنامې د مرگ تر ساعته پورې ،۴۵ مخه.

۲۲ـــتاریخ وقوعات افغانستان از سال۱۸۰۰ - ۲۰۰۰ میلادي.

۲۳ــ پښتو معاصر لیکوال (همدا تذکره).

استاد عبدالقدوس نجیب د ۱۳۸۴ هــ ش کال دچنگاښ دمیاشتي پر شپاړسمه چی د جولاي دمیاشتي د اوومي سره سمون لري د ۸۲ کلنۍ په عمر دسرطان د ناروغۍ له امله چې ورپېښه وه د امریکا د متحده ایالاتو د کلفورنیا ایالـت د لاس انجلس ښار د(Wephill) ویپ هیل په روغتون کی د افغانستان د وخـت د نهو بجو په شاو خوا کې وفات شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې هدف:

د دې تذکرې له تدوینه زمونږ هـدف دادی، چــې د پښــتو د معاصــرې دورې تذکرې لیکنې ټولې ورکې کړی سره پټلیس شي او دا لړۍ لکه څنګه چــې ده زمونږ په فرهنګي تاریخ کې ځای ونیسي.

ما په همدې نیامت دا تذکره تدوین کړه، سره له دې چې ددې تذکرې ځینــې لیکوال او شاعران تردې تذکرې د مخه د پوهاند رښتین او اســتاد خــادم پــه تذکره کې معرفي شوي دي او بیا وروسته د اوسني لیکوال په دریو ټوکونو کې هم راغلي دي، خو بیا هم ځینې داسې لیکــوال او شــاعران پکــې شــته چــې تراوسه بل ځای نه دي معرفي او د نورو(معرفي شویو) شاعرانو او لیکوالــو پــه سوانحو کې ځینې داسې خبرې شته چې یې د شــرح حــال د بشــپړتیابه پــه مراتبو کې له څېړونکو سره مرسته کوي.

د څېړنې میتود:

د دې تذکرې په لیکلو کې ما له دوو میتودونو څخه کار اخیستی دی:

(۱) د تذکرې متن: د تذکرې متن مې د تدوین له معاصرو روشــونو ســره ســم تدوین کړی دی، هغه شرایط چې د تدوین روش شناسي ښوولي دي.

(۲) د اثر د سریزې او تعلیقاتو میتــود: د دې تــذکرې د بشــپړتابه او د مــوادو توضیح په منظور پر تذکره سریزه او تعلیقات ما لیکلــي دي، د دې ســریزې او تعلیقاتو د تحقیق میتود تشریحي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې شالید

د هر تحقیقي اثر د بشپړولو په موخه څېړونکی اړ دی د موضوع د لا ښه وضاحت په منظور له تخنیکي پلوه ورته یو عنوان پسمنظر یا په ساده اصطلاح شالید نومبږي و کاږي. له دې څخه د محقق او څېړونکي هدف دا وي چې خپل ځان او لوستونکو ته دا معلومه کړي چې ایا کومه موضوع چې مور د تحقیق په موخه انتخاب کړي پخوا تر مورږ کوم ښاغلي پرې کار کړی که نه.

په داسې مواردو کې مورږ هم اړ یو چې په یاده لړی لړ غوندې رڼا واچوو، دغه تذکره (پښتو معاصر لیکوال) د دیرشمو کلونو په جریان کې ښاغلي عبدالقدوس نجیب لیکلې ده، په مستقل ډول تراوسه نه ده چاپ شوې اما په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول نشر شوې ده. په دې تذکره کې ۳۱ شاعران او لیکوال معرفي شوي دي چې د لیکوالو او شاعرانو سوانح په کې بشپړې نه وې اړتیا وه څو د دغو شاعرانو او لیکوالو شرح حال په کې بشپړ شي. په همدې خاطر ما تصمیم ونیوه چې په تذکره کې د راغلو لیکوالو او شاعرانو د سوانحو د بشپړتابه لپاره په باندې تحشیه، تعلیق او سریزه د ماسترۍ د تیزس موضوع په حیث انتخاب کړم، د موضوع د ثبت لپاره مې په ۱۳۹۴ کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي ته فهرست او غوښتنلیک ورکړ چې له نیکه مرغه د بورد له خوا زما د تیزس موضوع (د پښتو معاصر لیکوال تحشیه،تعلیق او سریزه) تر عنوان لاندې ومنل شوه او کار مې ور باندې شروع کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تیزس په بشپړولو کې مې د علومو اکاډمۍ کتابتون، د جمهـوري ریاسـت د کتابخانې، د کابل پوهنتون کتابتون او ځینو نور کتابخانو څخه استفاده او د یو شمیر استادانو او فرهنګیانو سره مرکې کړې دي او تیزس مې بشپړ کړی دی. باید وویل شې چې په دې تذکره کې داسې شاعران هم شته چې په نورو پښتو تذکرو کې د هغوی په باب معلومات نه دي راغلي او یواځې ښاغلي نجیب یـې شرح حال راوړی دی. په دې هیله چې دغه تیزس د پښتو ادبیـاتو تـاریخ پـه برخه کې د استفادې وړ وګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې اصلي متن

۱-۱ د پښتو ژبې معاصر ليکوال:

زموږ يوه تکړه اديب ښاغلي نجيب د پښتو ژبې د ادب د بڼ د بلبلانو د پېژندګلوۍ دپاره د پښتو ژبې د معاصرو ليکوالو په نامه يو کتاب ليکلی دی چې تر خپله وسه پورې يې د پښتنو ليکوالو پر ژوند، افکارو او نظرياتو باندې ښه روښنايي اچولې ده.

نو د يوې خوا موږ د نوموړي کتاب د ليکونکې قدر کوو او د داسې ګټورو کتابو په ليکلو کې تر دې لا زيات توفيق ورته غواړو او د بلې خوا د دې دپاره چې د طلوع ګران ويونکې له هغه څخه استفاده وکې نو د دې پسه موږ د نوموړي کتاب د تخلص د هجا د حروفو په ترتيب سره په مسلسل ډول خپروو.

۱-۲ آشنا

عبدالباري آشنا، د ملا محمدنور آخند زوی په خټه بختياری، يو د ښو احساساتو لرونکی تعليميافته ځلمی دی، تقريباً دوه کاله کېږي چې تحصيلات يې په موفقيت سره پای ته رسولي دي، او د قندهار د احمدشاه بابا په لېسه کې د ښوونکې په حيث سره کار کوي، که څه هم نوموړی په فارسي او پښتو ژبه مضامين ليکلای سي مګر ميل او مينه يې د خپلې مورنۍ ژبې پښتو د ليکني و خوا ته زښته ډېره ده، دی وايي "که پښتانه غواړي چې پښتو ژبه وروزي او دا قول يې په صدق سره وي نو بايد دې خوا ته ډېره توجه وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله ژبه له هره حیثه ثروتمنده کې، که داسي نه وي نو خدای خبر چې پښتو به پښتو کېږي او د پښتنو به ارمان په خېژي"، له دې څخه معلومېږي چې محبت يې له خپلې مورنۍ ژبې سره د هومره افراط و حد ته رسېدلی دی چې او اندازه نه لري.

د انګلیسي ژبې له آثارو څخه خو بشپړه استفاده اخیستلای سي، ګمان کوم چې په عربي ژبه به هم لږ لږ پوهېږي، د منثورو او منظومو آثارو له ویلو څخه يې دا معلومېږي چې د وطن د اعتلا او اصلاح ډېر ډېر خاطرات او امیدونه يې په زړه کې پټ ساتلي دي، د تحصیل په زمانه کې به یې ګاهي ګاهي ځني آثار د وطن په جرایدو کې لیدل کېدله، مګر دا دوه کاله کېږي چې ببخي چپ دی، نه یم خبر چې د وظیفوي موانعو له حیثه څخه څه نه لیکي او که په دې ځوانه ځواني کې ستړی سوی دی؟

زه له ښاغلي آشنا څخه خواهش کوم چې باید داسي ژر ستړی یا مایوسه نه سي او خپل د پښتو او پښتونوالي خدمت ته د قلم له لاري څخه چې ایماني او وجداني وظیفه يې ده بیرته دوام ورکې، که ګران ویونکې غواړي چې د ده د کلام نمونې ووینې د طلوع افغان د ورځپاڼې د (1327 _ 1328)سنې کلکسیونونو ته دې مراجعه وکې.

۱-۳ آریا

محمدنجیم آریا د خان محمد زوی په خټه ګردېزی، د طلوع افغان د اخبار اوسنی چلوونکی یو اخلاقي، متحمل او متواضع، اعتدال پسنده او د ښو احساساتو لرونکی ادیب دی، نشریات يې د وقت او زمان له مقتضا سره سم دي، له نویسنده ګۍ سره يې د عین متعلمۍ له زمانې څخه مینه درلوده.

په (1321) سنه کې چې د حبیبې لیسې څخه په اعلٰی درجه سره فارغ التحصیل سو نو فوراً يې د نوموړي ذوق له خاطرو څخه د مطبوعاتو په مستقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياست کې مقرره کی، د (1326)سنې په ابتدا کې يــې د لياقــت او اهليــت لــه خاطرو څخه خارجه وزارت له نوموړي رياسته څخه د تبديلی خواهش وکی، د (1328)سنې د جوزا په مياشت کې د زيات فعاليت په نتيجه کې په ډهلي کــې يې د مطبوعاتي آتش دنده په غاړه کې ولوېدله، سره له دغسي درنو وظيفــو د ده ميل د نګارنده ګی او ادب و خوا ته زيات و، هر رنګه مهمو چوکېو د ده آزاد روح چې د ادب په فضا کې روزل سوی و، نه سوای اېلولای نو هغه و چــې پــه (1329) سنه کې بيرته مطبوعاتي صحنې ته راغی او د انيس د ملي ورځپاڼي په مديريت سره مقرر سو، هغه روش چې ده له ثقافتي او نشرياتي حيثه څخه په نوموړې جريده کې کړی دی، د ډېري ستاينې وړ دی، د (1332)سنې د حمل په مياشت کې د صلاحيت لرونکې مقام له خوا د طلوع افغان د چلوونکې په حيث وټاکل سو، له هغي زمانې څخه چې دلته يې په کــار پيــل کــړی دی، عــلاوه د اخبار پر چلولو باندې يې د نوموړي مديريت د کتابخانې تنظيم تر پخــوا ســم کړی او د پوهني ننداري مفيده علمي موّسسه يې پرانيستلې ده، لا پــه پســې دی چې د تودې د افکارو د تنوير له پاره نور عصري وسايل لا هم غونډ کــې، د ليکنې طرز يې اجتماعي رنګ لري، ګاهي ګاهي د نــړۍ پــر سياســي واقعــاتو باندې ښه په زړه پورې تبصره هم کوي، نوموړی پر هغو ليکوالــو بانــدې چــې فارسي يې ژبه ليکنې کوي او پښتو يې نه وي زده، سخت انتقاد نيسي، منظوم مضامين يې زما تر نظر نه دي تېر سوي، منثور مضامين يې کــه غــواړي چــې ګران ويونکې ولولې د (1331)سنې د انيس کلکسيون دي وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۴ ارشاد

محمدشاه ارشاد د عبدالخالق زوی، د کوهدامن او اوس د کابل اوسېدونکی، د فارسي او پښتو ژبې یو زبده لیکونکی او په عربي علومو کې پوره واک لري، نوموړی د عربي دارالعلوم تر فراغت څه موده وروسته د کابل د حقوقو په مدیریت کې مقرر سو او دغه وظیفه یې په ښه ډول سره اجرا کړه. بیا څه وخت د جمعیت العلماء غړی هم و، د څه مودې له پاره د حی الفلاح په مدیریت انتخاب سو، پسله هغې څخه یې د طلوع افغان د ورځپاڼې په مدیریت سره تقرر پیدا کی، تقریباً دوه کاله یې دا جریده چلوله، بیا کابل ته تبدیل او هلته د مطبوعاتو د مستقل ریاست د مشاور په حیث سره وټاکل سو، تر اوسه پورې پر هغه وظیفه باندې باقي دی .

ارشاد یو تجربه کاره او د عصر و زمان د ایجابه سره مطاب کارکوونکی دی، مضامین یې یو نوع اجتماعي او تنقیدي رنګ لري چې د وخت د اقتضا سره یې سم نشروي، که ویونکې غواړي چې له مضامینو څخه یې حظ واخلي د طلوع افغان د تېرو کلو کلکسیونونه دي وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۵ ابوالوفا

محمود شاه ابوالوفا د مولوي مبارک شاه زوی اصلاً د قندهار او یو جید عــالم او د پښتو ژبې د لغاتو یو زبردست محقق او لیکونکی دی، پرتــه د دې ژبــې لــه لیکنې څخه یې په عربي ژبه هم ډېر کتابونــه لیکلــي او د عربــي ممــالکو پــه مختلفو ځایو کې یې نشر کړي دي، که څه هم له وطنه څخه لیري په هند کــې د پردېسۍ په حال کې شپې او ورځې صبا کوي او د وظیفوي موانعاتو له لاملــه د سر و ګرولو ته نه دی خلاص، مګر سره له هغه یې خپله مورنۍ ژبه پښتو نــه ده هېره کړې، ګاهي ګاهي خپل خواږه مضــامین او مفیــد فرمایشــات پښــتو ټولنې ته را استوي، لیکنې یې تل د پښتو ژبې د لغاتو د څېړنې او حل و فصــل کولو په شاوخوا کې دي، د ده مقصد لــه دې لاري څخــه دا دی چــې دا ژبــه د پردیو ژبو له لغاتو څخه مستغني کې، هغه کومکونــه چــې ده د پښــتو ژبــې د قدیمو شاعرانو د دېوانونو په را استولو کې د پښتو ټولنې سره کړي دي د ډېــر قدر وړ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۶ الفت

ګل پاچا خان الفت د میر سید پاچا خان زوی ډېر فاضل او د پښــتو معلومــاتو څښتن دی، په پښتو او افارسي ژبه کې خو په ښخي آزاده پیمانه سـره لیکنــه کولای سي، تر فارسي د پښتو سره چې مورنۍ ژبه یې ده زیاته مینه لري او څه چې یې لیکلي دي ګرده په پښتو دي. د فارسي ژبې کوم اثر خو یې تـر اوسـه پورې زما تر نظر نه دی تېر سوی.

په مطبوعاتي نړۍ کــې پســله مــدیریت، ماموریــت، عضــویت او د اخبــار د نګارندګۍ له دندو څخه دا دوې دورې کېږي چې د زیات اهمیت او لیاقــت لــه خاطرو څخه یې د مشرقي خلک په شورا کې د وکالت په حیــث ســره ټــاکې، ګرچه ما ښاغلی الفت رویتاً نه دی لیدلی مګر له لیکنو او خوږو منظومو څخــه یې د ملي درد او زیاتو احساساتو لرونکی بولم، د شعر او کلام و نمونې تــه یــې څه حاجت نسته، آثار او اشعار یې د وطن په مطبوعاتو کې هومره چاپ ســوي دي چې بیان یې نه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۷ ایوبي محمدانور

محمدانور ایوبي د محمدایوب زوی، یو فهیم او عالم سړی دی، چـې اوس یـې عمر 50 کالو ته رسېږي. په قندهار کې یې ابتدایي تحصیلات و سر ته ورسـول او د مطالعو او تجربو له کبله یې ډېر معلومات حاصل کړه، نوموړي د وطـن پـه اکثرو ادارو کې رسمي ماموریتونه کړي دي، خو اوس پر خپلــه مځکــه بانــدې حاضر او بزګری ته یې مخ سوی دی.

دی د پښتنوالي، کلک عزم او حریت خاوند دی، چې یو کار ته یې مخ ســو تــر څو چې سر ته یې ونه رسوي له خپل عزم څخه نه اوړي، پــه عــین حــال کــې متدین او په زړه پاک او صاف سړی دی. اکثره وخت د کتابو خصوصــاً د دینــي موضوعاتو په مطالعه تېروي، په اردو ژبه پوهېږي او له عربي څخه هم استفاده کولای سي. په اشعارو کې یې شعري سلاست زیات لیدل کېږي. پخوا یې ډېــر منظوم مضامین په اصلاح کې خپاره سوي دي، مګر اوس یې انزوا اختیار کــړې او اشعار نه وایي، د مضامینو رنګ یې اجتماعي دی، اشعار یې چنداني نــه دي ویلي..

۱-۷-۱ د محمد انور ایوبي د کلام نمونه :

مســــلمان بــــه عقلمنــــد وي بلندخیالــــه
بې کوښښه هــیڅ کــار نــه ځــي پــر مــخ بانــدې
هوښیار بوله چې پــه کــار کــې کوښــښ کانــدي
لــــه ویلــــو ســــره ســــم کــــه دي عمــــل وي
فایــــده منــــد بــــه دي نــــو هلــــه دا ویــــل وي
زیــات ویلــو بــه هوښــیار تــه حاجــت نــه وي
پــه یــوه نکتــه ســي پــوه کــه غفلــت نــه وي
مســـلمان بـــه بـــه عقلمنـــد وي بلندخیالـــه
وي مســــلک بــــې د اصــــلاح لــــه قیــــل و قالــــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

محکـــم عـــزم پـــه خپـــل رب بـــې توکـــل وي
لـــوی نامـــداره پـــه دنیـــا کـــې بـــه اول وي
اتحـــاد او اتفـــاق بـــه یـــې خاصـــه وي
صـــداقت، وفـــاداري بـــه یـــې پېشـــه وي
د وفـــا او د ســـخا بـــه وي لـــوی غـــر
هـــم شـــجاع او دلاور بـــه وي عســـکر
چـــې خـــاطر یـــې لـــه ایمانـــه منـــور وي
نېـــک اخلاقـــه، نېـــک خصـــلته نېـــک ســـیر وي
وي ظـــاهر یـــې لـــه باطنـــه ســـره ســـم
حـــق ویـــل کـــا، نـــه څـــه زیـــات او نـــه څـــه کـــم
دا نـــارې وهـــې کـــه څـــه یـــې لـــږ اثـــر دی
د وطـــن پـــه غـــم غمجـــن "محمـــدانور" دی

۱-۸ ایوبي

غلام محی الدین ایوبي د محمدانور ایوبي زوی د (۲۶) کالو ځلمی، د اخلاقــو او مذهبي قیوداتو زښت ډېر پابند دی، له پښتو او پښتونوالي سره خاصــه مینــه لري. د قومي تعصب منحوس عناصر یې عصري تعلیم وژلي او محوه کــړي دي. دی صرف ځان مسلمان او پښتون ګڼي، د پښتو سره یې د مورنۍ ژبې توب لــه خاطرو څخه د ډېري مودې راپدېخوا د لیکني ټینګه علاقه نښلولې او د عــین متعلمۍ د زمانې څخه لا پر تعلیمي موانعو سربېره نه وه هېره کړې.
ښاغلی ایوبي (12) صنفه د قندهار د احمدشاه بابا په لېسه کې سر ته ورســول او وروسته تر هغه په کابل کې د ادبیاتو په فاکولته کې په تحصیل لګیا ســو او تېر کال د هغې فاکولتې څخه بریالی راووت او څو میاشتې دمخه د قنــدهار د مطبوعاتو په مدیریت کې د لومړي ځل له پاره د آژانس د مامور په حیث مقــرر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو اوس سربېره پر دغه د مطبوعاتو معاون هم دی، د هغه وخت راهیسي چې نوموړی مطبوعاتو ته راغلی دی، د طلوع افغان په اخبار کې یې ډېر تحول پېښ کړی او غواړي چې نوی رنګ ورکړي، دی د وطن او قوم د ترقۍ ډېر شوقمن او اصلاحات غواړي، په ژوند کې یې اعتدالي روش غوره کړی او د اعتدال پر خوا دی، اخلاقي ژوند خوښوي او له غرض څخه خالي دی، د هر ډول اجتماعي مضمون پر لیکلو قادره دی، پخوا یې منظوم مضامین ډېر ویل خو اوس یې ډېر شوق د نثر نویسۍ خوا ته دی، مګر تر نظم یې نثر خوندور دی. د ده منظوم او منثور مضامین د وطن په اکثرو جریدو کې لکه طلوع افغان، انیس، اصلاح، کابل مجله، زېری، ژوندون او نورو کې چاپ سوي دي. ښاغلی ایوبي په انګلیسي ژبه کې پوره واک لري او له انګلیسي ژبې څخه یې ځیني ترجمې هم کړي دي.

ده د قندهار د علماوو او پوهانو یوه رساله تالیف کړې ده چې تر اوسه پورې نه ده چاپ سوې. د مرحوم مخلص رباعیات د ده په اهتمام او تصحیح سره چاپ سوه.

۱-۸-۱ د ایوبي د کلام نمونه :

رنګ دې ورک سي د دې هسي مختورن
په کار نه دی د ځلمیانو تش فېشن
پوه هغه دی چې ودان کړي خپل وطن
عاقبت به لوړ معراج ته ورسېږي
هغه څوک چې اوس حاصل کا علم و فن
چې غمخوره د دې خاوري ملت نه وي
رنګ دې ورک سي د دې هسي مختورن
په ظاهره که ځان پاک ښيي ملت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه بـــاطن کــــې لـــوی خـــاین وي د وطـــــن
ځــان ځــاني ســوله قيامــت نــه دی نـــو څــه دی؟
ځلـــه ښېــل يـــې کـــړه يـــاران د خپـــل ګلشــــن
پــه ټــول عمــر هــيڅ مايــل علــم تــه نــه ســوو
جهالــــــت لا هـــــم بربـــــاد کــــړو واړه نـــــن
کـــه دغــــه زمــــوږ احــــوال وي چــــې مــــي ووې
خــــدای خبــــر چــــې يـــو ذره بـــه ســـو ســـودمن
لــږ څـــه هـــوښ دي ســـر تـــه درولـــه اې وروره!
رب دپـــــاره پــــر دې حــــال دي ســــه غمجــــن
دا غفلـــت دی ملتفـــت عمـــل تـــــه نــــه ســـوې
کــــه دانـــــا يــــې ډېــــر عمـــــل کــــا لــــږ ګفــــتن
"ايــــوبي" دغــــه وينـــا دي ځــــان تــــه وکــــړه
څــــه چــــې وايـــــې عملـــــي کـــــا خپـــــل ســـــخن

۱-۹ ايوبي محمدنادر

محمدنادر ايوبي د محمدسرور ايوبي د تاجر د جريدې د موّسس زوی، يو د ښو اخلاقو لرونکی تکړه ځوان دی. هغه زياته مينه چې دی يې د خپلې مورنۍ ژبې (پښتو)سره لري د ډېري ستايني وړ ده. اوس د حقوقو د فاکولتې محصـــل دی، په انګليسي ژبه ښه پوهېږي او له اردو څخه لږ لږ استفاده اخيستلای ســـي، د ليکني طرز يې اجتماعي او اصلاحي دی، منظوم او منصـــور مضـــامين لـــيکلای سي، د ده يوه ښه رساله د طلوع افغان په ورځپاڼه کې د "سپين او مرغلره" پـــه نامه خپره سوېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۹-۱ د کلام نمونه:

هغه کس به سي نېکنام
چې ښه خُلق لري مدام
دغه ژوند درنه تېر بېږي
بدان تېر سوله ناکام
د نېکی هیڅ زوال نسته
ښه به واخلي تل انعام
څوک چې دام ايږدي و بل ته
هغه بند سي په خپل دام
سود و زيان دي ټوله خپل دي
که نېک نام سې يا بد نام
هر څه ښه دي د نېکانو
نېکان ټوله دي آرام
چې هر چا سره بدي کا
څوک بې نه کا احترام
څه چې بد وي ته يې پر بېږده
په ښو تل کانده قيام
که ښه نه سې "ايوبي" ته
څه په کار دی تش کلام.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۰ ایوبي غلام فاروق

غلام فاروق ایوبي د حاجي محمدانور ایوبي زوی د احمدشاه بابـا د لېســې زده کړی دی، چې نوی د لیکنې میدان ته راغلی او غواړي د خپل ورور غلام محــی الدین ایوبي په څېر پښتو او پښتنوالي ته خدمت وکې، د ده دا حس ډېر د قدر وړ دی، په منثورو او منظومو مضامینو کې بد نه دی، قوي امید سته چې د خپل مشر ورور په لارښوونه سره به په دې مسلک کې یو تکړه ځلمی سي، د کــلام طرز یې عشقي دی.

۱-۱۰-۱ د شعر نمونه:

د جدایی ږغ

مبـــتلا هســـي پـــه غـــم د جانـــان چـــا کـــړم؟
د خپـــل ګـــل څخـــه جـــلا پـــه ارمـــان چـــا کـــړم؟
لېـــونی ګـــرزم د خلکـــو پـــه نظـــر کـــې
خبـــر نـــه یـــم چـــې پـــر دې لار روان چـــا کـــړم؟
ســـرې لمبـــې د بېلتانـــه رابانـــدې ګـــرزي
نـــه پـــوهېږم پـــه دې اور کـــې ســـوزان چـــا کـــړم؟
د همزولـــو لـــه ټـــولی یـــم راوتلـــی
پـــه دې ژونـــد کـــې نـــن پـــه اه و فغـــان چـــا کـــړم
دا عزیـــز وطـــن پـــر مـــا بانـــدې انګـــار ســـو
د شېرین حیات پـــه تـــرخ کـــې ګریـــان چـــا کـــړم؟
"ایـــوبي" وم شـــکایت مـــي لـــه چـــا نـــه و
اوس حیران یم مبـــتلا پـــه خپـــل ځـــان چـــا کـــړم؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۱ اخلاص

عبدالخالق اخلاص د ملا جان اخندزاده زوی د چغسرای د دهوز په مقـام کـې زېږېدلی دی. د فقه او نظم کتابونه یې د خپل پلار څخه، حدیث او ځینـي نـور یې د وطني علماو څخه ویلي دي. د ماموریت په خوا کې یې د غنـډ کـاتبي، د شورا د وکالت دورې تېرې کړې دي، په (1316) سنه کې د انجمن عضو سـو پـه پښتو او فارسي کې نظم او نثر لیکې، د نظم او نثر نمونې یې په انـیس او کابـل مجله کې سته. عبدالخالق په نظم کې خپـل تخلـص (اخـلاص) لیکـې، ده دا لاندې کتابونه لیکلي دي-:

۱ـ استقلال : په دې کتاب کې د افغانستان د محمـدزایي شـاهانو تـاریخ او د استقلال موضوع په پښتو نظم لیکل سوېده، دا کتاب چاپ سوی دی.

۲ـ تصحیح التلاوت یې د قرائت په علم کې لیکلی دی.

۳ـ نهضت پښتو : په دې کتاب کې د پښتو لغتونه د فارسي په نظم کې د نصاب الصبیان په اصول راوړل سوي دي، دا دوه کتابونه، نه دي چاپ سوي.

۱-۱۱-۱ د اخلاص د نظم نمونه :

پوه او ناپوه

پښـــتو کـــې یـــو متـــل دی د نـــاپوه پـــه بـــاره
کم عقـل لـه کوتـک دی او هوښـیار لـه اشـاره
نـــاپوه کلـــه پـــوهېږي د دنیـــا پـــه بـــاریکو
هـــر څـــو کـــه ورتـــه ووایـــې د عقـــل ســـپپاره
نـاپوه د هوښـیار پـه مصـلحت نـه راځـي کلـه
هیچـا څخـه د یـو کـار نـه کـوي دی استشـاره
که څه یـې د پـردي پـه مخکـې ووایـې پـه ورو
دی کېـدي پـه بـازار کـې کـوتکې پـه نغـاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لا دا عجبــه زياتــه چــې نــاپوه نــه ګڼــي ځــان
هـــوا تـــه يـــې پـــروا کـــړي د علـــم طيـــاره
خو خير که دی په دې څـه پوهېـدلی لـږ و ډېـر
چـا ځلــه بــه راوړلای د نــاپوهو پــه شــماره
نادان مه ګڼـه هغـه چـې لـه چـا کـوي پوښـتنه
يا ځان ورتـه ښـکاريږي لـه بـل چـا نـه بېکـاره
نادان هغه باله شي چـې يـې نـه وي عقـل خپـل
هـم نـه کانـدي لـه کبـره لـه بـل چـا اسـتعاره
د احمق پوه پـه دنيـا د تـوري وار دی يـا د شـل
ويشـتل پـه تپانچـه دي يـا وهـل پـه کتـاره
هوښـيار هغـه سـړی دی رشـتيا "عبدالخالقـه"
چې ځان کـړي د نـاپوهو لـه مجلـس نـه کنـاره

نوټ-:

د ښاغلي اخلاص پوره شهرت ځکه چې ما ته نه و معلـوم نـو لـه دې جهته څخه مي د ده سوانح د ښاغلي خادم په قلم ليکل سوې او د (1318) سنې په سالنامه کې خپره سوې وه، کټ مټ ښېله څه زياتوني څخه رانقل کړه.

۱-۱۲ ايازي

ښاغلي محمداعظم ايازي د محمداسلم زوی يو عالم او پـر پښـتو ژبـې مـين ليکونکی دی، تحصيلات يې په هند کې تر لسم صنفه پورې پای ته رسولي، په انګليسي او اردو ژبه کې د بشپړو معلوماتو څښتن سوی دی، وختي چې وطـن ته بيرته راغبرګ سو، لمړی وار د قندهار په مکاتبو کې د معلم په حيث او بيـا د پښتو د ادبي انجمن په عضويت سره مقرر سو، هغه وخـت چـې د نومـوړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انجمن نوم پښتو ټولنه سوه او د پښتو ژبې د نهضت دورې پیل وکی نو ایازي د صرف و نحوي د شعبې په مشرتوب سره وټاکل سو، عــلاوه د نومــوړي دونــي وظیفې پر اجرا باندې یې د کابل د لېسو د لوړو صنفو او د ادبیاتو د فــاکولتې و هلکانو ته هم د پښتو درس ورکاوه، په آخر کــې ببخــي د معــارفو وزارت تــه تبدیل او هلته یې د نوموړي وزارت د تدریساتو د ریاست د پښتو پــه څانگــه کې و خپلې مورنۍ ژبې ته ستر خدمتونه وکړه، یو څو عمــر یــې د جنــوبي د ولایت د معارفو د مدیریت دوره هم تېره کړه او بیا متقاعد سوی دی، د نظــم و د نثر لیکني او ترجمه کړي آثار یې اصلاحي او تبلیغي جنبه زیاته لري او بل د پښتو ژبې د صرف و نحوي د قواعدو جمع کول او روښول یې د زیات تقــدیر وړ دي، پرته د قواعد پښتو او لس زره لغاتو له اثر څخه یې بل اثر ما نه دی لیدلی، افواهي اورم چې الفاروق یې هم پښتو کړی دی، د نظم او نثر نمونه یــې گــران ویونکې په انیس، کابل مجله او د پښتو په مجله کې کتلای او لوستلای سي.

۱-۱۳ ایازي محمد یوسف

ښاغلی محمدیوسف ایازي د محمدعلم زوی یو پوه ځوان او تکــړه ادیــب دی، رسمي تحصیلات یې په هند کې تر اعدادي پورې پــای تــه رســولي او د ښــو معلوماتو خاوند سوی دی، له انگلیسي او اردو آثــارو څخــه بشــپړه اســتفاده اخیستلای سي، په فارسي او پښتو ژبه کې پوه لیکــونکی دی، دی څــو عمــر معلم او بیا د طلوع افغان د اخبار معاون سو، هغه وخت چې مدیر یې کابل تــه وغوښتل سو نو د دغه اخبار د چلولو مهمه وظیفه د ده په غاړه کــې ولوېدلــه، تقریباً دیرلس کاله یې نوموړی اخبار په ډېر ښکلي ثقافت او ښه صورت ســره وچلاوه، پروسږ کال د قنــدهار د بلــدیې د ریاســت معــاون و، اوس اورم چــې بېکاره دی. ایازي یو زړه سواندی، معتدل مزاجه او د ښو افکارو لرونکی ســړی دی، په هر ځای او هر کار کې له عدم تشدد اولین کلامه څخه کــار اخلــي؟، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکني و نمونې ته يې حاجت نسته، که ګران ويونکې غواړي چې ودې لــولي د (1327)سنې کلکسيون ته دي مراجعه وکړي.

۱-۱۴ ايازي محمدانور

محمدانور ايازي د محمدعلم زوی، يو تعليم يافته اخلاقي ځــوان دی. دی پــه قندهار کې زېږېدلی او سن يې و (30) کالو ته رسېږي. پسله تحصيله څخه يې تقريباً دا يوولس کاله کېږي چې د قندهار په معارفو کې د معلمی يا سرمعلمی په حيث کار کوي، په انګليسي ډېر ښه پوهېږي او له اردو څخه لږ لږ اســتفاده اخيستلای سي، په طلوع افغان کې يې مفيد اجتماعي مضامين نشر سوي دي او ښې ترجمې يې هم کړي دي. دی د ښه فکر لرونکی او د وطــن پــه درد دردمند ځملی دی، منظوم مضامين يې ما نه دي ليدلي او نثر يې ډېر خونــدور او د معنّی ډک دی، د کلام نمونه دې ګران ويونکې د طلوع افغان د تېرو کلو په ګڼو کې وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۵ احمدي

لعل محمد احمدي يو ډېر عالم، متواضع او معتدل مزاجــه ســړی دی. دی پــه 1328 سنه کې چې د عربي دارالعلوم څخه فارغ التحصــيل ســو نــو دســتي د بالامرغاب د محکمې د قاضي په حيث مقرر سو، د پښتو له شعر و شاعرۍ سره يې د عيني متعلمۍ له زمانې څخه مينه درلوده او هر کله به يې د کابل و مجلې ته ښه خوندور اجتماعي مضامين د نثر يا نظم ورکوله، دا څو عمر کبــړي چــې ببخي چپ دی، ګمان کوم لکه چې د وظيفوي کارو ډېربښت دی غلی کړی دی.

۱-۱۵-۱ د احمدي د کلام نمونه:

پښتانه ويښ دي نــن يــې ســور بيــرغ ښــان ايښــی دی
پـــر دښـــمنانو ظالمـــانو يـــې لـــړزان ايښـــی دی
نـــوم د اجـــدادو بـــه تـــازه کـــړي پـــه رشـــتيا هيـــواده
پښـــتنو لاس د اتفـــاق نـــن پـــر قـــرآن ايښـــی دی
د قـــوم عـــزت او شـــرافت پـــه ښـــه مړانـــه غـــواړي
ويښـــو زلميـــانو د وطـــن ســـر پـــه ميـــدان ايښـــی دی
پښـــتون ولاړ دی هـــيڅ پـــروا د پاکســـتان نـــه کـــوي
پاکستان نـه دی خوشـي نـوم يـې پاکسـتان ايښـی دی
زه يـــم خـــادم د پښـــتنو پـــه ننـــګ کـــې ســـر ورکـــوم
ځکـــه مـــي نـــوم د پښـــتونخوا پښتونســـتان ايښـــی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدخواهان غواړي چې خپل طوق کړي د پښتون پــه غــاړه
ځکــه محــبس کــې يــې بنــدي فخــر افغــان ايښــی دی
يـــو مـــو هـــدف د پښـــتنو پښتونســـتان ښـــودلی
مرګ ته خوشحال يو بل هــدف مــو ګورســتان ايښــی دی
"احمــدي" وايــي يــا بــه ژونــد کــړو د ژونــدو پــه شــاني
يــا کوچيــدل مــو لــه جهــان ځخــه پيمــان ايښــی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۶ اڅک

ښاغلی نظرمحمد اڅک د لعل محمد زوی یو احساساتي او د ښې رواني لیکني خاوند دی. د طلوع افغان د اخبار د معاونۍ په زمانه کې به یې کله کله ډېر خوندور اجتماعي، اصلاحي او تنقیدي مضامین لیکله، مګر دا څو عمر کېږي چې د اقتصادي مشکلاتو او د روزګار د ناګوارو حوادثو له لامله څه نه لیکې، مضامین یې مبتکر او مفید دي.

اڅک یو خوش خلقه، متواضع، محتاط او نرم طبیعته سړی دی، دایماً د لیکلو په وخت کې اعتدال مدنظر نیسي، که څه هم له مضامینو څخه یې اخبارونه ډک دي مګر لاندي منظومه یې د نمونې په ډول سره ګرانو ویونکو ته وړاندي کوم-:

۱-۱۶-۱ د اڅک د نظم نمونه:

غزل

ټوله کرښي لټوم د هر مکتوب
پکښي غواړم نښانه د خپل محبوب
لکه زه چې د خپل ځان په ویر اخته یم
اخته نه و په یوسف پسي یعقوب
دغه دومره صبوري چې ما ځغملې
له دې زیاته صبوري نه و ایوب
په تهمت د غمازانو مې زړه تنګ سي
پر ناحقه سوم رسوا په سل عیوب
که څوک وڅکې د حیات اوبه ژوندی سي
زه ژوندی یم په حیات د زړه مرغوب
رنځوران د زماني په نفس رنځور دي
زه بې رنځه زماني کړمه مغلوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه مي څوک په درد دردمن نه څوک دوا ســوه
د غنچې په شــان مــي زړه ډک لــه مطلــوب
کـــه زاهـــد د زاهـــدۍ پـــه لقـــب مـــوړ وي
ما په عشـــق کـــې دی مینـــدلی ښـــه مقلـوب
طوفـــاني ابـــر طوفـــان غمـــازه خـــوار ســـې
زه "اڅـــک" کـــړم زمـــانې پـــه زړه مجـــذوب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۷اتم

سید حسن اتم د سید حسین زوی، سره له دې چې ژبه یې فارسي ده مګــر د پښتو ژبې د لیکني حق د خپل مات قلم په نیمکله ژبــه ســره ادا کــوي، د ده محبت د پښتو ژبې سره د زیات تقدیر وړ دی. اتم سره له دې چې په ژوند کې هر راز مشکلات پر راغلي دي د نویسنده ګی قلم یې لــه ګوتــو څخــه نــه دی شړوه کړی، د خپل زخمي او ټوکر ټوکر زړه تاثرات د قلم پــه څوکــه ګــاهي د فارسي او ګاهي د پښتو شعر په صورت سره لیکــې، اکثــره فارســي اشــعار او مضامین یې په انیس کې چاپ سوي دي. د پښتو ژبې ځنــي ادبــي او اخلاقــي مضامین یې په(1327) کال کې په طلوع کې خپاره سوه. دې نوموړي پخــوا څــو کاله د قندهار د مطبوعاتو په مدیریت کې رسمي وظیفه په صداقت سره اجــرا کړه او وروسته تر هغه یو څه وخت په ډیپو او بیا د معــارفو پــه مــدیریت کــې مقرره سو، اوس د مرستون په ریاست کې وظیفه دار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۸احمدجان

احمدجان چې مشهوره په منشي احمدجان سره دی، د پښتو د ادب د آسمان ځلانده ستوری دی، ده د پښتو ژبې له پاره ډېر شانداره خدمتونه کـړي دي او ټول عمر يې په دې لياره کې تېر سوی دی، دی د اشنغر د تنګي دی، تنګی په اشنغر کې يو ډېر لوی کلی دی. دی په مولـوي احمـد او منشــي احمـد دواړو يادېږي، مګر په وروستني نوم زيات مشهور دی. منشي احمد د پښتو پــه ادب کې د قوي لاس خښتن او د يو لوی نوم خاوند دی، په تېره د پښتو په نثر کــې زيات حق او شهرت لري، ده ته مورِ د پښتو د نثر د ميدان يو تکړه او غښــتلی پهلوان وايو، منشي احمد جان شعر کم وايي، شعر يې په زياته انــدازه نــه دی ليدل سوی اما په نثر کې د ډېرو غورو آثارو او تاليفاتو خاوند دی، برســېره پــر دې دی د پښتو په نثر کې د يوه نوي ليک موّسس هم باله کېږي، دی د پښتو د موجوده نثر يو زبردست پالونکی او د پښتو په نثر کې د يو ادبي مکتب خاونــد دی، د ده د نثر مکتب (1300)هجري سن څخه را په دې خوا شــروع کېــږي، د دې سن څخه پخوا د پښتو نثر داسي يو قوي مکتب نه دی پيدا کــړی، تقريبــاً پنځوس کاله پخوا ده د پښتو د نثر په کتابونو شروع کړېده او تر اوســه پــورې يې لا جوړوي، د اورېدو له قراره منشي احمدجان لا ژوندی دی او دا يې د عمر آخري شپې ورځې دي.

منشي احمد د ټولو انګرېزانو چې پېښور ته په څه منصب راځي او پښــتو زده کول غواړي استاذ دی، منشي احمد هغه سړی دی چې يو بل قوم ته د خپلــې ژبې د زده کولو وظيفه يې پر غاړه اخيستې ده. ده ډېر د پښتو څخــه نــاخبره خلق د پښتو په خوږو پوه کړي دي او دوی ته يې خپله ژبه ورياده کړېده. ده د پښتو د نثر لمن ډېره ارته کړې ده او تاريخي کېسې، حکايــات او داســي نــور خواږه خواږه آثار يې و پښتون قوم ته وړاندي کړي دي، د ده لمړی کتاب چــې د پښتو په نثر کې ليکل سوی دی او د ښو ښو قيصو مجموعه ده "ګنج پښــتو"

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومبړي، بل يې د افغانستان تاريخ چې يو انګرېز ليکلی ترجمه کړی دی، د دې تاريخ د لوستو څخه سړي ته معلومېږي چې منشي احمد په پښتو کې د ښومره اقتدار خاوند دی، په دې کتاب کې بلکل د ترجمې رنګ نه ليدل کېږي د ده نثر عموماً ډېر خوږ روان د پښتو پر محاوره برابر، په ټولو معنٌی يو عصري او صحيح نثر بللی سو، منشي احمد جان د "قصه خوانی ګپ" او د "هغه دغه" په نوم دوه کتابونه هم لري دا دواړه کتابونه هم ډېر خواږه، دلچسپ او خوندور دي، او د پښتو د يو ډېر خوږ نثر نماينده ګي کوي، پرته له دې ممکن چې نور کتابونه هم ولري، مګر موږ ته فعلاً هم دا معلوم وه، د ده د نظمونو څخه دا يو لاندي نظم زموږ ګوتو ته راغلی دی چې دا دی اوس يې تاوس ته د ده د کلام په نمونه کې وړاندي کوو.

۱-۱۸-۱ دمنشي احمد جان دکلام نمونه:

ژبه

په هر دم په هر زمان په کار ده ژبه
د همه واړه جهان په کار ده ژبه
نا اشنا اشنا کوي سره خبري
په خبرو نزدې کېږي خلق ليري
چې د چا خوله کې خوږه ژبه غږېږي
د مچانو په شان خلق پر بونېږي
د تورزن به په کار نه وي هومره توره
لکه ژبه په هر ځای کې وي منظوره
کاروبار د مصلحت په ژبه کېږي
مصلحت د سلطنت په ژبه کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـــه کاتـــب دی کـــه کاغـــذ کـــه دی قلـــم
تــــول د ژبــــې خــــدمتګار دي دم پــــه دم
پــــه مرغــــانو کــــې طــــوطي دی عزتمنــــد
دا پــــه دا چــــې ښــــې خبــــري کــــړي د خونــــد
مګــــر دوه شــــرطه پــــه ژبــــه کــــې ضــــرور دي
دغــــه دواړه ضــــروري پــــه ښــــه دســــتور دي
اول دا چــــې ښــــې صــــحيح کــــول خبــــري
چــــې خبــــري شــــي پــــه مثــــل ملغلــــري
بــــل پــــه بــــدو دي خولــــه نــــه خوځــــوي خپلــــه
تــــل دي ســــم پــــه انــــدازه وي لکــــه تلــــه
بــــده ژبــــه د ســــړي پــــه ځــــان بــــلا شــــي
خــــوږه ژبــــه د ســــړي چــــاپېر قــــلا شــــي
هــــر ســــړی د ســــړيتوب دعــــوی چــــې کانــــدي
ځــــان دي پــــوه کانــــدي پــــه ډېــــرو ژبــــو بانــــدې
پــــه يــــوه ژبــــه مطلــــب نــــه پــــوره کېــــږي
کــــه هوښــــيار وي هــــم لــــه ســــره نــــه پــــوهېږي
کــــه حــــاکم وي غــــور هــــيڅ نــــه شــــي کــــولی
کــــه عــــالم وي طالــــب نــــه شــــي پوهــــولی
پــــه ســــفر کــــې لکــــه نقــــش د دېــــوال
ګنــــګ ولاړ وي بــــې طاقتــــه بــــې مجــــال
خصوصــــاً چــــې پښــــتو ژبــــې تــــه حاجــــت
پــــېښ و ډېــــر زيــــاتي لــــه حــــده دا ســــاعت
احمــــد وکــــړ پــــه دا شــــان آســــان کــــلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي پـــوهېږي پـــرې كـــل واړه خـــاص و عـــام

نوټ:

منشي احمدجان د (1330 شمسي) کال د قوس پر پنځمه نېټه بانـدې وفات سوی دی، د ده د سوانح پورتنی مضمون مي د پښتانه شـعراء د دوهـم ټوک له کتابه څه کټ مټ رانقل کی.

۱-۱۹ رحمت الله بابا

یادونه:

د طلوع ګرانو ویونکو!

د ځینو معاذیرو له کبله مو ونه سو کړای چې د پښتو معاصر لیکوال د تخلص د هجا په قرار په ترتیب سره خپار کړو، نو تر دې وروسته بـه تاسـي د پښـتو د مقتدرو لیکوالو او پخوانو ادیبانو د ژوند شرح حال ولولئ.

"ایوبي"

حاجي ملا رحمت الله بابا د بلدي د عبدالله شاعر زوی د پښـتو ژبـې د شـعر و شاعرۍ په نړۍ کې یو نابغه فرد تېر سوی دی، دا د رحمن بابا لو ماتوونکی او د حمید بابا د یاد تازه کوونکی شاعر هسي پخه او پر شعري قواعدو باندې برابره طبع درلوده چې نظیر يې غیر له پخوانیو نظمي استادانو څخه اوس کم میندل کېږي، پلار يې د قندهار له زبردستو شاعرانو څخه و، چې یو ضخیم دېوان يې په یادګار پرې ایښی او اوس په پښتو ټولنه کې بې طبعي پروت دی.

حاجي ملا رحمت الله بابا سره د مسکنته، ضـعیفتیا او یـا د زمـانې د نورو ناګوارو حوادثو په فشار راوړلو د پښتو او پښتنوالي له خدمته څخـه اوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کړه خالي، په ډېر کلک عزم او ټینګه اراده سره یې د مرګ تر آخرینو سوګلیو پورې د شعر په موثره خوله سره د پښتو ژبې د ژوندي کولو او د پښتنانه کام د ویښولو بلغاکې وهلې، که څه هم د کویټ وچې ربګني مځکې به زمورږ د دې ګران سپین ږیري شاعر هډو پوست خپل جز ګرزول او اثر به یې لا نه وي پرې ایښی، مګر مورږ دا د خپلې مورنی ژبې خواخوږی مین چې د شعر و شاعری د آسمان ځلانده ستوری و، کله هېروو، هغه سپېڅلي روڼ احساسات چې د ده له پاکې سینې څخه راوتلي او د کاغذ پر بیاض باندې لیکل سوي دي د ده یاد هر کله تازه کوي او دا خیر باقي یې تل تر تله پورې ژوندی ساتي.
د شعري ابتکار یا د طبعي د پوخوالي له حیثه په دې زمانه کې لمړی سړی و، ده به تل د قدیمو لغاتو څخه قافیه جوړوله او په دې ډول سره یې غوښته چې مړه لغات ژوندي کې.

۱-۱۹-۱ د رحمت الله بابا د شعر نمونه:

چې سړی وي پخپل کور کې پخپل ځان اړ
څه به هیله ورنه وکړي د جهان اړ
نه پوهېږم مېنګاه ده د پمنو
که یوازي زما په ځان دي خپل نوکان اړ
د عدم په کنج کې ښې آسودګی وې
د وجود پر مېنه ډېر سوه په هجران اړ
چې لري ورکړه له هغو څخه کبرږي
وبې نه سپموم څوک دی د ارمان اړ
چې پوره دی یو غني پروردګار دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورتـــــه شـــــاه او ګـــــدا دواړه د جهـــــان اړ
کائنـــــات يـــــې پيـــــدا کـــــړي او ســـــاتلي
چې قــدرت کــې يــې بــې ســتني دی آســمان اړ
پـــر ســـپېرو خـــاورو دانـــې د تخـــم پاشـــي
پـــــه لـــــو هيلـــــه وي د فضـــــل د بـــــاران اړ
هيلـــه ښـــه ده اســـتغنا دي خپـــل تـــاوان دی
خـــو تـــه اړ يـــې درتـــه نـــه دی پـــاک ســـبحان اړ
د زړه غوښـــي مـــي خـــوړې دي و غمـــو تـــه
کـــه هـــر چېـــري پـــه عســـلو وي مچـــان اړ
لـــو تنګســـه ده راپـــه خـــوا کريمـــه خدايـــه
چـــې د مـــرګ محصـــل زمـــا ســـي پـــه ګرېـــوان اړ
"رحمت الله" د خپل حبيب په مرسته خـلاص کـې
د بـــې وزلـــو پـــه کـــارو وي مربيـــان اړ.

۱-۲۰ بېنوا

ښاغلی عبدالروّف بېنوا د حاجي عبدالله زوی د پښتو ژبې لـه لمـړی درجـې ليکوالو او پخو اديبانو څخه دی، هغه ستر خدمتونه چې ده د خپلې مورنۍ ژبې د تقويې په لار کې کړي دي او کوي يې د ډېري ستاينې وړ دي، دی که څه هم په فارسي ژبه ښه خوندور مضامين ليکلای سي مګر عشق او علاقـه يـې لـه پښتو سره زياته ده.

يو څو عمر د پښتو ټولنې مدير و، بيا د داخلي نشـرياتو پـه عمـومي مديريت مقرره سو اوس په دهلي کې مطبوعاتي آتشه دی.

بېنوا يو عالم او د ملي احساساتو لرونکی سړی دی، په عربي، اردو او انګليسي ژبو ښه پوهېږي، د ليکني طرز يې عموماً ادبي او اجتماعي دی، کلـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله پر بعضو مجهولو تاريخي قضاياو باندې هم رڼا اچوي، د شعر ليک يې روان دی کومه پېچېده ګي او مغلقتوب نه لري.

۱-۲۰-۱ د بېنوا چاپ شوي آثار:

1 میرویس نیکه

2 پښتنې مېرمنې

3 ادبي فنون

4 چند آهنګ ملی

5 د غنمو وږی

6 د دار مستتر پښتو څېړني

7 د ګیتانجلي ترجمه

8 د پښتو کلي 4 ټوک

9 د پیرمحمد کاکړ او رحمان بابا دېوانونه د ده په تصحیح او تدوین سره چاپ سوي دي.

10 نظری به پښتونستان، یوه وړوکې رساله ده.

11 د اقبال د مسافر ترجمه

12 پښتونستان

13 خوشحال ختېک څه وايي؟

۱-۲۰-۲ د کلام نمونه :

دا هم ژوند

څه خبر یم چې ژوندون دی
نه مو رنګ سته نه مو بوی سته
پخوا و اوس څله نه یو
او که ښورو خوشي هسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځان لوړو خوشي هسي
دا نه ګورو خوشي هسي
نه صغری سته نه کبری سته
هیڅ قیاس کولای نه سم
هر څه ځمه تاریکۍ ده
هر څه سترګې سره کش کړم
دغه مړ دی هغه مړ دی
هیڅ رڼا نه راښکار یږي
یو بینا نه راښکار یږي
څه وینا نه راښکار یږي
کار د زړه او د مغزو هیڅ
زه په لاس کولای نه سم
څوک ځي پورته څوک ځي کښته
سترګې روښې څه نه وینو
د ځان شهد ګنډیر بولو
دا د دې مهال ناورین دی
روڼ چینې راته خورین دی
د بل مرچ راته شیرین دی
کله پاڅو کله پریوزو
ټینګ اساس تړلای نه سم
په دیوال کې کوړ سوری دی
رنګ د ګل خوند یې د پیاز دی
ته یې بیا بولې ځان باز کړي
خو بونکی ځني خوځیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر سړی باندې غولېږي
هر مرغه تر ېنه بېرېږي
د وجدان وجدان نارې دي
خو يې زه ليدلای نه سم
که ته ولاړې پر غلطه
ته مي ولې په سنګړه
د کلو چوپړ چې زما و
او ما لار در ته ښووله
بل ته هم وايې چې وله
هغه ټول ولاړی پر بله
په زرو ښېګنې وکړم
يو شاباس موندلای نه سم
وزر سته الو ته نسته
خوله لرو ږغېده نسته
خپل پايڅې مو زولنې سوې
چا مات کړی مو وزر دی
دا د کو جادو اثر دی
ځکه حال داسي ابتر دی
زړه مي سوځي خوله مي پټه
د زړه درد ښودلای نه سم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۱ رشاد

د ښاغلي رشاد پلار عبدالغفور نومېدی. رشاد يو ځيرک، خوش خلقه، حق ويونکی او حساس ځلمی دی، چاپلوسي او مداحي نه خوښوي.

رشاد په 1312 سنه کې د عمر پر اتم کال باندې له مکتبه څخه په اعلی درجه سره فارغ التحصيل سو او پسله هغې يې خصوصي تحصيل هم وکړ، په اردو، انګليسي، عربي، هندي ژبو ښه پوهېږي او د سانسکريت سره هم آشنايي لري او په عين حال کې ښه خطاط هم دی.

ښاغلی رشاد په 1312 کې د قندهار په مطبعه کې د مصحح په حيث مقرره سو، وروسته د قندهار د دريم مکتب په معلمي سره مقرره سو، تقريباً اته يا نه کاله يې د قندهار په ابتدايي مکاتبو کې معلمي او سرمعلمي وکړه، په پای کې يې په 1322 سنه کې له معارف څخه د ښه خدمت جواز واخيست او د ارزاقو د شرکت د شکري په شعبه کې د نماينده په حيث مقرره سو، دوه کاله يې همدغه کار وکی او پسله هغې څخه بيا د زرغون شرکت د محاسبې سرکاتب وټاکل سو.

په 1325 سنه کې چې د بلديې په وکالت سره انتخاب او د بلديې د انجمن په رياست سره مقرره سو، دغه دوره يې لا نه وه پوره کړې چې د بلديې ټولو وکيلانو د پاک نفسۍ او صداقت سره د بلديې په معاونۍ مقرر کړ، شپږ مياشتي يې د بلديې معاوني وکړه په پای کې يې د ځينو معاذيرو له کبله د بلديې څخه د جواز خواهش وکړ، او د ښه خدمت د تصديق جواز ورکړه سو. وروسته تر دې بيا اقتصادي شعباتو ته ولاړی او د چمن د ايجنسي د رياست له خوا څخه د دهلي په نمايندګي سره مقرر سو، تقريباً درې کاله يې د نوموړي نمايندګۍ دنده په ښه صورت سره اجرا کړه، وختي چې د ايجنسي رياست لغوه سو دستي پښتون شرکت د خپل نماينده په حيث سره په بمبی کې مقرره کی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه کاله یې هلته نمایندګي وکړه، په پای کې ډېري پردېسۍ او جلاوطنۍ زړه ور ټوکر ټوکر کړ بیرته وطن ته راغی او دلته یې د مرستون د ریاست په معاونۍ سره تقرر پیدا کی، اوس اورم چې د سترګو د خوږ له امله بېکاره دی.

۱-۲۱-۱ د رشاد شعر او شاعري:

رشاد زموږ د وطن له ښو شعراو څخه دی، چې په پښتو او فارسي شعر لیکلای سي، مګر سلاست د پښتو د شعر یې تر فارسي زیات دی، هر وخت چې یې زه منظومې وایم دا ګمان کوم چې د شیدا یا حمید یو تکړه شاګرد دی او یا بل میرزا حنان په قندهار کې پیدا سوی دی، اشعار یې ټوله اصلاحي، اجتماعي او اخلاقي دي، د عشقي اشعارو له ویلو څخه یې بد راځي، رشاد یوازي نظم لیکونکی نه دی، د نثر د مضامینو په لیکلو کې په فارسي او پښتو کې لوی لاس لري، اکثر منثور او منظوم مضامین یې د طلوع افغان او اتفاق اسلام په ورځپاڼه کې او د کابل په مجله کې نشر سوي دي، ځیني اردو مضامین یې د هند د همدرد سرحد او پایل په مجله کې هم زما تر نظر تېر سوي دي.

۱-۲۱-۲ د رشاد تالیفات:

رشاد یو منظوم کتاب (د بېلتون رغ) په نامه سره لیکلی دی، او بل کتاب یې د قندهار تذکره الاولیاء نومېږي، اوس د ابوبکر صدیقد کتاب په لیکلو سره بوخت دی.

۱-۲۱-۳ د کلام نمونه یې دا ده:

مسلمانه ! یو وار وګوره یهود ته
چې پر خپله ککرۍ خېژي مقصود ته
د بري په مینه مري په هغه اور کې
چې یې ته نزدې کېدای نه سې و دود ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی په سر لوبي کوي د ننګ په ډاګ کې
تا ژوندون دی وقف کړی چنګ و عود ته
دوی ملا وتړله پاڅېدل خدمت کا
ته مجبور کړلې غفلت آرام قعود ته
لږ غیرت راله په کار دی د زړه څوکې
لږ کاته راله باید دي خپل خمود ته
لاس تر زني مه کښېنه زړګیه پاڅه
مایوس مه سه کار کوه و خپل بهبود ته
د هغه له خوا ورکړه سي واک و لاس ته
چې غماشه لېږي قتل د نمرود ته
په وړو شګو کې واک د بم مونده کړي
ابابیلي ګماري جنګ د مردود ته
د هر بت په پښو کې مه لغړه هوښیار سه
د بري هیله ور وړه برحق معبود ته
شلم قرن یې خرک ویوست په اتم کې
د ښرا تاثیر چې و و نوح و هود ته
د دردمن زړه په لاسو کې سره واوښت
چې فولاد لکه موم نرم سو داود ته
چې خلیل یې د نمرود اور کې وسات
او په)کن(سري عالم راغی وجود ته
خدای لوړ کړی په هیچا نه غوزار بړي
که لرو موږ عقیده امر موعود ته
خدای مو لوی دی دین مو لوړ دی موّمنانو!
دا مژده به رسوو و هر مولود ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــې يـــې ســـوې دېرونــه د قــام پــه عشـــق ده
دا د زړه وينـــــي لېـــړئ هغـــه مســـعود تــــه
دوی تېـــر ژغـــوري ځـــان اچـــوي خطـــر تـــه
ته کـــه وس مـــومې تېـــر ســـوځې خپـــل ســـود تـــه
ســـترګي وپرانځـــه قـــدرت ګـــوره "رشـــاده!"
چـــې لا څـــه راځـــي لـــه غيبـــو څخـــه شـــهود تـــه

نوټ:

د ښاغلي رشاد پورتنی سوانح د ښاغلي (ج) په قلم ليکل ســوې او د کابل مجلې د (1327) کال په (18) ګڼه کې خپره ســوې ده، مـا پــه لــږ تغيــر او تصرف سره رانقل کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۲ خواخوږی

محمدابراهیم خواخوږی د درمحمد زوی، زموږ د ګران وطن له ښو لیکوالو او د خوږو طبعو لرونکو شاعرانو څخه دی، چې په منثورو او منظومو مضامینو کــې ښه رانه ادبي تخیلات ځایولای سي، د لیکنې طرز یــې روان او اجتمــاعي دی، ګاهي وختي د عشقي شعر ټوټې چې ادبي خوند هم لري لیکې.

دی د (1299ش) کال د حوت پر (۹) نېټه باندې په ماله جات نومي ځای کې چې د قندهار د ښار و جنوب غربي پلو ته واقع دی زېږېدلی او په (1306 ش) ســنه کې و ښوونځي ته داخل سوی دی، په (1318 ش) سنه کې د حبیبیــې د لېســې ښوونکی او په (1325) سنه کې د قندهار د لیلیې د مکتب منتظم و، وختي چې په (1327 ش) سنه کې نوموړی مکتب لغوه سو نو د احمدشاه بابا و لېســې تــه تبدیل او هلته یې د لوړو صنفو د پښتو، تــاریخ او جغرافیــې د مضــامینو پــه معلمي سره تقرر پیدا کی، اوس د هنــدوانو د ابتــدایي ښــوونځي معلــم دی، خواخوږی یو متواضع او د ښو احساساتو لرونکی ځوان دی، له هر چا سره پــه هره موقع کې خواخوږي توب او همدردي ښکاره کوي، که څه هم خــورا ډېــر مضامین یې په انیس، کابل مجله، طلوع افغان، عرفان او اتفاق اسلام کې خپاره سوي دي، مګر لاندنی منظومه دي ګران ویونکې د نمونې په ډول سره ولولي:

۱-۲۲-۱ د خواخوږي د شعر نمونه:

په قرآن سره نازېږمه

زه یمــه پښــتون تــر پښــتونوالي تــل جارېږمــه
پاک دین مــي اســلام دی، پــه قــرآن ســره نازېږمــه
خپلو دیني ورونو تــه پــه ســره او مــال ولاړ یــم زه
مســت یــم پــه الســت کلــه د چــا څخــه بېرېږمــه
څوک که تجاوز وکړي زمــا پــر پښــتون قــوم بانــدې
ســر بــه یــې کــم پــرې پــه قرآنــي امــر جنګېږمــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه هغه زمـری یـم چـې دنیـا بـه رېږدېـده لـه مـا
اوس هــم پــه مېرانــه او غیــرت ســره یادېږمــه
وینــه مــې تــوده ده پښــتني ننــګ او همــت لــرم
کلــــه د انګلــــیس د غلامــــانو غلامېږمــــه
پاته که نـړۍ سـې پـر شـرف او پـه نـاموس بانـدې
زه یمــه خوشــحال کلــه د مــرګ څخــه ډارېږمــه
پــه ســل واره ورکــړی امتحــان د ســربازۍ دی مــا
کلــه د ابلــیس پــه چــل و ول بانــدې غولیږمــه
یو لاس کې قرآن او پـه بـل تـوره ځـم میـدان لـره
وژنــم منــافق د دیــن دښــمن پــرې غــازي کېږمــه
خوښ اوسه هیواده هر ځلمی دي دی "خواخوږی" نـن
ځوز دي مـا تـه ګـل دی، د بـورا پـه شـان کړېږمـه

۱-۲۳ سید

مرحوم سید حسین سید د سید مبین شاه مرحوم زوی، د قندهار د حســیني ساداتو څخه و، د مرحوم سید تعلیم او تحصیل ټوله د خصوصي معلمینو څخه او زیاتره برخه یې د ځوانۍ په زمانه کې د خپل شوق و ذوق او زیار و کوښــښ تر سیوري لاندې حاصل کړې وه، مرحوم سید چې ډېر لاس درلــود هغــه پــه فارسي ادبیاتو کې و، او د فارسي ادب سره یې ډېره مینــه درلــوده. د فارســي ادب د نزاکت، سلاست او د متوسطینو د آثارو سره یې عموماً مینه درلــوده او ښه ذوق یې ځني حاصل کړی و. مرحوم سید د فارسي ادب د عشقي او غــرام او ډېري مطالعې په اثر چې د ځوانۍ د ابتدا څخه یــې علاقــه منــدي ورســره موندلې او پټي سترګي یې د همدغه ادب پر ښکلا رونې سوي وې په آخره کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعري قريحې او د نظم قوه موندلې، ښه ښه ژوندي او خوندورو اشـعارو تـه يې لاس ورته کړ.

د فارسي ادب په ټولو اقسامو کې يې، لکه غزليات، رباعيات، مخمسات، قصايد او په نورو کې يې پوره اقتـدار درلـود، مرحـوم سـيد پـه مثنـوي او وصـفي موضوعاتو کې د فردوسي د شاهنامې سره په آهنګ کې ډېر مشابه و، بحر خو يې عيناً د شاهنامې بحر و، مګر د کلماتو او الفاظو په اختيار او ټاکلو کـې هـم ډېر اعلی او خورا شوخ او برجسته الفاظ چې د مقام او موقـع سـره پـه پـوره مناسب او د حالت يو ژوندی تصوير به يې ځني مجسم سو په خپل وصفي نظم کې ځايول. د مرحوم سيد د وصفي مثنوي نظم قصه ده، خپله ما نـه ده کتلـې مګر ده ويل ما د (19) کالو په عمر تقريباً درې زره (3000) بيته د مرحوم سـردار محمدعثمان د نائب الحکومګۍ په عصر کې د نهر سراج د ويالي د جوړولو پـه مناسبت وليکله او د هغه سردار په حضور مـې ولوسـتله چـې سـامعين يـې محظوظ بلکې متحير کړه، دا مي ځني اروېـدلي وه چـې دا اثـر محمـدعالم د قندهار پخواني فرقه مشر چې له ادب او ادبياتو سره خاصه مينه لـري، ځنـي وړی دی، مرحوم سيد د دغي خدای ورکړي فارسي شعر د قريحې پـه قـوه د پښتو ملي ژبې د نهضت دورې ته رالوېدلی، د يوې خوا څخه د وخت په ايجاب او له بلې خوا څخه د خپلې وظيفې په حکم يعني د هغه وختـه څخـه چـې د قندهار د طلوع افغان د اخبار سره يې پېژندلي دي خپلې ملي ژبې ته هم ډېـر خدمتونه وکړه، او د طلوع افغان د اخبار او د قندهار د پښتو انجمـن د مجلـې سره يې د تاسيس له ابتدا څخه بيا د مرګ تر ټال پـورې ښـې ښـې مرسـتي کولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۳-۱ د سید د ماموریت دوره:

مرحوم سید اوله پلا ماموریت ته د کتابت له لاري ورغلی، څو د ګرشک د لوی حکومت په منشي ګري مقرر سو، تر دغه منشي ګری وروسته د ده غوږ تــه د اخبار نوم وررسېږي او د طلوع افغان د تاسیس په دوهم کال د طلوع افغــان د چاپخــانې کــاپي نــویس مقرر ېــږي او پــه آخــر کــې د لیتــوګراف (ســنګي ماشین) تنظیم او ترتیب په ده پورې ارتباط نیسي، دا تر هغــو پــورې وه چــې مطبعه محدوده او یوازي طلوع افغان ځني راووت، هغــه وخــت چــې د پښــتو مجله هم په قندهار کې تاسیس او طبعاً مطبعې وسعت وموند، مرحوم ســید د مطبعې د رسمي او مستقل منتظم په حیث مقرره سو. ســید پــه دغــه حیــث تقریباً څلور کاله دوام وکی څو د مطبوعاتو مستقل ریاست تاسیس سو او پــه (1319) کال کې مرحوم سید د قندهار د مطبوعاتو د مدیریت په معاوني رســماً مقرر او په عین حال کې د قندهار د پښتو د کورسو د ماموریت وظیفه هــم ور وسپارله سوه، لنډه دا چې مرحوم حسین سید د (25) کالو څخه اول د طلــوع افغان په نامه او وروسته د مطبوعاتو په نامه د خپل ښار د اخباره ســره ډېــري مرستي له مختلفو جنبو څخه کړي دي، ځکه چې دی نه یوازي د قندهار بلکې زموږ د وطن د معروفو او مشهورو خطاطانو څخه و، نو د طلوع افغــان د لمــړي ژوند ورځې چې په هغه وخت کې د مطبعې وسایل محدود او مساعد نــه وه، د ده خدمات او مرستي ډېري د ستاینې وړ او نــه هېر ېــدونکې دي، بالخاصــه د طلوع افغان د نظم او پښتو شعر او ادب په برخه کې د مرحوم سید ډېر ممنون او د پښتو قصایدو او منظومو دروازه تقریباً ده ورتــه وپرانیســتله، چــې د دې خبري شاهد د طلوع افغان د (10)(15) کالو ګڼې او د ده اخلاقــي او اجتمــاعي، اصلاحي او غزلي ټوټې دي.

مرحوم سید یو صادق، وطن پرسته، پاک باطنه، او د پښتو ادب ماهر فــرد و او په عین حال کې د خط او خطاطۍ، میناتورۍ د ښکلي فن یو تکړه استاد و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحوم سید په (۱۳۶۹ قمري سنه) کې له دنیا څخه سترګې پټې کړې.

۱-۲۳-۲ د کلام نمونه :

یاره نه لرم ولور

زوم وایي-:

پخوا لا تر دې ښه وم ګرزېدم به د خپل سر

کوزده نه وه بلا وه تر پخوا سومه بدتر

یاره نه لرم ولور

پر ما ایښي له سره خسر دي پنځوس زره

ولور نه کاملېږي خرڅومه خپل ډګر

یاره نه لرم ولور

دا مهر دی که حمله دا کومه مسئله ده

ولور که خرڅېده دي د انسان نوع بشر

یاره نه لرم ولور

نکاح راته ماتم دی، کوزده نه ده یو غم دی

خسر بابا کړه غصب که مي غوا ده که سخندر

یاره نه لرم ولور

کلونه دي تېرېږي رسمونه دي ډېرېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پور يې لېونی کړم د خسر بابا ټبر

ياره نه لرم ولور

دا څه دود و دستور دی دا کله بيا ضرور دی

چې خوار لا په خوارېږي يا به پروت وي پر ټټر

ياره نه لرم ولور

واده ولي ځنډېږي دود وار په وار غمېږي

خوښي لا راته ګوري پاته نور زر و زېور

ياره نه لرم ولور

دوستي که دښمني ده، سيالي ده که ځواني ده

له سره نه پوهېږي دا مخلوق په خير و شر

ياره نه لرم ولور

شکوه کړم له بدحاله له داسي سخته جاله

په عذر نه خلاصېږم په زړګي مي ځي خنجر

ياره نه لرم ولور

خسر بابا که ښه وای پر ما بې وسيله وای

ما نه پرېږدي و کور ته راته وايي پيل و غر

ياره نه لرم ولور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځو دا ولور پوره سي زړګی به مي اره سي

په سړل به مي ماينه مري دی به ګرځي شملور

ياره نه لرم ولور

خسره بختوره پوره دي کړه ځو زره؟

ګروي بې چا ته ورکړې زما سوې خاوري پر سر

ياره نه لرم ولور

خسر بابا چې موړ سو واده هم داسي جوړ سو

دوستي که دښمني ده سره ولو به په سخر

ياره نه لرم ولور

دا څه ډول واده دی دا سيل که مانده دی

په زر نه تاړه کېږي زوم يې يووړ لکه پر

ياره نه لرم ولور

دېګونه دي مجمې دي، سالن دی کتلمې دي

واده په ډماډم سو فضول خرڅ که برابر

ياره نه لرم ولور

درې سوه نارينه دي نيازمني په بانه دي

فضول رسمونه ډېر سوه زوم په غم وهي غومبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاره نه لرم ولور

خسر روپۍ راشه کړې و ځان ته یې خره کړې

جهیز به د لور ورکړي زوړ تلتک نوی ټغر

یاره نه لرم ولور

دا ګټه کړې د ورورہ؟ هو یو دي وړه تر کوره

نو ها ! لاس مي پر ږیره که اخته نه سوې په شر

یاره نه لرم ولور

چې ورک مو اعتدال سو د هر چا په سر کې خیال سو

دغه دودونه ډېر سوه چې یې وکی بد اثر

یاره نه لرم ولور

"نه کور ورک نه به دود" و متل د پښتنو

پخوا به څوک خوښ نه وو یو د بله په ضرر

یاره نه لرم ولور

دا شعر بې درده نه دی د هر سړي په ښه دی

په کار دی هر موّمن او مسلمان لره هنر

یاره نه لرم ولور

"سید" چې نصیحت کړم خپل ځان به په عزت کړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويناوي مي پخپله پر ما ډېر کوي اثر

ياره نه لرم ولور

نوټ-:

د پورتنۍ سوانح مضمون ښاغلي واسعي ليکلــی او د ۱۳۹۶ ســنې د جمــادي الثاني په مياشت کې په طلوع افغان کې نشر سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۴ جانان

حاجي محمدشریف جانان د صوفي عبدالعزیز زوی، یو پوه عالم او دردمن شاعر دي، چې د موسیقۍ په ټولو مقامو او ادبي صنایعو کې پوره لاس لري، تحصیل یې خصوصي او له خپل مشر ورور مرحوم ملا محمدشفیع آخند څخه چې یو جید عالم و کړی دی، د هغه پوه بزرگوار د تعلیم په برکت او د ده د خپل فطري ځراکت په اثر سره اوس په اکثرو متداولو علومو کې د ښو معلوماتو خښتن دی، دی په (1322 قمري) سنه کې د قندهار په ښار کې زېږېدلی او په (1301 ش) سنه کې یې د کار په عالم کې پل اېښی دی، لمړی وار معلم و، په (1315 ش) سنه کې په وطن شرکت کې د لیکونکې په حیث سره مقرره سو، په (1319ش) کې د قندهار د مطبوعاتو مدیریت ته راغی لمړی وار کاتب او بیا سرکاتب سو، اوس د درملتون د مدیر کفیل دی، علاوه پر بیان سوو دندو باندې یې دا څو کاله کېږي چې د خپلې مورنۍ ژبې پښتو د ښوونکې وظیفه هم پر اوږه باندې اخیستې ده. ده یو کتاب د بهار جانان په نامه سره چې د قندهار د مختلفو شعراو غزلي پکښې دي جوړ کړی او اوس د خپلو اشعارو د دېوان په تدوین او ترتیب بوخت دی، جانان یو حق ویونکی او مجلس آرایه سړی دی. خبري یې پر چا باندې بدي او درنې نه پرېوزي، اشعار یې هم نظمي او هم بزمي احساسات لري، نثر چنداني نه لیکې او د منظومو مضامینو رنګ یې ګاهي اجتماعي او ګاهي عشقي وي.

۱-۲۴-۱ د جانان د کلام نمونه:

الهي ورک د پښتانه کړې دا دودونه د غم
چې په سیالي سره پر خپلو ځانو کاندي ستم
راسه نظر وکه اې یاره د واده پر انجام
ها دهوکې او د دسمال سیالي به هم یادوم
ولور دي څو کښېښو شرعي څو دي خپل ځان کی خبر
د سلو کالو دوستي ولي په ولور سوه برهم
څو دي قندونه څو دسماله په ترتیب کړه تیار
د دې دسمال رونق د خدای دپاره زه درښیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

فقــط دوه قنـــده یـــو مـــن نقــل چـــې دي کـــړه برابـــر
یوه ټوټه قند څو دانـې نقـل تکلیـف ډېـر مـه کـه سـم
دغـه اعـلان د نکـاح بـس دی چـې سـنت سـو پـر مـا
نور نو تکلیف نقصان پر ځـان او پـر بـل مـه کـه محکـم
په کوم کتاب دي دېرش مجمې فـالوده کـړه یـو پـر بـل
یـــاد بـــرات او د اختـــر جـــوړې نـــه ورکـــې پـــرتم
د خوښۍ خوند یې فقـط درې ورځـې وي مقـام د جنـون
خســـربابا پســـونه وریجـــي غـــوړي غـــواړي یـــو دم
څـــو څراغـــان څـــو دي غابونـــه د ســالن کـــړه کریهـــه
د ســازنده یــو زر روپــۍ پــه کـم کتــاب ســوې الــزم
چوپـــان والا دوه ســـوه غـــواړي لا هنـــوز دی خفـــه
څـــو لنګـــوټې او څـــو چـــوخې د اقربـــاوو د زوم
پر چـایو څـه شـي مرتـب خشـکېت لـري هـم ګرمـي
څه وکـم چـای خورمـه اودس پـه ډېـر زحمـت رسـوم
د چلـم دود ځګـر پـارچې پـارچې مـدام مـي خړکـی
د بل په جیـب کـې ورتـوکم خیـال د دوشـۍ پـر کـوم
چې یې نسوار په خوله کـې واچـول نـو سـیل یـې کـوه
وایــي نــو وروړه پــه ډې ډېــرش کالــه نســوار زه کــوم
اې وروره څـــه وکـــړم د زړه لـــه درده کړمـــه پېښـــې
لــړ لــړ بــه ســعیه کــوو کــړو بــه دا عبــث شــیان کــم
نفس مقتضــی دی چــې دغســي ســیالداري دي ول تــل
امـــا "جانانـــه" دخـــل و خـــرخ وســـنجوه پـــه قلـــم

ورک دي سي چایو چلم
ورک دي سي چایو چلم
چې مو خپل آن کی تمام
ورک دي سي چایو چلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب خو زموږ دی رهبر
ورک دي سي چایو چلم
چې دي خپل ځان کی افګار
ورک دي سي چایو چلم
سړي که سل دي حاضر
ورک دي سي چایو چلم
زموږ د خیرالورا
ورک دي سي چایو چلم
هم مرواري جل و بل
ورک دي سي چایو چلم
تر خوله یې لوېږي لړمون
ورک دي سي چایو چلم
ولاړه د کور قباله
ورک دي سي چایو چلم
راسه چاره یې کوه
ورک دي سي چایو چلم
په سړي بولي کوي
ورک دي سي چایو چلم
پر روژه مات مي زګېروی
ورک دي سي چایو چلم
فقط توړی مورزاده
ورک دي سي چایو چلم
ومو ختلې ریښې
ورک دي سي چایو چلم
هنوز دي سي یو په سل
ورک دي سي چایو چلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۵ واسعي

ښاغلی عبدالخالق واسعي د مرحوم عبدالواسع مشر زوی د قندهار په ښار کې زېږېدلی او لوی سوی دی، په عمر پنځوس کلن معلومېږي، له رنګه برابر سړی دی، د ده والد مولوي عبدالواسع یو مشهور علامه و، چې پخوا د پښتو مرکې مشر و او نیکه یې حبیب الله اخوندزاده هم یو مشهور بزرګوار عالم تېر سوی دی، دی د خپل نوم سره واسعي لیکې، او ځان خپل پلار ته منسوبوي، ښاغلي واسعي کتابونه له خپل پلار څخه لوستي دي، په مروجه علومو کې پوره دسترس لري، ذاتاً دی هم یو پوه او هوښیار دانسته سړی معلومېږي، د عربي علومو پوره عالم دی او عصري معلومات هم په زیاته اندازه لري. د ماموریت دوره یې د 1300 څخه شروع کېږي، دی اول وار د پښتو په مرکه کې عضو مقرر سو او بیا په قندهار کې د ابتدایي او رشدي مکاتبو دورې تېرې کړې، تر انقلاب وروسته کوم وخت چې په قندهار کې پښتو انجمن جوړ سو نو دی هغه وخت د انجمن په عضویت وټاکل سو. ډېره زمانه په دغه انجمن کې د یو لایق فاضل عضو په حیث شامل و، د پښتو د ژوند په لار کې یې زیات قلمي زحمتونه ایستلي دي.

په هغه وخت کې یې د پښتو زیات مجهول آثار پیدا کړي دي او د ډېرو شاعرانو نومونه یې ژوندي کړي دي، ده د دغه انجمن په عضویت کې ځینې کتابونه د عربي او فارسي څخه هم ترجمه کړي دي، په دې جمله کې د معارف د پروګرام څو کتابونه هم شامل دي او د حصون حمیدیه په نوم یو کتاب هم د ده په قلم د عربي څخه ترجمه سوی، د معلم پښتو په تالیف کې هم برخه لري، واسعي د پښتو په لیکوالو کې د سبقت خاوند دی، افکار یې اعتدالي او متین دي، په پښتو کې د ژبې د اساسي اصولو طرفدار د اجنبي لغاتو د ایستلو مخالف دی، وایي چې دا پخپل لاس د ژبې یوه لویه پانګه له ګوتو ایستل دي. په فارسي او پښتو دواړو کې ښه لیکونکی دی، په عربي او انګلیسي هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېږي، اردو یې هم لږ لږ زده ده، واسعي د شعر سره ډېره علاقه نه لري نسبت و نثر ته شعر کم وايي. د انیس د پښتو محررۍ او د پښتو ټولنې د عضویت، د قندهار د مطبوعاتو د معاوني دورې یې تېرې کړې دي، اوس په ترانسپورت کې سرکاتب دی، د نثر مقالې او منظوم آثار یې په طلوع افغان، پښتو مجله، انیس کې په زیاته اندازه پیدا کېږي.

۱-۲۵-۱ د واسعي د کلام نمونه:

تیاره او ښکلا

تل یې ګوره چې تیاره او ښکلا
دوه عنوانونه د غروب پر کتاب
ځیر ورته ګوره ! چې ښکلا هر ماښام
له تا بېلېږي د تیارو په حجاب
ټوله نړۍ باندې آرام سي حاکم
چې لمر پښه کښېږدي د غروب په رکاب
څو چې سهار سي تیاره مخ ونیسي
بیرته عالم د ژوندون اور کړي کباب

لمر د افق پر ژۍ جلي ولیکل
چې عالم ړوند دی هم مغرور هم خطا
آیا د ژوند فنا زوال نه وینې؟
لکه تیارو چې زما روڼا کړه تالا
کشکې لمر خپل تاریخ لیکلای همېش
چې څه پېړۍ دي رژېدلي پخوا؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لمـــر نظـــام تـــه يـــو حيـــرت اخيســـتی
ختـــو لو پـــدو يـــې ســـودايي كـــړه دنيـــا

نوټ :-

د ښاغلي واسعي د سوانح پورتنی مضمون د ښاغلي خـادم پـه قلـم ليکل سوی او د 1319کال په سالنامه کې خپور سوی دی، ما سره له لږ تصرف او زياتوالي رانقل کئ.

۱-۲۶ قاضي عبدالصمد

دی د قندهار له مشهورو علماوو څخه دی، چې عربـي يـې لوسـتلې او ډېـر تدقيق پکښې لري، په صرف، نحو، فقه، حديث، حکمت کې پوره لاس لـري او يو فصيح او بليغ سړی دی. قاضي صاحب په عمر 60 کلن معلومېږي او شخصي اخلاق يې ډېر شريفانه او ښه دي، د حلم او تواضع خاوند دی، مگر سره د دغه هم معتدل دی او په اخلاقو کې د اعتدال خوا لري.

قاضي صاحب شل کاله پخوا د قندهار په زمين داور کې قاضي و، مگر وروسته يې بيا قاضي توب نه دی کړی او نه يې کوي، ځکه چې دی يو محتـرم او معـزز سړی دی او په خپل ښار کې يې خلک په ښه خلق پېژني او پـه فضـيلت يـې مني، نو هر کله دی خپل وکېل مقرر کوي، لکه چې دا څو دورې چې د قندهار په مرکزي مشوره کې وکېل و. قاضي صاحب يو عالم او د فضـيلت خاونـد دی، مگر دی د زاړه علم سره نوي معلومات هم لري او مخصوصـاً پـه وطـن کـې د اصلاحاتو او ترقياتو طرفدار دی او هر کله په دې لار کې تبليغ کوي او صـحيح افکار خلکو ته بيانوي. قاضي صاحب په فاړسي او پښتو کې قلم لري مگر نثـر لږ ليکې، پښتو شعر يې اصلاحي رنـګ لـري او د خـاص خونـده ډک دی، دی کوښښ کوي چې ځيني اجتماعي معايب او مفاسد وغندي نو ځکه د ده اکثـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشعار هم په دغو موضوعاتو کې دي، قاضي صاحب په قندهار کې د يوې علمي کورنۍ څخه دی، چې خلک يې په تقوی او صلاح مشهوره وه.

۱-۲۶-۱ د قاضي عبدالصمد د شعر نمونه:

د تللي دوران ياد

پښتونه پروت يې لا تر څـو تللـی دوران دي څـه سـو؟
فرض واجب هم د اسلام عهـد و پيمـان دي څـه سـو؟
د توري بـرق دي و ښـکاره سـتا پـر مشـرق او مغـرب
ګټلـی نـوم د شـجاعت ښـکلی جهـان دي څـه سـو؟
د عافيت په کُنج کې ناست پر پلنګ خـوب کـړو د نـاز
نه درياد‌ېږي چې خپل تېـر دور و نښـان دي څـه سـو؟
د توري مېـړي وری کـه تـور نـه وي تـور ټکـی لـري
د پلار اثـر نسـته پـر تـا هغـه وجـدان دي څـه سـو؟
چې په شـپېتو سـپرو يـې فـتح کـړل ملکونـه پـردي
خان د برېڅـو ښـه نامـداره فـتح خـان دي څـه سـو؟
چـې و قايـد د پښـتنو او هـم عابـد و پښـتون
هغه غازي نيکه حـاجي ميـرويس خـان دي څـه سـو؟
چـې بـې پـه تـوره فتوحـات کـول و هـري خـوا تـه
هغـه ښـاغلی احمدشـاه پـلار د افغـان دي څـه سـو؟
د خلکـو تـوان د زړو ارمـان پـر هـر غريـب مهربـان
حاجي جمـال د پښـتنو د سـپرو خـان دي څـه سـو؟
چـې پـه ليـدو يـې ر‌بېږد‌بـدل مخـالفين د اسـلام
چې هم سردار و هم غازي محمداکبرخان دي څـه سـو؟
چـې و منجـې د پښـتنو او هـم غـازي د وطـن

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغــه ښــاغلی نادرخــان شــاه افغــان دي څــه ســو؟
زېب و زينت که په ځان وکړې چې خوشــحاله نــه ســې
که در په ياد کې چې ها تېر غشی کمــان دي څــه ســو؟

نوټ :-

د پورتنۍ سوانح مضمون کټ مټ د 1319 سنې د سالنامې څخه رانقل سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۷ مسلم

ښاغلی محمدرسول مسلم د محمدعلم زوی، یو پوه ادیب او نازکخیاله شــاعر دی، چې اشعار یې اجتماعي او اخلاقي جنبه زیاته لــري. د طلــوع افغــان پــه ورځپاڼه، کابل مجله او د پښتو په مجله کې یې مضامین زیات مینــدل کېــږي. دی د خپل نامه سره مسلم لیکې، دا یې پخوانی او زوړ تخلص دی، په اشــعارو کې هم له دې تخلص څخه کار اخلي، نسبت تر نثر یې د نظم و خــوا تــه میــل زیات دی، په پښتو او فارسي کې یو شانته لیکنه کــولای ســي، تحصــیل یــې خصوصي او په شخصي صورت سره دی، په عربي او اردو ژبه ډېر ښه پوهېږي، له انګلیسي څخه لږ لږ استفاده کولای سي، دې قابل قدره لیکــونکې د ډېــري مودې راپدېخوا ځان د شاعر او تکړه نویسنده په حیث سره ښکاره کــړی دی، په ماموریت کې یې د معلمی، مدیریت، او اطاق د منشي توب دورې تېرې کړې دي، اوس د وطن په شرکت کې د اجرائیه مــامور دی، د بهشــتي زېــور مفیــد کتاب چې د دیني مسائلو خزانه او مخصوصاً د ښحو د معلوماتو لــه پــاره دی د ده په قلم له اردو څخه په پښتو ترجمه سوی دی، د مــلا نصــرالدین فکــاهي کلیات یې له عربي څخه په خوږه او دلچسپه ژبه پښتو کړي دي، بــل یــې لــه فارسي څخه مجموعه صحیه چې د روغتیا په باره کې دی پښتو کــړی دی. دا مجموعه نه ده چاپ سوې، د هزار و یک حکایت څخه یــې ځینــي حکایتونــه انتخاب او هغه پښتو ته را اړولي دي.

۱-۲۷-۱ د مسلم د کلام نمونه :

پښــــتونه وروره ولــــي نــــه کــــوې لــــه ځانــــه ګلــــه
بېځایــه وایــې غــر و پیــل کــړې لــه جهانــه ګلــه
کور کړې خراب د مسلمان په شپه یې لوټ کــړې غریــب
چــې ســې بنــدي بیــا نــو کــوې لــه قوماندانــه ګلــه
د خوني بــام دي نــه کــړ ګــل نــاوه دي نــه کــړه جــوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې ژمــی راغــی ورانــه ســوه، کــړې لــه بارانــه ګلــه
بېکـــاره ګـــرځم ولـــي نـــه راځـــي ډوډۍ تيـــاره
لــه بــد طــالع څخــه شــاکې، کــړم لــه آســمانه ګلــه
مدام مي پښــې دي غزولــي مــلا مــي مــا تــه پــه کــار
چې مفت مي نــه ســاتي کــوم لــه فلانکــې خانــه ګلــه
د بل ډوډۍ تــه بــې عزتــه ځــوړي ســترګي وي ناســت
بــې حســه نــه کــوي د خپــل کښــته وجدانــه ګلــه
نسته پر چــا بانــدې منــت نــه ملامــت دی بــل څــوک
لــه خپلــه ځانــه دي کــوه "مســلمه" ځوانــه ګلــه

نوټ :-

د پورتنۍ سوانح مضمون ښاغلي رشتين ليکلی دی، ما ســره لــه لــږ تصرف او تغيره رانقل کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۸ نومیالی

محمدانور نومیالی د حاجي محمدنعیم زوی، ښه پوه لیکوونکی او د طبعي لرونکی شاعر دی، قدیم علوم یې درساً ویلي او په نورو علومو کې مطالعوي عبور لري، د معلوماتو ساحه یې ډېره پراخه او د هوښ قوه یې هومره تېزه ده چې د هر ناویلي کتاب مفهوم او لنډ مطلب په ډېره ساده او اسانه صورت سره را ایستلای سي. د فلسفې او روحیاتو له علمه سره خاصه مینه لري او تل په دې فکر کې دی چې د هغو د مجهولو قضایا وو حل دي په عملي صورت سره وکې، چنانچه د دغه شوق او ذوق په اثر سره یې د فروید د روح مقناطیسي هیپنوتیزم تجربه کړي مسایل راغونډي کړي او یو کتاب یې ځني جوړ کړی دی او څو نوري متفرقي رسالې یې چې یوه یې د کرهڼي او بله د طبعیینو د طریقې ابطال او یوه هم د فراست په نامه دي، په طلوع کې نشر سوي دي. اوس د یوه بل کتاب په لیکنه چې علم الروح نومېږي بوخت دی. پروسږ کال په ترانسپورت کې کاتب و اوس د ګرشک د انکشاف د ریاست د نشریاتو په مدیریت کې کار کوي. د لیکنې طرز یې اجتماعي دی، ګاهي وختي فلسفي مضامین هم لیکې.

۱-۲۸-۱ د نومیالی د کلام نمونه :

د شاعر ژوند

هغه رېغ دی چې بیده زړونه په پاڅي
په آهنګ یې د آسمان ملکې ناڅي
د بهار د عندلیب د زړه نغمه ده
د کاروان د جرس ښکلې زمزمه ده
د شپانه د پردېسی د نل آواز دی
د حکمت په دفترونو کې یو راز دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښــه مظهــر دی د ســـپېڅلو احساســاتو
فلســـفه ده د خـــوش رنګـــو کائنـــاتو
د روحـــانو لـــه دنيـــا ســـره آشـــنا دی
د ښېلتـــون مـــړو تـــه دم د مســـيحا دی
چـــې د آهـــه ســـره وزي لـــه ســـينې څـــه
تويـــوي وينـــې د ســـترګو لـــه چينـــې څـــه
د دردونـــــو نماينـــــده د ځګـــــر ږغ دی
ځيروونکـــی همېشـــه د کاڼـــه غـــوږ دی
د ســـــرتورو يتيـــــوونکی حمايـــــه ده
د يتـــيم و بـــې ســـايې ســـر تـــه ســـايه ده
دی زګېـــروی د زکنـــدن ســـانده د بـــورو
د ظـــالم پـــر کـــوټې کـــار کـــوي د تـــورو
د غريبـــو د غمجنـــو زړو قـــوت دی
و سرمســـتو بـــډايانو تـــه آفـــت دی
چـــې د چـــا د بخـــت ډېـــوه ســـي پـــه ده بلـــه
تولـــوي د تـــاريکۍ هـــره کمبلـــه
دغـــه ږغ چـــې پـــه کـــوم ځـــای کـــې موجودســـي
هـــره ورانـــه يـــې آبـــاده پـــه مســـعود ســـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۹ حيدري

مير حيدر حيدري د ده په قول د 58 کــالو دی، يعنـــي د هجــري شمســـي پـــه 1279چې د قمري هجري 1314 او د ميلادي1895سره مساوي بلل کېږي پــه يــوه علمي او ادبي کورنۍ کې پيدا سوی دی. د ده کورنۍ له اوله تر آخــره پــورې د علم، فضل، پښتو او پښتونوالي په مينه شهرت لري، زه د خپلې همدې خبــري د مصداق له پاره دا لازمه ګڼم چې د ده د کورنۍ په شاوخوا کې تر هغــه حــده چې ما د نوموړي اديب څخه معلومات حاصل کړی دی، و ګرانو لوســتونکو تــه تقديم کړم.

۱-۲۹-۱ د پښتون ناظم مير حيدر کورنۍ:

پښتون ناظم د فيض الله صاحبزاده ياسين زي زوی او د افغانســتان د جنــوبي خوا کټواز نومي مشهور ځای و او په کټوار کې بيا د عرض بيګي نــومي کلــي و، فيض الله صاحبزاده خپل لومړني تحصيلات د کټواز په همدې کلي کې وکــړه، وروسته تر هغه د درس لوستلو او انجامولو له پاره د هندوستان و خوا تــه ولاړ، چې د هندوستان له علماوو څخه هم استفاده وکړي او په هند کې يــې مــروج کتابونه ولوستل، خو بيا هم د ده هغه د ميني تنده چې ده د علم سره درلــوده نه سوه ماته او د هند څخه و ايران او له ايران څخه د عربي ممالکو و خــوا تــه ولاړ، په دغه دباندني ملکو کې فيض الله صاحبزاده فقه، د فقه اصــول، ميــراث (علم الفرائض)، احاديث، تفاسير، صرف، نحوه، علم المعاني، منطــق، حکمــت، رياضي چې هغه وخت د همدې علومو ويل رواج وو، وويل. که څه هم ده علوم په عربي ويلي وو، مګر په فارسي يې اشعار ويلای سول، او د غمګين د مثنــوي په نامه يې يو مکمل کتاب په فارسي ژبه ليکلی دی، خو سره له دومره قــدرت لرلو ده خپله پښتو هېره نه کړه او په پښتو يې خورا ډېر اشعار وويل، مګر زمــا لاس ته رانغلل صرف د نمونې په توګه د ده دا دوه د پښتو بيتونه وګورئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هيڅ ډول مي د يار ديدن پرې نه ښود
که هــــر څــو و د رقيب راته تل غر پر
د رقــيب په لاپو شـــــاپو بندواز نه وم
هجران سو زمري رامات يې کړ اورمبړ

په همدې ډول د فيض الله صاحبزاده اکا محمدعمر صاحبزاده هم د پښتو سره ډېره علاقه درلودله، چې د خپلې علاقې په اثر يې (درمختار) ټـول پـه پښــتو منظوم کړی او نن هم د ده د لمسي يعني عبدالله صاحبزاده څخه موجــود دی. د سيد فيض الله صاحبزاده ورور چې عبدالکريم صاحبزاده نومېدی، هم عــالم او د پښتو ژبې يو ښه شاعر و، د اشعارو مجموعه يې زما و لاس ته نه ده راغلې، مګر دا يو څو بيته يې لاس ته راغلل :

چـــې بـــدر د نــاخن هـــلال پـــر ســر کـــړ
لمرله شرمه ســر پــه ځــای د مــازيګرکړ
قد زيبا ستا چې سر لوړ کــړ لهشمشـــاده
ســـروي ســر د ســلامی پــه زانــو ورکــړ

۱-۲۹-۲ د مير حيدر حيدري د پښتون ناظم د تحصيل دوره :

څرنګه چې د پښتون ناظم پلار په کوچنيوالي کــې مــړ دی؟، نــو دی وايي چې زما اکا د کټواز د عرض بيګي له کلي څخــه د قنــدهار د ارغنــداب و جوی لاهور نومي کلي ته په کډه ولاړ او زه يې هم د ځان سره بــوتلم او خپــل ابتدايي تحصيل مي له خپل اکا څخه وکړ، وروسته تر هغــه د قنــدهار د لاري پښين او د پښين په شاوخوا کې په تحصيل بوخت ســوم، فقــه، ادبــي علــوم، صرف او نحو، احاديث، تفاسير مي په همدې سفرونو کې وويــل او پــه همــدې سلسله کې تر کوهاټه پورې ما د علم له پــاره ســفر تــه دوام ورکــړ او بيرتــه قندهار ته راغلم. په قندهار کې د څه عمر له پاره په خپل کور کې وم خــو بيــا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم زه خپل اکا تشویقولم چې خپل تحصیل ته دوام ورکړم او ما هم د علم ډېر شوق درلود، هغه و چې د قندهاره بیا و چمن ته ولاړم او دا وار مې سفر تر دهلي، اګرې او مدراسه پورې اوږد سو او بیا په مدراس کې ما د علامه مولوي صاحب ابوالوفا قندهاري د علم شهرت وارویېد او بېله ځنډه مې د دکن حیدرآباد و خوا ته چې نوموړی مولوي صاحب دغلته و، عزم وکړ او د ده د شاګردانو په ډله کې حساب سوم. دا پښتون ناظم په قام یاسین زی دی چې د پښین د اوسېدونکو یو خیل دی، دی اوس د قلات په خاله کې استوګنه لري.

۱-۲۹-۳ د پښتون ناظم د پښتو سره د مینې پیدا کولو عوامل :

که څه هم د ده مینه د خپلې پښتو ژبې سره ډېره او د خپل اکا عبدالکریم صاحب زاده شاعر په لاس د ده روزنه سوې او دی هم د پښتو د مینې او محبت سره آشنا و، خو بیا هم د مولوي ابولوفای قندهاري صحبت پر ده اثر وکړ، مولوي ابوالوفا صاحب د هند په حیدرآباد کې اوس یو لوی پښتون عالم دی او د قندهار په طلوع افغان کې یې اشتراک درلود، کله چې به دغه اخبار راورسېد نو پښتون ناظم به هغه لوست او د خپل استاد په توصیه به یې ورځ په ورځ مینه لا هم ډېرېدله او د زماني غیب اللسان سوځوونکې اشعارو به دی و خپلې خوا ته لکه کهربا کشاوه، او د رحمان بابا دې بیت :-

که چا لار د عاشقۍ وي ورکه کړې
زه "رحمان" د عاشقانو رهنما یم

په مصداق به یې ده ته د خپلې ژبې سره د عشق رهنمایي کوله.

۱-۲۹-۴ د پښتون ناظم د شاعرۍ دوره :

پښتون ناظم چې خپل هغه علوم چې ده د مولوي ابوالوفا صاحب څخه ویل و پای ته ورسول نو سمدستي د قندهار و خوا ته را رهي سو او تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله کوره یې ځان راورساوه، د ده و کور تــه رارســېدل او د نظمونــو شــروع کېدل و، اول وار چې ده کوم کتاب منظوم کړی دی هغه د فقي یو کتاب و، چې د والاحضرت سردار محمدهاشم خان د افغانستان د فقید صدراعظم پــه نامــه یې مسمّی کړ او نوم یې تحفــأ الهاشمیه کښېښود، دا کتــاب د900بیتونــو پــه حدودو کې لیکل سوی دی، پس له دغه یې د میراث علم الفــرائض یــو کتــاب منظوم کړ چې نوم یې د میراث رساله وه او په 750بیتو کــې لیکــل ســوی دی. څرنګه چې دا کتاب خلاص سو بېله دې څخه چې دی دا کتابونه د چاپ له پاره و چا ته ورکړي او څوک یې تشویق او ترغیب کړي، ده د بل کتــاب پــه لیکلــو پیل وکړ چې دا کتاب د بیالوژۍ کتاب دی، او ده یې نوم پوره انسان ایښی دی او د انسان د اعضاو تشریحي موضوع ده او 1500بیتونه پکښي لیکل ســوي دي او یو کتاب د ادبي حکایاتو په نامه چې1000بیتــه دی او هــم د پوهــانو افکــار چې1500 بیتو ته رسېږي او بل د افغانستان مجمل تاریخ دی چــې 3000 بیتــه دی.

۱-۲۹-۵ د پښتون ناظم د مطبوعاتو سره پېژندګلوي :

دی وایي چې ما په 37 کلنۍ کې د یوه اسلامي تاریخ د نظم په لیکلــو پیل وکړ او دا تاریخ مي په 300 بیتو کې ولیکه او د مطبوعاتو و ریاست ته مــي راوړ، څرنګه چې د هغه وخت د مطبوعاتو مستقل رئیس ښاغلی صلاح الــدین سلجوقي و نو ده زما کتاب ولید او وې ویل چې زه خو په پښتو نه پوهېږم کــه څه هم ستا نظمونه و ما ته سلیس معلومېږي خو بیا هــم دا کتــاب زه و ادبــي ټولنې ته محول کوم چې دوی څه نظریه لیکي، څرنګه چې هغي ټــولنې هغــه تاریخ مجمل وباله او و ماته یې د مفصل تاریخ د نظم کولو هدایت راکړ، نــو مــا هم د هغې ورځې څخه د تاریخ په منظوم کولو شروع وکړه او آشــنایي مــي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطبوعاتو سره قایمه سوه، پس له دغه وختــه څخــه ده د افغانســتان د لــوی تاریخ په نظم کولو شروع وکړه او د خپل ټینګ عزم او نوي شاعرۍ په برکــت په دغه کار موّفق سو چې تر اوســه يــې د فردوســي د شــاهنامې پــه ډول دا وروسته منظوم تاريخونه ليکلي او چاپ ته آماده کړي دي :

1. تر اسلام دمخه د افغانستان تاريخ په 15000 بيتو کې.
2. د اسلام په ظهور کې د افغانستان تاريخ په 4500بيتو کې.
3. د ميرويس نيکه تاريخ په 2500بيتو کې.
4. د احمدشاه بابا تاريخ په 3000 بيتو کې.
5. په نونسم قرن کې د افغانستان تاريخ په 9000بيتو کې.
6. د کوشانيانو تاريخ په 4000بيتو کې.

د دغو ټولو اوسنيو تاريخونو مجموعه چې ده منظوم کړي دي 35740 بيتو ته رسېږي.

څرنګه چې ما ته د ده د خبرو څخه ښکارېږي دی دا کــار و ســر تــه رسېدلی نه بولي او نه په دې کار کې په پښتني خدمت د پښتو په لار کې ځان ستری بولي، د ده د احمدشاه بابا د تاريخ له 3000بيتو څخه لانــدني بيتونــه د نمونې په ډول رانقلوم :

۱-۲۹-۶ د حيدري د شعرنمونه:

د احمدشاه بابا خويونه

چـــې ږغېـــږي مـــوّرخين لـــه دې ټولواکـــه
ګانهـــه کبـــږي معتـــدل شـــاه لـــه اخلاقـــه
ډېـــــر پابنـــــد د اوامـــــرو مـــــذهبي و
ولاړ ټينـــګ پـــر عـــرف عـــاداتو پښـــتني و

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې اعمــال افعــال د ده تــه کاتــه کېــږي
لــــه شــــاهانو عــــادلانو حســـــابېږي
ټولــواک کــړ وصــیت زامنــو تــه تــل داســي
مجرمــان چــې هــیڅ وخــت نــه کــړي مثــل تاســي
بــل ویلــي دوی تــه داســـي وه نومــوړي
لــه کورشــه د ځــان منــع کــی وګــړي
بحــث مجلــس د علمــاوو بــه همــېش کــړئ
او حرمــت بــه د ســید او د دروېــش کــړئ
د ټولــواک دینــداره زښــته ډېــر عــزت و
لــه غیرتــه یــې همــدا رنګــه حالــت و
ګنهکــار یــې لــه ګنــاه کولــه تېــره
لــه ضــعیف ســره یــې کــړه کمینــي ډېــره
ظالمــــانو او غلــیم تــه داســـي وړ و
ډار یــې نــه کــاوه همــېش بــه پــه کــاروړ و
لــه دینــي عزتــه هــیڅ وخــت خــالي نــه و
او دغــه شــاني یــې تعصــب ملــي نــه و
د خپل ملک په نېک مشفق په شـان د پـلار و
پــر مجرمــانو د خـــارج بانـــدې قهــار و
دا ټولــواک و جــوانمرد حــق پېژنــدونکی
د احســان پــه هــیڅ وخــت نــه و هېروونکــی
لــه نــادره چــې احســان و شــاه لیــدلی
کــور د ده یــې لــه تاراجــه و ســاتلی
د ښــاغلي چــا لیــدلی امســاک نــه و
ډار او حــس او تکبــر د ټولــواک نــه و
ښــه اعمــال صــالحه یــې پــه دې شــان دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه همـــت او بزرګـــي يـــې شـــاهدان دي
نـــو پـــه دې حيـــث مـــوّرخين پښـــتانه واړه
مدحـــه کـــړي د دې ټولـــواک پـــه لـــوړه غـــاړه
او اکثــــــره پښـــــتانه د دغـــــه غـــــولي
احمدشـــــاه لـــــه اوليـــــاو څخـــــه بـــــولي
دغـــــه لـــــوی افتخـــــارات د ده بالـــــه ســـــي
ورتـــه ګـــوره درانـــه څـــړه پـــه تالـــه ســـي

نوټ :-

د ښاغلي حيدري د پورتنۍ سوانح مضمون د ښاغلي ژواک پــه قلــم ليکل سوی، او د کابل مجلې د 1332 سنې په 340 مه شماره کــې خپــور ســوی دی، ما کټ مټ رانقل کی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۰ پښتون

محمدرسول پښتون د حاجي خدايار زوی يو مقتدر او فيلسوف ليکونکی دی، مضامين يې علاوه پر ادبي نزاکت او پختګی باندې فلسفي باريکی هـم لـري، چې ويونکې ته د ده فاضلتوب او علميت له ورا څرګندوي. په رسمي ماموريت کې يې د سرحدداری، علاقه داری، قوماندانی او په اقتصادي شعباتو کې يې د نماينده ګی او شرکتو د رياست چوکی اشغال کړي. دغه پښتون په فارســي او پښتو ژبو کې ښه خوندر د نظم او نثر مضامين لـيکلای سـي، مګـر ميـل يــې نسبت تر نظم د نثر و خوا ته زيات ليدل کېږي. په خواصو کې ذاتاً حق ګويــه، صادق، وطن پرسته او د ښو احساساتو لرونکی سړی دی، د ليکنــي طـرز يــې اجتماعي او فلسفي دی، د عشقي اشعارو له ليکلو څخه يې طبعاً او ملکـاً بــد راځي.

۱-۳۰-۱ د پښتون د کلام نمونه :

هم بحر هم طوفان يم

نــه پــوهېږم چــې انســان يــم کــه ملکــه کــه پېريــان يــم
پــه جلــي قلــم ليکلــی پــر خلقــت بانــدې عنــوان يــم
يــا چمــن يمــه شــين ســوی يــا خــزان يمــه پربــوتی
يــا ورمــه يمــه د ګلــو يــا پخپلــه ګلســتان يــم
يــا د يــار د مــخ آئينــه يــم يــا پخپلــه جانانــه يــم
د هــر ګوښــي ننــداره يــم پــه ډولــو ډولــو عيــان يــم
نــه هغــه يــم نــه دغــه هســي خوشــي بهانــه يــم
ګــورئ څــه يــم لا بــه څــه ســم چــې د ټولــو داســتان يــم
نــه ســور ګــل يــم غوړېــدلی نــه نســيم يــم الــوتلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــې پـــه بـــوی بانـــدې یـــې پـــایم د هغـــه بـــاغ باغبـــان یـــم
نـــه ډېـــوه یمـــه لګېـــږم نـــه پـــتنګ یـــم چـــې کړېـــږم
د آشـــنا د مـــخ شـــغله یـــم پرېـــوتلی پـــر جهـــان یـــم
نـــه هنـــداره د ښایســـت یـــم نـــه پخپلـــه نمایښـــت یـــم
یـــو تعمیـــر یمـــه جـــوړ ســـوی چـــل د بلـــه څخـــه بیـــان یـــم
چـــې پـــه غشـــو یـــې د ســـترګو زخمـــي کـــړی یـــم د درګـــو
د هغـــو وینـــو ســـېلاب یـــم چـــې هـــم بحـــر هـــم طوفـــان یـــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۱ مستغني

عبدالعلي مستغني د ملا رمضان زوی په قوم هوتک په 1293 قمري کال د کابل په بالاحصار کې زېږېدلی دی، د مرحوم مستغني ابايي مېنه د قندهار د کـلات د حکومت د سيوري په کلي کې ده. مگر ځينو نيکه گانو يې پـه کـوم نسـبت چې لا تر اوسه معلوم نه دی له هغه ځايه راغلي او د کابل د ميدان د بيني بادام په کلي کې يې هستوگنه غوره کړېده. آخوند ملا رمضان د مرحـوم مسـتغني پلار په افغانستان کې د هغه علماوو څني و چې د استادۍ مقام يې درلود، مـلا رمضان د علم د زده کړي له پاره د سوات، بونير، پېښور او نورو ځايو ته مسافر سوی او پردېسۍ يې گاللي دي، وروسته د متداوله علومو له زده کړي څخـه د سوات بابا جي ته ورغی او طريقه يې وکړه او بيرته خپل وطن ته راغـی او پـه ډېره لږه موده کې يې د پوهي او علمي مقام زوږ د امير شېرعليخان غوږ ته ور ورسېد، نو دی يې راوغوښت او د هغي مدرسې تدريسي او اداري چاري يې ور وسپارلې چې هغه امير شېرعليخان په بالاحصار کې تاسيس کړې وه، هر کلـه چې امير شېرعليخان مړ او امير عبدالرحمن خان پاچا سو د هغه مخالفـت پـه نسبت چې د هغو تر منځ و، ملا رمضـان لـه کابـل څخـه لـوگر تـه ولاړ او د محمدآغې په کلي کې په تدريس لگيا سو، څه موده وروسته د کابل په شرعي محکمه کې مفتي سو.

په دې وخت کې چې امير حبيب الله شهزاده و، د ده له دينداری، علم او پوهي خبر سو، دی يې د خپل ښوونکې په حيث وټاکه او تر وروستنۍ سلگۍ پـورې يې د خپل معظم استاد احترام او قدر کاوه، نو په دې نسبت چې د ده پوهـه او علميت هر چا ته څرگند و او د ده شهرت دی پرې نښود چې په کليو او گوښه ځايو کې هستوگنه اختيار کړي، نو د افغانستان پـه مرکـز (کابـل) کـې يـې هستوگنه غوره او په دې ښار کې مرحوم مستغني دنيا ته راغی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحوم مستغني عموماً له خپل بزرګوار پلار څخه خپله زده کړه کړې او د وطن له نورو علماوو څخه یې ډېر لږ تعلیم کړی دی، له متداوله علومـو څخـه یـې مبادي منطق، یوناني فلسفه، د کلام علم، فقـه شـریفه پـه لازمـه او مروجـه اندازه په عربي مدرسو کې زده کړي وه، خو د پښتو او پاړسو په ادبیاتو کې یې لوی لاس درلود، پښتو یې مورنۍ ژبه وه منګر د عربي او پاړسو ژبې یې کسبي وې، د مرحوم مستغني طبع زښته ډېره روانه وه، چې په یـوه هفتـه کـې بـه یې ډېر فرمایشتي اشعار جوړول، دی دومره د خپلې طبعي پـه روانـۍ ډاډه و چې د سراج الاخبار د ادبي برخې عهده داري یې منلې وه، مستغني په هیـواد کې لومړنی شاعر و چې د ده اجتماعي او اخلاقي آثار د وطـن پـه اخبـارونو او جریدو کې خپاره او عام او خاص ځني مستفید سوي دي، یو څه موده د سراج الاخبار مصحح او بیا د حبیبیې په مکتب کې د ادبیاتو معلـم و، مسـتغني پـه نجوم او رمل او حساب او هندسه کې هم ځانله مطالعه کوله، د ده عزت النفس دومره قوي و چې د خپل وخت فضلاووته یـې تـن نـه ایښـوده، مسـتغني د شجاعت او لوړ همت خاوند و.

دی د سقاو د انقلاب په زمانه کې قندهار ته تللی و، نو هـر کلـه چـې انقـلاب خلاص سو او اعلیحضرت شهید محمدنادر شاه پاچا سو، کابل ته راغـی او پـه کابل کې چې ادبي انجمن تاسیس سو نو دی یې هم په غړو کـې وټاکـل سـو، مرحوم مستغني د 60 کالو په عمر په 1352 قمري کال کې د 1312 شمسـي کـال سره سم د حوت په 21 د یکشنبې په ورځ په ملکې شفاخانه کې له دې جهانـه څخه سترګي پټي کړې او مړ سو، مرحوم مستغني په رشتیا سره ډېـر لـوی او مقتدر شاعر و، ده په قصیده، غزل، مثنوي، قطعه، رباعي، مخمـس، مسـدس، ترکیب بند او ترجیع بند کې لوی لاس درلود او څکه چې طبع یې ډېره روانـه وه نو ځینو به دی د شعر ماشین باله، مستغني د وخت د تقاضا سـره سـم پـه فارسي کې ډېر اشعار ویل او ډېري مشهوري قصیدې لري، په پښتو کـې هـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه اشعار لري، د ده اشعار د وطن په اخبارونو او جريدو کې ډېر نشر سوي دي، مګر لانديني قصيده يې موږ ګرانو ويونکو ته د نمونې په ډول سره وړاندي کوو.

۱-۳۱-۱ د مستغني د کلام نمونه:

خپله ژبه

هر ملت چې سي ګويان د خپلې ژبې
مطالب يې سي آسان د خپلې ژبې
ښه دی زده کړه هر مطلب په خپله ژبه
پښتانه سي ترجمان د خپلې ژبې
ګفتګوی په پردی ژبه کړي تر کومه
مګر نه لري امکان د خپلې ژبې
ته افغان په پردی ژبه دي تحرير دی
ولي نه کوې افغان د خپلې ژبې
په پردی ژبه تحرير و تقرير مه کړه
زده کړه زده نوشت و خوان د خپلې ژبې
هر ملت د خپلې ژبې صحت غواړي
ولي نه کوې درمان د خپلې ژبې
ورکاوه به شي پېغور په هره ژبه
ښوک چې نه وي زبان دان د خپلې ژبې
نه پوهېږي چې پښتو پښتون يادېږي
ولي نه يې نکته دان د خپلې ژبې
چې پوښتنه ورنه وسي نه پوهېږي
بيا به وکوي ارمان د خپلې ژبې
که ښوک زده کاندي سل ژبې دا کمال دی
دا کمال نه دی نقصان د خپلې ژبې
ښه ده ښه ده چې په سل ژبې دانا يې
ولي مه کېږې نادان د خپلې ژبې
په هيڅ ژبه دا بيان کولای نه سم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کــــه هـــــر څـــو کـــــوم بيــــان د خپلـــــې ژبـــــې
خـــدای دي هېـــره خپلـــه ژبـــه لـــه چـــا نـــه کـــه
رشـــتيا وايـــم جـــار قربـــان د خپلـــې ژبـــې
پـــه بـــازار د پـــردۍ ژبـــې ســـودا مـــه کـــړه
ســـودا ښـــه ده پـــه دوکـــان د خپلـــې ژبـــې
پـــه ګلـــزار د پـــردۍ ژبـــې ګلچـــېن مـــه ســـه
چـــې رنګـــين دی ګلســـتان د خپلـــې ژبـــې
خپلـــه ژبـــه ســـود و زيـــان د هـــر ســـړي ده
هـــر څـــوک مـــومي ســـود و زيـــان د خپلـــې ژبـــې

نوټ :

د مرحوم مستغني د سوانح مضمون ما کټ مټ د کابل مجلـې څخـه رانقل کړی دی[1].

۱-۳۲ بېنوم

دا معاصر اديب چې وروسته به يې له شعر او شاعرۍ څخه ښه خبر سئ د يوې لويي کورنۍ يو مشهور فاضل او په قوم او ملت دردمن او غمجن پښتون دی، د وطن او ملت او خصوصاً د اسلام له پاره د ده د والد مجاهدې او کوششـونه،لکه لمر څرګند او ښکاره دي، ده پخپل کلام او شعر کې بېنوم تخلص غـوره کـړی دی او مورږ يې هم صرف په دې نامه يادوو.

بېنوم د پاخه فکر، قوي ارادې، ښه تدبير خاوند دی، عزم، همت، صبر، حوصله، پاکې او دينداري، راستي او صداقت د ده غوره او ښکاره صفات دي، سربېره پر دغه يو زړه ور او توريالی عسکر هم دی، چې د وطن په ډېرو داخلي او خارجي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جګړو کې يې د ياد وړ خدمتونه او لويي کارنامې کــړي دي. د قــوم اصــلاح او آرامي او قراري د ده د ژوند اوله آرزو ده، تقريباً 54 کاله يې د ژوندانــه ډېــري تودې سړې ليدلي دي او ډېري سختي پېښي يې د خپل فکر په مرسته فيصله کړي دي، په ټولو چارو کې د پخې تجربې او رسا فکر خاوند دی، د ده علمي او سياسي معلومات هم ډېر ښه دي، څه شي چې له اوله د ده سره ملګري ســوي او د ده زړه يې بې آرامه کړی دی هغه د قوم درد دی او همــدا شــی د خپلــې شاعرۍ د آغاز سبب بولي، لکه چې وايي :-

چې په غـــــــم کې د قام شومه
په زړګي بې آرام شـــــــــومه
اوسه پورې مي خوله چپ وه
اوس شروع په کلام شـــــــومه

۱-۳۲-۱ د شعر ديوان :

د 1319 ش په آخر کې ما د ده يو وړوکی ديوان ليدلی و، له هغه وخت څخه د ده د اشعارو اثر پر ما پروت دی، بيا په 1322 ش کې يې يو بل لوی ديوان موږ وليــد چې تر 600 صفحو زيــات او تقريبــاً 12000 بيتــه دی، دا ديــوان د مضــامينو او موضوعاتو په لحاظ د خوشحال ديوان تــه ورتــه دی، هــر ډول قــومي، ملــي، سياسي، تاريخي، عشقي، تصوفي، اجتماعي او اخلاقي مضامين پکښــي بيــان سوي دي، دا رنګ د شعر اکثري نوعي هم پکښي سته، لکــه غزلــي، ربــاعي، قطعه، قصيده، مثنوي، ترجيع بند او نور، مګر په دې برخه کې شاعر له پخوانو پابنديو څخه وتلی دی او په نوي طرز يې هم ځيني اشعار ويلي دي، دغه نــوي طرزونه يې حقيقتاً ډېر خواږه او خوندور دي ښايي چې وروسته بــه يــې څــه نمونې وښودل سي، دا کليات د ښنوم ديوان نومېږي، اصلي نسخه يې چې پــه خپله د ښاغلي ښنوم په خط ده، د پښتو ټولنې ځينو ملګرو ليدلې ده، او دوی يې اشعار خوښ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۲-۲ د ده اشعار او کلام :

د بېنوم په اشعارو کې که څه هم هر ډول مضامين سته، مګر عموماً دا درې برخي لري:

1. عشقي او تصوفي
2. اجتماعي او اخلاقي
3. سياسي او قومي

لاندينۍ دوې منظومې يې د کلام د نمونې په ډول سره ګرانو ويونکو ته ليکم:

۱-۳۲-۳ د بينوم د کلام نمونه:

چې وړوکې سره مور که — يا له وروره سره ورور که
داسي کړه له غريبانو — هر غريب په اوره سور که
هر غريب لکه ماشوم دی — هر ماشوم د سترګو تور که
په خدمت و هر غريب ته — ځان له مړ د آخر اور که
هوښياري شرافت نه دی — د وړوکو چې لوی زور که
له انصاف له عدله ليري — چې د کوندو سر سرتور که
د هغه زړګی به خوړ شي — د يتيم زړګی چې خور که

غوښي خورمه د خپل ورور — غلا کوم له حکومته
د عزت خاوند چې راشي — زه يې کړمه بې عزته
چې مظلوم عريضه راکړي — وي وهمه څو لغته
سلام کله د چا اخلم — چې به کم شم له شوکته
اشاره په سر کومه — دا مې دی له سياسته
خپل عزيز په سپکه ګورم — ورته ډېر له حقارته
په "بېنوم" به لعنت وايي — که شي پوه له حقيقته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوټ :-

د ښنوم دغه پورتنۍ سوانح ښاغلي رښتين ليکلې او د کابل مجلــې د 1325کال په 8 ګڼه کې خپره سوې ده، ځکه چې دی يې د خواهش پــه اثــر لــه نامه څخه ليري سوی او په تخلص سرې اکتفا کړېده، نو زه مجبوره يم او د پلار د نامه له ليکلو څخه يې د نه معلومات لرلو په نسبت معافي غواړم.

د دې تکړه اديب نوم د ادبياتو د تاريخ پــه حوالــه او د نــوابي د يــوه مکتوب په اثر سره فضل اکبر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ تعلیقات

۲-۱ آشنا

په تذکره کې د پښتو لیکوال او شاعر عبدالباري آشنا پیژندنــه راغلــې چــې بشپړه نده، خو له دې تذکرې څو کاله وروسته مرحوم استاد عبدالرووف بینوا په اوسني لیکوال کې د عبدالباري آشنا په باب ځینې اضافي معلومات لیکلي چې زه د هغه د خبرو لنډیز راوړم.

په اوسني لیکوال کې راغلي چې آشناپه ۱۳۰۵ هـ ش کال کې په کندهار کې د بالاکرز په سیمه کې زیږیدلی دی، ،لومړنی زده کړې یــې د میــرویس بابــا پــه لېسه کې کړي او په ۱۳۲۷ هــ ش کال کې د احمد شاه بابا له لېسې څخه فارغ شوی دی، په ۱۳۳۲هــ ش کال کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي لــه پښتو څانګې څخه فارغ شوی او د احمدشاه بابا په لیسه کې د ښــوونکي پــه توګه په دنده ګومارل شوی دی، پــه ۱۳۳۵ هـــ ش کــال د همــدې ښــوونځي مرستیال دنده ورکړل شوې او وروسته په ۱۳۳۶ هــ ش کال کې یــې د یــادې شوې لیسې د مدیر په توګه کارکړی دی. په ۱۳۳۷ هــ ش کال کې د لیســې د مدیریت سربیره د پوهنې دمدیر په توګه هم کار کړی دی،په ۱۳۳۹ هــ ش کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي په تدریسي هییت کې د پوهیــالي پــه رتبه وظیفه ورکړل شوه، چې د شخصي ستونزو له امله یې دا کار پریښود اوپه همدې وخت کې یې د وړیو د اودلو په فابریکه د مراقبت د مدیر په توګه په کار پیل وکړ.

په اوسني لیکوال کې راغلي چې آشنا په ۱۳۳۶ هــ ش کال کې د (ادبیات) په نامه یو کتاب لیکلی او په طلوع افغان کې خپورشوی چې وروسته بیا دوه ځله

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستقل چاپ شوی دی او د مطبوعاتو ریاست له خوا یې د رحمن بابا لـومړی جایزه ترلاسه کړې ده.

په اوسني لیکوال کې بینوا د آشنا د نثر یوه نمونه هم راوړې او ویلـي یـې دي چې ده (آشنا) هیڅ شعر نه دی ویلی، له نجیب او بینـوا وروسـته سـرمحقق زلمي هیواد مل په فرهنگ زبان و ادبیات پښتو کې، چې په ۱۳۵۶ هـ ش کـال چاپ شوی، د آشنا په اړه لیکلي چې آشنا له لیکوالی سربیره شاعر هم و، د ده د یوه شعر یو بیت یې هم راوړی او د آشنا د مرگ کال یې هـم ښـوودلی دی. آشنا په ۱۳۴۷ هـ ش کال له نړۍ سترگې پټې کړې دي: (۲۳: ۳۶)

۲-۱-۱ د آشنا یو بیت له فرهنگه :

برایي مې دا زخمي زړه ناقرار کړم　　　په جهان جهان غمویې گرفتارکړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲ محمد نجیم آریا

محمد نجیم آریا د مرحوم خان محمد خان زوی په ۱۲۹۸ هـ ش کال کې په ګردیز کې زیږیدلی دی.
ښاغلی آریا په ۱۳۰۷ هـ ش کال کې کابل ته راغی او په حبیبې لیسه کې شامل شو. نوموړی د مرحوم قلعه بیګي عبدالغني خان ګردیزي وراره اود نائب سالار غازي ببرک خان ځدران خوریه وه، چې د افغانستان د استقلال ترلاسه کولو په جنګونو کې سهم درلود.
د محمد نجیم آریا د ماموریت دوره:
له حبیبیې لیسې څخه تر فراغت وروسته د انیس ورځپاڼې د سرمحرر په حیث مقرر شو.
له هغه وروسته یې په ډیلي کې د افغانستان په سفارت کې یوڅه وخت کار وکړ او په ۱۳۲۹هـ ش کال بیرته له مطبوعاتو سره یوځای شو او د انیس ورځپاڼې د مسوول مدیر په حیث وټاکل شو. ښاغلی آریا یوڅه وخت په کندهار کې د طلوع افغان جریدې مسوول و،له هغه وروسته د ګرځندوی ادارې د مسوول په توګه مقرر شو، له دې وروسته د افغانستان پیژندنې د عمومي مدیریت مسوولیت ور په غاړه شو، په همدې وخت کې یې په اندونیزیا کې د باندونګ په لسم کنفرانس کې د افغانستان د استازي په توګه ګډون وکړ، چې د ښه لیاقت له امله د دې کنفرانس د ټولو ګډون کوونکو هیوادونو د مطبوعاتي پلاوي د ویاند په حیث وټاکل شو.
نوموړی په ۱۳۴۴ هـ ش کال د اطلاعات او کلتور وزارت د مرستیال په حیث مقرر شو.
محمد نجیم آریا د شهید میوندوال له نږدې دوستانو او همکارانو څخه و او د دموکرات مترقي ګوند په تاسیس کې یې له میوندوال سره همکاري وکړه ،د

(c) ketabton.com: The Digital Library

میوندوال تر شهادت پورې د دې ګوند مرستیال وه او وروسته بیا تر وفات پورې یې د دموکرات مترقي ګوند مشري په غاړه درلوده.
آریا وروسته زنداني شوی او په زندان کې د جسمي او روحي شکنجو لاندې هم راغلی دی، د زندان څخه له خلاصیدو وروسته پیښور ته مهاجر شو او هلته یې سیاسي فعالیت پیل کړ، د جمعیت اخبار یې د مقاومت ترعنوان لاندې خپراوه. له هغه وروسته بیا امریکا ته مهاجرشو او په تکزاس ایالت کې یې د افغانستان له آزادۍ څخه د دفاع لومړنی انجمن رامنځته کړ.
محمد نجیم آریا په ۱۳۷۲ هـ ش کال کې وفات شوی دی.
د مرحوم آریا ګڼ شمیر مقالې په بیلابیلو اخبارونو کې چاپ شوې دي او نور آثار یې په لاندې ډول دي.

۲-۲-۱ د محمد نجیم آریا آثار:

۱ ـــ مبارزه در راه آزادی
۲ ـــ پشتونها کیستند از کجاهستند باکې مربوطند.
۳ ـــ تاریخ مختصر گردیز.
۴ ـــ افغانستان و تجاوز شوروي.
۵ ـــ میوند وال(شرح زنده گي).
۶ ـــ خدا در قرآن(رساله تحقیقي)
۷ـ زنده گی من شرح حال خودش است(ناتمام).
نوموړي اشعار هم ویلي دي

۲-۲-۲ د محمد نجیم آریا د دري شعر نمونه:

پیری رسید و مستی طبع جوان گذشت
فصل بهار رفت وگل ارغوان گنشت
یک قطره آب خوردیم و دریا گریستیم
خیراز جهان ندیده و عمر از جهان گذشت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرحوم آریا وروستی شعر چې د ناروغۍ پر مهال یې ویلی دی:

از لحدناله بر آرم من آوارهء ملک
خاک برسر تهء خاک دگران خفته ام
وطنم رفت زدست همتی ای نسل جوان
چشم امید به نیروی شما دوخته ام (1: 4)

۲-۳ محمد شاه ارشاد

ښاغلي نجیب په خپله تذکره کې دمحمد شاه ارشاد لنډه پیژندنه راوړې چې له نورو ضروري خبرو سربیره د ده د کلام نمونې هم نه لري. له ده وروسته عبدالروف بینوا د ارشاد په باب په اوسني لیکوال کې پوره معلومات لیکلي چې لنډیز یې زه دلته راوړم،محمد شاه ارشاد په ۱۲۹۶ ش کال کې د پروان ولایت د بګرام په یوزباشی کې زیږیدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې په کور کې له خصوصي ښوونکو پای ته رسولي دي او ۱۳۱۵ ش کال کې د کابل په دار العلوم کې شامل او په ۱۳۲۲ ش کال کې له دغه دارالعلوم څخه فارغ شو.نوموړی په ۱۳۲۷ ش کال د عدلیې وزارت د مفتش په حیث ګومارل شوی.په ۱۳۳۰ ش کال کې د قندهار د مطبوعاتو لوی مدیر او د طلوع افغان ورځپاڼې مسوول چلوونکی وټاکل شو.

په ۱۳۳۴ هـ ش کال کې د پروان د ورځپاڼې مسوول مدیر او په ۱۳۳۶ هـ ش کال کې د هیواد د نشراتي موسسې د آمر او د هیواد ورځپاڼې د مسوول مدیر په حیث وټاکل شو.(۵: ۵۴)

په زندان خوړلي نومې تذکره کې ښاغلي رفیع هم د ارشاد بشپړې سوانح راوړې دي. محمد شاه ارشاد له پښتو سربیره په فارسي هم لیکنې کړي او له عربي یې ډیر آثار ترجمه کړي دي، د" اسلام په غرب کې " یو اثر ژباړلی چې د طلوع افغان اداري له خوا نشر شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی ارشاد د ثور له کودتا (۱۳۵۷ هـ ش) وروسته بندي شـو او لـه زندانـه ژوندی را ونه ووت.(۱۹: ۲۱)

د حبیب الله رفیع په بل اثر پښتو کتاب ښود کې د محمد شـاه ارشـاد لانـدې آثار یاد شوي دي.

۲-۳-۱ د محمد شاه ارشاد آثار:

۱ـــ د طلوع پلوشه ، کندهار،ګڼ کسان، د طلوع افغان اداره، ۱۳۳۰ ش کـال، د طلوع افغان اداره.

۲ـــ د عشق جلوه (د شعر مجموعه)،کابل د مطبوعاتو وزارت ۱۳۴۴ ش کـال، دولتي مطبعه.(۲۰: ۳۱)

۲-۳-۲ د ارشاد د شعر نمونه:

کوشش

شیوه د سـعیې پـه ژونـد کـې لـه دریـاب نـه زده کـړه
بـې ثبـاتي د دې جهـان هـم لـه حبابـه زده کـړه
په سرکې شور په زړه کې اور سـترګې لـه اوښـکو ډکـې
رنـګ د طوفـان لـرل لـه موجـه د سـحابه زده کـړه
پـه سـوز ګـداز کـې تبسـم لـه حـال د شـمعې څنـې
د خـار او خـس پـه جفـا صـبر لـه ګلابـه زده کـړه
اسـره د ګـل کانـدې هغـه چـه سـوز دعشـق نـه لـري
مزه د مینې د پتنګ پـه جفـا صـبر لـه ګلابـه زده کـړه
پېښـو تـه تـن ورکـول زړه، لکـه سـندان نیـولی
سـرګرداني پـه دې جیحـون کـې لـه ګردابـه زده کـړه
ژړا فریـاد د دزړه لـه اوره لا لمبـه زیـاتوي
پـه ښـه دقیـق نظـر دغـه راز لـه کبابـه زده کـړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه کوښــــښ نشـــي میســـر خـــاورې د یـــار د پښـــو
نارســـــايي دلتـــــه د زلفـــــو لــــــه طنابــــه زده کــــړه

هلتــــه بــــه وصــــل شـــي مـــراد تـــه پــــه اســـانه ســـره
کـــه تواضــع دې پــه رفعــت کـــې لــه رکابــه زده کــړه

چــــه همـــت لـــوړوي وړوکتـــوب مــــانع دســـعیې نشــــي
د اعـــــــتلا راز د ذرې لـــــــه دپرشـــــــتابه زده کـــــــړه

تنهـــــايي نـــــه ګـــــرزي مـــــانع د ارتقـــــا دپـــــاره
په یک تنهـا صـورت شـاهي پـاس لـه آفتابـه زده کـړه

صــــحرا د غـــم شـــوه راحـــت ګـــاه د لیونـــو د پـــاره
راحـــت د ځـــان همـــیش دعقـــل لـــه ذهابـــه زده کـــړه

ویښ توب په ژوند کې شي بلا راحـت لـه خلکـو یوسـي
په دې جهـان کـې آسـایش راشـه لـه خوابـه زده کـړه

نیــــاز د زړه د لفـــظ لـــه نـــازه مســـــتغني ښـــکاریږي
پـــــه پټـــه خولـــه راز د معنــــاوو لــــه کتابــــه زده کــــړه

هـــره خبـــره چـــې لـــه زړه نـــه وي اعجـــاز ګانـــه شـــي
اثــــر د شـــــعر د وینــــا لـــــه آب و تابــــه زده کـــــړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۴ محمودشاه ابوالوفا

د دې تذکرې بل ليکوال محمود شاه ابوالوفا دی د ده په باب هم ښاغلي نجيب لنډ معلومات راوړي، له ده وروسته سرمحقق زلمي هيوادمل په فرهنګ زبان و ادبياتو پښتو کې د ابوالوفا د ژوند او آثارو په باب معلومات ورکړي دي.

ابوالوفا افغاني يا محمود شاه مشهور په ابوالوفا الافغاني د افغانستان د معاصرې دورې له اديبانو څخه و، په ۱۲۶۹ هـ ش دنيا ته راغلی او په ۱۳۵۴ هـ ش د هندوستان په د کن کې مړ شوی دی.

ابوالوفا يو ديني عالم او له اسلامي علومو د پوره مطالعې خاوندو، نوموړي په ۱۳۴۸ ق کال کې د حيدر آباد په د کن کې د احياء المعارف نعمانيه په نامه يوه علمي موسسه جوړه کړه او د دغې موسسې له لارې يې شاوخوا شل جلده کتابونه تصحيح، تنظيم او خپاره کړي دي.مولوي ابوالوفا د تجويد علم په برخه کې د (دليل القرآن بزبان پشتو) په نامه کتاب ليکلی او همدارنګه شعرونه يې هم ويلي چې په طلوع افغان کې خپاره شوي.

استاد ابوالوفا الافغاني په پښتو، اردو، پارسي، او عربي ژبو ښه پوهيده او په دغو ژبويې د ليکلو پوره توان درلود.(۲۳: ۱۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۵ ګل پاچا الفت

د پښتو ادبیاتو د معاصرې دورې لیکوال ګل پاچا الفت په باب هم په دې تذکره ډېر کم معلومات راغلي دي. له نجیب وروسته په اوسني لیکوال کې د ګل پاچا الفت د ژوند او کارنامو په باب او همدارنګه حبیب الله رفیع هم په پښتو کتابښود کې د ښاغلي الفت ټول آثار معرفي کړي دي، ګل پاچا الفت د میر سید پاچازوی د سید فقیر پاچالمسی په ۱۲۸۷ ش کال کې د لغمان د عزیزخان په کځ کې زیږیدلی دی.

علمي تحصیلات یې په غیر رسمي مدرسوکې کړي او د خپل وخت مروج علوم، لکه صرف، نحو، منطق، تفسیر، حدیث، معاني او بیان یې د ننګرهار او کابل له مشهورو استادانو څخه لوستي دي.

په ۱۳۱۴ ش کال کې د انیس ورځپاڼې په اداره کې د کاتب په حیث مقررشو. په ۱۳۱۵ ش کال کې د هغه وخت د انجمن ادبي (چې بیا پښتو ټولنه شوه) د تألیف او ترجمې څانګې غړی شو، چې د زیري اخبارېې هم چلاوه، په ۱۳۱۸ ش کال کې د پښتو ټولنې د صحافت د مدیریت مرستیال شو، په ۱۳۱۹ ش کال کې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مدیر شو. په ۱۳۲۰ ش کال کې د اصلاح ورځپاڼې د پښتو برخې مشاور شو او په همدغه کال د پښتو ټولنې لوی مبصر او د کابل مجلې چلوونکی و ټاکل شو. په ۱۳۲۵ ش کال کې د ننګرهار د اتحاد مشرقي د جریدې مدیر شو، په ۱۳۲۷ ش کال کې د ننګرهار د قبایلو مدیر شو او په ۱۳۲۸ ش کې د خلکو له خوا د ملي شورا په ۷ مه دوره کې وکیل وټاکل شو او بیا د ملي شورا دوهم معین وټاکل شو. په ۱۳۳۱ ش کال کې د لغمان د قرغیو د خلکو له خوا د ملي شورا د اتمې دورې په وکالت و ټاکل شو، په ۱۳۳۴ ش کال کې د جلال آباد د خلکو له خوا د لویې جرګې وکیل شو او په ۱۳۳۵ ش کال کې په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې مشر وټاکل شو او ترڅنګ یې د کابل پوهنتون ادبیاتو په فاکولته کې د پښتو ژبې استاد هم و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي الفت په پښتو او پاړسي ژبه هم نثرليکلی او همدارنګه په عربي ژبه يې هم مقالې ليکلي دي.

د ده شعر ډېر سليس، روان، خوږ او په عين حـال کـې لـه ابتکـاره ډک دی، ډېرنازک اونوي خيالات يې په زړو ساده الفاظو کې ځای کړي او ډېر زړو او لـه نظره لويدلو مضامينوته يې نوی خوند او رنګ ورکړی دی.

په نظم او نثر کې د پوه استدلال خاوند دی، په تېره بيا د ده منثور اشـعار او د نثر خوږې ټوټې له هره حيثه زړه وړونکـې دي او پـه دې ټوټـوکې اجتمـاعي دردونه په ښو اغيزناکو الفاظو کې بيانوي.(۵: ۹۱)

د حبيب الله رفيع په (پښتو کتابښود) نومي اثر کې د ګل پاچاالفت دغه آثـار معرفي شوي:

۲-۵-۱ د الفت آثار:

۱ــــ ادبي بحثونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۲ ش کال، د کابل عمومي مطبعه.

۲ــــ بله ډيوه، کابل،پښتو ټولنه، ۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.

۳ــــ پښتو سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش کال، عمومي مطبعه.

۴ــــ په افغانستان کې د اسلام خپريدل،(ژباړه) ليکونکی ميرغلام محمد غبار، کابل، تاريخ ټولنه، ۱۳۳۸ ش کال، دولتي مطبعه.

۵ــــ څه ليکل يا ليـک پوهه،ننګرهار،داتحادمشـرقي اداره،۱۳۲۸ ش کـال، د اتحاد مشرقي مطبعه.

۶ــــ د آزادۍ پيغام، کابل، ن ،د کابل عمومي مطبعه.

۷ــ د پسرلي نغمه،کابل،پښتو ټولنه،۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.

۸ــــ د زړه وينا،کابل، پښتوټولنه،۱۳۴۱ ش کال، د پـوهنې مطبعـه، آفيسـټي چاپ.

۹ــــ عالي افکار، ننګرهـار، د اتحـاد مشـرقي اداره، ۱۳۲۷ ش کـال، د اتحـاد مشرقي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ـــ غوره اشعار، کابل، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۴ ش کال ، عمومي مطبعه.
۱۱ـــ غوره نثرونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ ش کال، دولتي مطبعه.
۱۲ـــ لغوي څیړنه ، کابل ، پښتوټولنه، ۱۳۲۱ ش کال، عمومي مطبعه.
۱۳ـــ لوړ خیالونه او ژور فکرونه ،(انتخاب، ترجمه، تألیف)، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ ش کال، دولتي مطبعه.
۱۴ـــ لیکوالي املاء او انشاء ، کابل ، پښتو ټولنه ، ۱۹۶۱ ع ، دولتي مطبعه.
۱۵ـــ ملي قهرمان ، کابل ، د قبایلو مستقل ریاست ، ۱۳۴۴ ش کال، د پـوهني مطبعه.
۱۶ ـــ منطق ، کابل ، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ ش کال ، دولتي مطبعه.
۱۷ ـــ نوی سـبک او نـوی ادب ، کابـل ، د مطبوعـاتو ریاسـت ، ن ، دولتـي مطبعه.(۲۰: ۳۸)

د مرحوم الفت شعري کلیات ښاغلي شهرت ننګیال او نثـري کلیـات ښـاغلي محمد اسمعیل یون تهیه کړي دي. له کلیاتو پاتې متفرق نثرونه یې سـرمحقق عبدالله بختانی ټول کړي او چاپ کړي دي.
ګل پاچا الفت د ۱۳۵۶ هـ ش کال د قوس په ۲۸ مه نیټه وفات شو او د لغمان د عزیز خان کڅ کې خاروته و سپارل شو.

۲-۵-۲ د ګل پاچا الفت د نثر نمونه:

بېګناه بندي

پر ېږدی ــ دابې ګناه بندي پر ېږدی!
مه ویریږئ- د ده په ازادولو کې هیڅ خوف او خطر نشته- فساد او شرارت لـه ده نه پیدا کیږي.
دده بندي کول لویه ګناه ده .
دا هغه یوسف دی چه د بې ګناهۍ په سبب په زندان کې لویدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دی له زندانه راووزي ستاسې آینده سـنجولی شـي او ستاسـې دبلـې ورځې غم خوري.
پر ہږدی- دابې گناه بندي پر ہږدی!
که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي
تاسی دغه ښکلی موجود په تورو ځاگانو کې مه غورځوئ
په زندانونو کې یې مه اچوئ.
په لیوانو او پړانگانو یې مه خورئ-
پر ہږدی- دابې گناه بندي پر ہږدی!
دی به ستاسې دگډوډو او پریشانو خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.
ډیرې سختې مبهمې او مجملې غوټې بـه پرانیـزي . دی دراتلـونکي حـال پیشبیني کولی شي.
دطبیعت په رمزونو اواسرارو پوهیږي.
دجوي اوفلکي اوضاعو اقتضاآت ور معلوم دي.
پر ہږدی- دابې گناه بندي پر ہږدی!
دده آزادي باندی علم او پوهه زیاتیږي وطن رڼا کیږی، ړانده بینا کیږی.
دی له خپلو جفا کارو ورونو سره هم ښـه سـلوک کـوي - دی ډېـر پیچـومي اوارولې شی، ډیری ، کږې لاری سمولی شي او ډېر مشکلات حل کولی شي.
ما خوب لیدلی چه دا بندي خلاصیږي او د سلطنت په کرسۍ کښیني.
ښه فکروکړئ
دابندی څوک دی؟
پس له ډېر فکره وایم :
«فکر دی فکر !!» (۵: ۹۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۶ محمد انور ایوبي

دمحمد انور ایوبي د سوانحو په باب مو هم د ښاغلي نجیب پــه تــذکره کــې معلومات ولوستل تر کومه ځایه چې ما نورې پښتو تذکرې او له فرهنګیانوسره مصاحبې کړي د نوموړي په هکله مې نور معلومات و نه موندل.

۲-۷ غلام محی الدین ایوبی

غلام محی الدین ایوبي د دې تــذکرې بــل لیکــوال دی چــې د ده پیژندنــه د تذکرې په اصلي متن کې راغلې د نوموړي په باب د پښتو معاصر لیکوال پرتــه په نورو پښتو تذکرو کې معلومات نه دي راغلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۸ محمد نادر ايوبي

په دغه تذکره د محمد نادر ايوبي په باب ډېر لنــډ معلومــات راغلــي، لــه دې تذکرې وروسته استاد عبدالروف بينوا په اوسني ليکوال کې د نوموړي ســوانح راوړي دي، محمد نادر ايوبي د محمد سرور ايوبي زوی په ۱۳۰۸ ش کال کې په کندهار کې زيږيدلی، نوموړي خپلې لومړنۍ زدکــړې دکنــدهار پــه ميــرويس ليسې، حبيبيه او غازي ليسوکې کړي او د کا بل د تجارت ليسې څخه يې پــه اعلی درجه شهادت نامه اخيستې او لوړې زدکړې يــې د کابــل پوهنتــون پــه حقوقو پوهنځي کې سرته رسولې دي.

ښاغلی ايوبي (د ۱۳۴۳ کال څخه تر ۱۳۴۶ کــال) پــورې پــه امريکــا کــې د افغانستان د شاهي دولت لوی سفارت اتشه وه په همدې وخت کې نوموړي لــه رسمي ماموريت سربيره د واشنګټن (هارورد پوهنتون) د سياســي علومــو او بين المللي مناسباتو په څانګه کې د مافوق ليسانس درجه حاصله کړه.

د د ه مورنۍ ژبه پښتوده په فارسي، انګريزي او اردو ژبو هــم ښــه پوهيــده، د پښتو ژبې تکړه نثر ليکونکی و او نظم يې هم کله کله ليکه.

د محمد نادر ايوبي آثار د کندهار په طلوع افغان او د هلمند پــه جريــده کــې زيات خپاره شوي دي، نوموړی دوه چاپ شوي اثار ، چې يو يې پــه دوه ټوکــه کې سياسي نظريات او بل يــې پــه درې ټوکــه کــې اقتصــادي نظريــات دي، همدارنګه ده ځينې لنډې قيصې او ناولونه، لکه سپين او ملغلره او پاينات هــم ليکلي دي.(۷: ۱۳۹۴)

حبيب الله رفيع په پښتو کتاب ښود د نوموړي دا لاندې آثار معرفي کړي دي.

۲-۸-۱ د محمد نادر ايوبي آثار:

۱ ـــ اقتصادي نظريات(لومړی ټوک) ، کنــدهار، ۱۳۳۷ ش، د کنــدهار دولتــي مطبعه.

۲ ـــ اقتصادي نظريات (دوهم ټوک)، لاهور،۱۴۲۴ هــ ق ،دوهم چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـــ اقتصادي نظریات (دریم ټوک) کندهار، ن ، د کندهار دولتي مطبعه.

۴ ـــ سیاسي نظریات (لومړی ټوک)، کندهار، د طلــوع افغــان اداره،۱۳۳۷ ش کال، د کندهار دولتي مطبعه.

۵ ـــ سیاسي نظریات (دوهم ټوک)، هلمند، ن ، د ګرشک دولتي مطبعه.(۲۰: ۴۶)

محمد نادر ایوبي دعرفان، فلسفې او روحیاتو په نامه نور کتابونه هم لیکلــي او په وروستیو کلونو کې چاپ شوي دي.

1. **سپین اومرغلره : (پښتوادبی داستان) دکندهار ولایت دطلوع افغان په ورځپاڼه کې په پرله پسې توګه نشرشوی دی.**
2. **اسلام :چې پر پنځو برخو (حقوق ،سیاست ،اقتصاد،تصوف اوفلسفي) باندې مشتمل دی په کویټه کې چاپ شوی دی.**
3. **دوی څوک وو؟ : د یوسلو پنځو تاریخي او ریښتني داســتانو او قصــو مجموعه ده په کویټه کې چاپ شوی دی .**
4. **عرفان : دا اثر هم په لاهورکي چاپ شویدی.**
5. **روحیات یا علم النفس په کال ۲۰۰۷میلادی کې په لاهور کــې چــاپ شوی دی.**
6. **فلسفه : په کال ۲۰۰۶میلادی کې کویټه کې چاپ شویدی**
7. **حقوق : په کال ۲۰۰۶میلادی کې په لاهور چاپ شویدی**
8. **دافریقا جغرافیایي ،تاریخي او اجتماعي مسایل (ناچاپ)**
9. **دانسان ستونزي (ناچاپ)**
10. **علم اوایمان (ناچاپ)**
11. **د حق او باطل تاریخی سیر (ناچاپ)**
12. **دتاریخ ځینې هیرې شوي پاڼې (ناچاپ)**

محمد نادر ایوبي په ۱۳ هـ ش کال کې د امریکا په متحده ایالاتو کې وفات شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۸-۲ د محمد نادر ايوبي د نثر يوه بيلګه:

دسوسيالزم عمومی ګټی :

داقتصاديونو په عقيده دسوسيالزم يوه لويه ګټه داده چه دټولنې ګټې ته لومړی مقام ورکوي يعنې دټولنې ګټې په فرد دمخه بولي که داسي پيښه سي چې د جامعې او فرد ګټه سره متضاده سي هلته سوسيالزم دجامعې ګټې ته ترجيح ورکوي ځکه نو په سوسياليزمي رژيم کې تل عمومي ګټوته په درانه نظر کتل کيږي او دهغه پراساس نقشې جوړيږي پرهمدې اساس دسوسيالزم په برخه کی شخصي انحصارات له مينځه ايسته کيږي او ټولنه د فردي انحصاراتو دضرر څخه په امان پاته کيږي او له بلې خوا څخه په ټولنه کې بيکاري نه پاته کيږي ځکه چې عرضه دتقاضاء پراساس توليد او له دي کبله داضافي توليد مخ نيول کيږي چه دغه موضوعګانې په سرمايه داري اقتصاد کې دلوبو بحرانو سبب کيږي خو په سوسيالزم کې دغه ډول بحرانونه پيښيږي دخلکو په اجتماعي ژوند او د فکر په سويه کې ښکاره توپير نه راځي هغه اخلاقي معايب چه په ټولنه کی دسرمايې او شخصي ملکيت څخه پيدا کيږي له منځه وزي ځکه چې علت ورکيږی دخلکو ترمينځ درواغ ويل او يو بل ته په سپکه کتل د دښمنئ کمبله تووليږي په سوسياليزم کې محروميتونه نسته ځکه چې ټول خلک دخپل کار حاصل او ثمره اخلي هيڅوک مفت خوره نه پاتی کيږی جنايتونه چې دبيکاری او ملکيت څخه پيدا کيږي له منځه وزي همداسې له بل پلوه ملي عايدات ديوه صحيح پروګرام او پلان له مخې دخلکو دنماينده ګان له خوا څخه کنترول او مملکت دخلکو ترمينځ په عادلانه ډول توزيع کيږي چه دغه موضوع هم افراط او تفريط چې په سرمايه داري نظام کې موجود دی له منځه باسي او پردغه اساس په يوه ټولنه کې دطبقاتو توپير او تضاد دمنځه څخه اخستل کيږي ځکه چې هلته بيا سرمايه داره ډله او اجوره خوړونکې ډله نسته بلکه هلته به يوازې آزاد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحاله کارکونکي موجود وي دخلکو صحي حالت سمیږي ځکه چه پرخلکو دومره فشار نسته چه دخپل ځان صحت غوښتني او خوشحالۍ ته موقـع ونـه لري ټول به د ټولووي هر څوک به ټولو ته کارکوي هرڅوک به خپـل سـعادت دټولو په سعادت کی لټوي دسپین سرو او کوچنیـانو او نـورو معیوبینـو سـره دټولنې له خوا ښځه مرسته کیږي دسوسیالستي پوهانو په عقیده د دوی ټـول کوششونه ددې له پاره دی چه دنړۍ دخلکو مادی او معنوی ژوندون ته سمون ورکړي خلک د بدبختۍ او ذلت څخه ساتي.

دخلکو افکار او قواوې د دې په عوض چې رقابتونو او یود بل ددښمنۍ له پـاره په کار واچول سي علمي او تربیتي چارو ته متوجه کیږي هغه مضـر اجتمـاعي حوادث چې دملکیت او سرمایه دارۍ دعلت له کبله دزروکلودبشري تاریخ په شاهدۍ پرانسانانوناوړه اثرات اچولي وه پــه سوسـیالیزم کــې اســته کیــږي دانسانانو په ټولو شئونو کې د وحدت مساوات له پاره نوې دروازې پرانیــزي او دانسان ښکلی مقام د خطر څخه ساتي.(۷: ۱۳۹۵)

۲-۹ غلام فاروق ایوبي

غلام فاروق ایوبې د دې تذکرې بل لیکوال دی د دې ښاغلي د سوانحو په باب هم یواځې استاد عبدالقدوس نجیب په (پښتو معاصر لیکوال) اثـر کــې چــې تاسو ولوستل معلومات راوړي په ګڼ شمیر کتابخانو کې چې ما کـومې پښــتو تذکرې کتلي او یا مې د پښتنو لیکوالو او فرهنګیانو سره مرکې کــړې د غــلام فاروق ایوبي په باب مې معلومات نه دي پیداکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۰ عبدالخالق اخلاص

په دې تذکره مو د عبدالخالق اخلاص په باب يوڅه ولوستل، په اوسني ليکوال کې عبدالروف بينوا د ده(اخلاص)بشپړسوانح داسې را اخيستي، عبدالخالق اخلاص د ملاجان آخند زاده زوی په ختېه ساپی په ۱۳۱۹ هـ ق کال کې د رجب المرجب په مياشت د جمعې په ورځ د کونړ په دهوز کلي کې زيږيدلی دی، د ده پلار يو ښه عالم او د فکر خاوند و، د خپل زوی له پاره يې داسې نوم و ټاکه چې د رجب المرجب د حروفو په يوځای کولو سره د جمل په حساب د ده د تولد تاريخ جوړيږي.

ده په خصوصي ډول زدکړې کړي،عربي او فارسي کتابونه يې له پلار څخه لوستي دي، خو احاديث او تفاسير يې يوځای بل ځای ويلي دي،اخلاص له کوچنيوالي څخه د پښتو ليکل او لوستل پيل کړي.

ښاغلي اخلاص په ۱۳۰۳ ش کال کې د نظامي کنډک کاتب او بيا پسې د کنډک مشرۍ رتبې ته ورسيد، په ۱۳۱۰ ش کال کې د قو م له خوا دملي شورا وکيل وټاکل شو، بيا په ۱۳۱۶ ش کال کې د پښتو ټولنې غړی شو چې له هغه ځايه د مشرقي اتحاد د اخبار معاون مقررشو او څه موده وروسته بيرته د پښتو ټولنې د لغاتو د څانگې د مدير په توگه وټاکل شو.

عبدالخالق اخلاص پرپښتو سربيره په فارسي ژبه هم نظم او نثرليکلای شو. د ده زياتره آثار د کابل په مجلو او د اتحاد مشرقي او د هيواد په نورو اخبارو کې خپاره شوي دي.(۵: ۴۸)

حبيب الله رفيع په په پښتو کتابښود کې د اخلاص يو اثر معرفی کړی:

۲-۱۰-۱ د عبدالخالق اخلاص آثار:

۱ ـــ تصحيح التلاوت فی علم القراءت ، پيښور، سـردارگهرک سنگهـــ، ۱۹۲۷ ع، رفيق عام پريس ـــ لاهور.(۲۰: ۲۹)

دا رساله يې د تجويد علم په باب په نظم کې ليکلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ ــــ سیف الامان دا د اخلاص صاحب یو بل منظوم اثر دی، په دغه اثــر کــې د ګوډ ملا او د منګلو د ۱۳۰۳ لمریزکال بغاوت یې له پیله نه تر پایه پورې لیکلی. د دې کتاب په باب معلومات د قلمي نسخې څخه اخیستل شوي او د چاپ کال یې نه دی ښودل شوی.

۳ ــــ نهضت پښــتو: دا د عبــدالخالق اخــلاص یــوه دري منظومــه ده،چــې د افغانستان د اوومې هجرې پیړۍ د نامتو شاعر ابونصر فراهي د نصاب ا لصبیان په طرزیې ویلې او پښتو ضروري نو مونه یې په فارسي پکې معرفي کــړي دي. دیادولو ده چې د ابونصر فراهي نصاب الصبیان دعربي ژبې د زدکړې لپاره دي او ورځنې عربي لغتونه په دري بیتونو کې ترجمه کوي او د اخلاص دا اثر بیــا د پښتو لغتونو دا ډول معرفي ده، دا د ابونصر فراهي تر کتاب وروسته د دې طرز دویم اثر دی او دریم اثر یې هم د « پښتوــــ دري نصــاب الصــبیان» دی چــې عظیمي جوزجاني لیکلی او د اخلاص له اثر سره همزولی دی.

۴ ــــ نورستان یا جدید الاسلام، دا د ښاغلي اخلاص بل اثر دی په دې اثر کــې یې د نورستان د خلکو کلتوري ژوند خیړلی چې ډیر جالــب او پــه زړه پــورې مواد لري،په دې منثور اثر کې د دوی قومیت او له اسلام نــه وړانــدې احــوال، میړنتوب او وسله،رنګ او قیافه، کســب اوګتــه وټــه،خوراک او جامې،میلمــه، تعلیم او تربیه، ژبه او الفــاظ، رســوم او عــادات، واده د ولادت رســوم او نــوم ایښودل، د ښځې یا د څښتن مرګ، هیڅ ښځه د مړې ښځې لرګي نه ســېزي، طلاق یا ښځه خرڅول، د مړي خرڅول، دمړي تجهیز، جرګې مرکې اودجګــړو فیصلې، قتل او زنا، د قرض اصول او معــاملات، آشــنایي پالل،حمــایتي پــلار، رسمي دعوتونه، د ډوډۍ خوړلوتنظیم، اقتصادي او حکایت تر عناوینو لانــدې په زړه پورې مواد راغلي دي.

دا اثر د ۱۳۱۸ هــ ش کال په سالنامه کابل کې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ ــــ د استقلا څلورمه جبه، د ښاغلي اخلاص دا اثر د افغان ـــــ انګلــیس پــه دریمه جګړه لیکل شوی، ښاغلي حبیب الله رفیع د دې کتاب د سمون، لمنې، او نښلونې چارې ترسره کړي او په ۱۳۶۵ هـ کال چاپ شوی دی.

عبدالخالق اخلاص په ۱۳۶۷ ش کال کې د ورپېښې ناروغۍ له امله د پښتونخوا په صوابۍ کې وفات شو او مړی یې هم هلته خاورو ته وسپارل شو.(۲۱: ۱۱۴)

۲-۱۱ محمد اعظم ایازي

محمد اعظم ایازي هم د پښتو ژبې یو له هغو لیکوالانوڅخه دی چــې ښــاغلي نجیب په دې تذکره کې د نوموړي د ژوند په هکله یو څه لیکلي، له ده وروسته د پښتو په نورو تذکرو او اثاروکې د ښاغلي محمد اعظم ایازي دژونــد او آثــارو په باب پوره معلومات راغلي چې لنډیز یې زه دلته راوړم.

ښاغلی محمد اعظم ایازي په قوم ځدران په ۱۲۵۷ ش کال کې په کندهار کــې زیږیدلی او په ۱۳۳۵ ش کال کې وفات شوی دی.

د ایازي کورنۍ د غازي سردار محمد ایوب خان سره له وطنه جلاشوې وه ځکه نو ده مختلف هیوادونه، لکه ایران، ترکیه او هندوستان لیدلي وو.

او آخر ته په کوټه کې یې ځای نیولی او هلته یې تر اعداد یې پورې تعلیم کړی او د لسم جماعت فارغ التحصیل و، په اردو، انګریزي ښه پوهیده، په ۱۳۰۳ ش کال کې بیر ته افغانستان ته راغی.

د پښتو په صرف او نحوه کې یې ښــه زیــار ایســتلی او ښــه لاس یــې پکــې درلود،ښاغلي ایازي شعر نه وایه خو په نثر کې ښه پــوخ لیکــونکی و. محمــد اعظم ایازي ډیر صاف، ساده، حلیم بردبار او هرچاته تسلیم سړی وه، که هرڅو ډیر تاوان به چا ور ورساوه خودی یې مقابلې ته تیار نه و او دچا سره یې شخړه خوښه نه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې په امانیه عصر کې هغه وخت چې امان الله خان قندهار ته تللی وه او د قندهار د خرقې په زیارت کې یې وینا کوله نو ایازي ورته ژړل، خو شــاوخوا چې یې وکتل بل چانه ژړل نو ده په ډېره جدي لهجه ناري کړې:

" اې د غوايي قامه ولې نه ژاړئ ؟"

د ده مقالې او ترجمې په پښتو مجلــه او د کابــل پــه مجلــه او د انــیس پــه ورځپاڼه کې ډېرې خپرې شوي دي.(۵: ۱۱۲)

سرمحقق زلمي هیواد مل هم د محمداعظمایازي په هکله په فرهنــګ زبــان و ادبیات پشتوکې لیکلي چې نوموړي په کوټه کې خپل تحصیلات پایته رسولي ، د کندهار او کابل په ادبي ټولنو کې یې کار کړی د نوموړي پارســي، او ترکــي ژبې هم زده وې. او په پښتوګرامر ښه پوهیده، د پښتو لغاتو په راټولو کې یــې زحمتونو ګاللي او دغه آثار یې تالیف کړي دي:

۲-۱۱-۱ د محمد اعظم ایازي آثار:

(۱) قواعد پښتو (۲) اصول مقاله نویسي (۳) الفاروق (۴) لس زره لغتونه (۵) د پښتو ګرامر (۶) ریاضي و جغرافیه برای صنوف ابتدایي مکاتب.(۲۳: ۶۲)

حبیب الله رفیع بیا په پښتو کتابښود کــې د محمــد اعظــم ایــازي درې اثــار معرفي کړي دي.

۱ـــــپښتو نحو، کابل، د انیس اداره، ن ، عمومي مطبعه.

۲ــــ قواعد پښتو، کابل، پښتوټولنه، ۱۳۱۸ ش کال، عمومي مطبعه.

۳ــــ لس زره لغتونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.(۲۰: ۴۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۲ محمدیوسف ایازي

د دې تذکرې بل لیکوال محمد یوسف ایازي دی، له نجیب وروسته په نورو پښتو تذکرو کې د نوموړي په باب معلومات نه دي راغلي، کوم معلومات چې ما د محمدیوسف ایازي په هکله ترلاسه کړي، هغه د نورالله اوریا د ماسترۍ تیزس څخه چې په ۱۳۹۰ کال کې یې بشپړکړی او همدارنګه د مرحوم ایازي د کورنۍ څخه دي.

محمد یوسف ایازی د محمد علم خان ایازي زوی او دمحمداعظم ایازي لمسی په ۱۲۸۳هـ ش کال د کندهارښار په یوه درنه علمي کورنۍ کې زیږیدلی دی.ځینې تحصیلات یې په خپله کورنۍ کې بشپړ کړي او د نورو تحصیلاتو په اړه یې بشپړ معلومات په لاس کې نشته ځکه چې د مرحوم د کورنۍ یواځینی کشری زوی چې د ده د مړینې پر وخت د پنځو میاشتو و،له هغه سره هم کوم معلومات نشته،دمحمد یوسف ایازي د دندو او کار په هکله کوم معلومات چې په لاس کې لرو هغه دادي چې مرحوم په۱۳۰۵ هـ ش کال دکندهارد ښارپه یوه ښوونځي کې دمعلم په توګه دنده درلوده،په ۱۳۱۹ هـ ش کال د ثور په۱۴ نیټه په کندهارکې د طلوع افغان د ورځپاڼې د مدیر مسؤل په توګه وټاکل شو او تر ۱۳۲۹ هـ ش کال یې دا دنده پرمخ یوړه.وروسته له ۱۳۲۹هـ ش کال څخه د کندهاردښاروال د مرستیال په حیث وټاکل شو اوبیا د هلمندپه ولایت کې داطلاعاتو اوفرهنګ د رییس په توګه مقرر شو، اروښاد ایازي په ۱۳۶۲ هـ ش کال په کندهار کې ومړ .

۲-۱۲-۱ دمحمدیوسف ایازي آثار:

د اروښاد ایازي د زوی په وینا "کله چې په ۱۳۷۱ل کال په کندهار کې اوضاع کړکیچنه شوه نو مونږ خپل کور چې د کندهار په نوي ښارکې ؤ له هرڅه نه ډک پرېښود او یوازې ځانونه مو یو امن ځای ته ورسول، دوه - درې اونۍ وروسته چې خپل کورته راستانه شوو نو زما د پلارتول آثار چې تقریباً

(c) ketabton.com: The Digital Library

دري - څلور بکس کتابونه او قلمي آثار وو څه يې سوځول شوي وو، څــه يــې خيرې خيرې د کورپه انګړ کې تيت او پاشان پراته وو او يــو څــه نــوريې هــم خلکوله ځانوسره وړي وواودکارشی يې مونږته نه وورا پريښي."(۱:مرکه)

يواځې دې ده دوه اثره چې په کندهار کې چاپ شوي او زما لاســته راغلــي معرفي کوم:

۱ـ دکتاب نوم:(د بيت المقــدس ســاتنه) دخــارجي منــابعو څخــه د اروښــاد محمديوسف ايازي ترجمه دترجمې کال ۱۳۲۸ هـ ش .

خپرندوی: سنځرخپرندويه ټولنه /کندهارچاپ کال: ۱۳۸۶ش

۲ـ دکتاب نوم : د انګريزانو پنجابی جاسوس

ژباړن : اروښاد محمد يوسف ايازی

خپرندوی: سنځرخپرندويه ټولنه /کندهار،چاپ کال ۱۳۸۷ هـ ش.

۳- باغوان د رابندرناتهـ ټاګور اثر دی چې په ۱۳۲۱هـ ش کــال محمديوســف ايازي ژباړلی او په همدغه کال په طلوع افغان کې چاپ شوی او بيا په ۱۳۳۶ل کال په ۲۵ بيلابيلو ګڼو کې د دوهم ځل لپاره په طلوع افغان کې خپــور شــوی دی.(۲: ۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۳ محمد انور ایازي

محمد انور ایازي د دې تذکرې یو بل معاصر لیکوال دی، چې د سوانحو په باب یې یواځې استاد نجیب معلومات راوړي، د نوموړي په هکله په هیڅ بلې پښتو تذکره کې معلومات نه دي راغلي.

۲-۱۴ لعل محمد احمدي

د ښاغلي نجیب په تذکره کې مو د پښتو ژبې د یادشوي لیکوال په بـاب ځـه یادونې ولوستې، خو له ده وروسته د لعل محمد احمدي پـه بـاب ځـه نـه دي لیکلي شوي اونه زما له نظره تېر شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۵ نظر محمد اڅک

په دې تذکره کې د نظرمحمد اڅک د ژوند په هکله یوڅه معلومات راغلي، لــه ښاغلي نجیب څخه څوکاله وروسته عبدالرووف بینوا په اوسني لیکــوال کــې لیکلي: نظرمحمد اڅک د لعل محمد زوی په ۱۳۰۹ هــ کال د کندهار د شــاهي طبیلې په کوڅه کې زیږیدلی دی.

نوموړی د پښتو او فارسي ژبو ښه نثر لیکونکی تېرشوی او په پښتو ژبه یې هم شعرونه ویلي دي.

د نوموړي آثار په اتفاق اسلام او طلوع افغان کې زیات خپاره شــوي دي خــو د مستقلو اثارو نومونه یې نه دي ذکر شوي.

د ماموریت دوره یې زیاته په قبایلو او مطبوعــاتو کــې تېــره شــوې ده او پــه وروستیو کې یې د داخله وزارت دقلم مخصوص مدیر هم پاتې شوی.

۲-۱۵-۱ د نظر محمد اڅک د نظم نمونه:

ساقي جام راوړه بهار سو   باغ وراغ ټول لاله زار سو
غوټۍ بیا په مسکیدو سوه   بلبلان په نڅیدو سوه
آبشار بیا وهي موجونه   بوراګان کړي اتنونه
هله زما د زړه همرازه   تر تاجارشمه د مسازه
راته خلاصه میخانه کړه   وروسته ډکه پیمانه کړه
نه خو غل شته نه غدار شته   نه غماز شته نه رویبار شته
وچی شوندې زړه بې شوره   دا خمارحال ته می ګوره
نن دی وار دی که څه داد کړې   په خپل داد مې خاطر ښاد کړې
نورډیل نه ښایې تلوار که   له سروره مې خمار که
ستاتر سرو سترګو درجار شم   ترتا وګرځم نثار شم
اې زما د زړه همدمه !   زړه مې وچاودی له غمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوش مشربه خریدار یم ترتا وګرځم نثار شم
ډکی ډکی پیمانې کړه نن له موږه یارانې کړه
ستا تر ډک جام سپیلنی شم ستا کرم ته دې واری شم
ترتا وګرځمه راشه د زخمې زړګې دوا شه
ما ته راکه د تاک وینه چه مې یخه شي پرې وینه
له عالمه بیګانه شم یوه نوې افسانه شم
له زاړه فکره پرواز کړم ځانته نوی جهان ساز کړم
یو جنون اویو هستې وي په شرابو کښې مستی وي
دسرونا بو پیا له اخلم تشه ړدم ډکه را اخلم
زه به خاندم ته به ناخې زه به کښینم ته به پاخې
ساقې ژرکوه بهار دی زرغون واړه لاله زار دی
جام اوچت که مسلمان شه جنتې په دې جهان شه(۷: ۱۳۰۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۶ سید حسن اتم

سید حسن اتم د دې تذکرې ۱۶ شمیره لیکوال دی د ده د سوانحو او فرهنګي فعالیتونو په باب هم په نورو تذکرو کې معلومات نه دي راغلي یــوازې ښــاغلي عبدالقدوس نجیب د ده سوانح راوړي دي.

۲-۱۷ منشي احمد جان

د دې تذکرې بل لیکوال منشي احمدجان دی،د ده په باب هم پــه دې تــذکره کې معلومات راغلي خو بشپړ نه دي.له نجیب وروسته د پښــتنو لیکوالــو پــه بیلابیلو تذکرو کې د منشي احمد جان په باب ډیر معلومات راغلي دي.
مشني احمد جان د قاضي عبدالرحمان په کور کې په ۱۸۸۲ ع کال په ډیسمبر میاشت کې د بنو په مشهور کلي«فاطمه خیل» کې زیږیدلی دی.
نوموړی د پښتو هنري نثر له موسسینو څخه دی.منشي احمد جان په پیښــور کې ژوند کاوه، او انګریزانو ته یې پښتو ژبه ور زدکوله،چې د خان بهادري لقب یې هم ورکړی و.
له دې سربیره یې د پیښور په یوې محکمه کې د یوه افسر په توګــه هــم کــار کړی او په همدې وخت کې یې په پښــتو ژبــه قیصــې، حکایــات، او مختلفــو موضوعاتو مضامین لیکلي دي.
د منشي احمدجان ، د لیکلو طرز ساده، عــام فهــم او روان دی. خــان بهــادر منشي احمد جان په ۱۳۳۰ هــ ش کال له نړۍ سترګې پټــې کــړې، د ده آثــار تاریخ افغانستان، چې له (انګریزي څخه ژبــاړلی دی)، هغــه دغــه، او د قصــه خوانی ګپ ښودل شوي.
منشي احمد جان د اوو او لادونو، چې پنځه یې زامن او دوه لونې وې پلار وو.
او په پای کې د ستوني سرطان له امله په ۱۹۵۱ ع کــال د اکتــوبر پــه ۱۹ نیتــه وفات شو او د پیښور صدر په هدیره کې خاوروته وسپارل شو.(۲۳: ۱۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۷-۱ د منشي احمدجان آثار:

۱ ــــ تاریخ افغانستان،پېښور،ن، ۱۹۳۰ع، ن.

۲ ــــ د قصه خوانی ګپ، پېښور،بهاري لال،۱۹۳۰ ع ، کانپور ارټ.

۳ــــ هغه دغه، پېښور، بهاري لال، ۱۹۲۹ ع ، ن .(۲۰: ۲۵)

همیش خلیل هم د پښتانه لیکوال په لومړي ټوک کې د منشـــي احمــد جـان بشپړ سوانح او همدارنګه د ده د اووه آثارو نومونه یاد کړي چې د بشپړ سوانح او آثارو ذکر یې دلته راوړم.

د منشي احمدجان پلار قاضي عبدالرحمان په اصل کې د غزنـــي اوســیدونکی وه، د قاضي عبدالرحمان د پلار نوم غلام قادر خان و، د غلام قــادر خــان پــه څلورو زامنوکې قاضي عبدالرحمان د ټولونه مشر و.

قاضي عبدالرحمان د خپل کشر و رور خدای نظر سره د تعلیم حاصــلولو پــه خاطر هندوستان ته ولاړ، د عربي او فارسي د علومو له حاصلولووروسته بنو ته راغلل، دغه وخت قاضي عبدالرحمان د بنو په یوه ښــوونځي کــې د عربــی او فارسي ژبو ښوونکی مقرر شو، خدای نظر بیرته غزنـــي تــه ولاړ، مګــر قاضـــي عبدالرحمان په بنوکې پاتې شو.

همیش خلیل د منشي احمد جان لاندې آثار معرفي کړي دي:

۱ ــــ د قصه خوانی ګپ

۲ ــــ هغه دغه

۳ ــــ د افغانستان تاریخ (پښتو ژباړه)(۱۶: ۴۴)

۲-۱۷-۲ د منشي احمد احمد جان د نثر نمونه:

قیصې او ټقالې

لومړی حکایت: یو باد شاه او شهزاده دواړه پلار او زوی ښکارته وتــي وو، چــې ګرمې یې وشوه، نو خپلې چوغې یې د یو ټوقي په اوږه واچولې، بادشــاه ورتــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسکی شوه او ویې ویل چې ای تږقماره ! په تاخو د یوه خره بار جوړ شه، هغـه ورته وویل چې نه قربان دې شم د دوو.

دویم حکایت: یو طبیب چې به چیرې هدیرې ته ته نو په مخ به یې څادراچاوه خلکو ترینه تپوس وکړ چې دا ولې ؟ هغه ورته وویل چې د دې قبرونو د مړونه زه ډیر شرمیږم ځکه چې دوی زما په دارو مړه شوي دي.

څوارلسم حکایت : یوغریب شاعر یو دولتمند ته ملاقات د پاره لاړ او هغه سره داسې نږدې کیناست چې د هغه او د ده مینځ کې یو لوېشت فـرق وو، دولـت مند په دې خبره خفه شو، ویې ویل چې یار تاکې او خره کې څومره فرق دی؟ هغه وویل چې یو لویشت، دولت مند په دې خبره خفه شه او معافي یــې تــرې وغوښتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۸ رحمت الله بابا

د رحمت الله بابا د ژوند په باب هم په دې تذکره کې عمومي معلومات راغلــي دي. خو په دې تذکره کې د رحمت الله د زوکـــړې، وفــات او همدارنګــه د ده د آثارو په باب څه نه دي راغلي، له نجیب څخه وروسته په پښتانه شــعرأ دریــم ټوک چې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی او همدارنګه سرمحقق زلمي هیواد مل په فرهنګ زبان و ادبیات پشتو کې د ملارحمت الله بابا په بــاب معلومــات راوړي دي:

ملارحمت الله د عبدالله پوپلزي زوی د عطا محمد لمسی په خټه پوپلزی۱۲۵۳ ش کال د کندهار په «بلده» کې زیږیــدلی دی. دی د پښــتو ژبــې د معاصــرې دورې یو تکړه شاعر تیر شوی، رحمــت الله بابــا مــروج علــوم، لکــه تصــوف، فقه،منطق او د ادب او بلاغت فنون له خپل پلار او د سیمې لــه نــورو علمــاوو څخه زده کړي. نوموړی د کندهار د بزم او ادب پــه حلقــو کــې اوس هــم پــه ملارحمت الله بابا مشهور دی. د ده د اشعارو دیوان هم راټــول شــوی او چــاپ شوی دی.

د ده اشعار ډیر ساده او نازک دي، د نازک خیالی په لحاظ، یو مخصوص ســبک لري، ده په ډیرو لطیفو تمثیلاتو او مناسبو تشبیهاتو خپل شعر خوندور کړی.

د نوموړی ډیری اشعار په طلوع افغان اخبار کــې خپــاره شــوي دي او د دغــه اخبار مدیر هم پاتې شوی دی.

رحمت لله په ۱۳۳۰ هــ ش کال د حج د فریضې د ادا کولو د پاره حجاز تــه ولاړ او له حج نه د راستنیدو په لار د کویټ پــه ریګســتانکې وفــات شــو او هلتــه خاورته وسپارل شو.(۲۳: ۱۸۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹-۲ عبدالرؤف بېنوا

د پښتو ژبې د معاصرې دورې لیکوال عبدالرؤف بینوا د دې تذکرې بل لیکوال دی چې ښاغلي نجیب يې په باب معلومات راوړي دي، د دې تذکرې له لیکلو وروسته ، عبدالرؤف بینوا خورا زیات کتابونه لیکلي چې زه د خپله عبـدالرؤف بینوا له خولې اوهمدارنګه د ځینو نورو پښتنو لیکوالو له آثارو چې د نوموړي د ژوند او اثارو په باب يې معلومات راوړي دلته راوړم:

عبدالروف بېنوا د مفتي عبدالله، زوي او د مولوي عبدالحق اخنـدزاده، لمسـی دی. دوی له اصله د کندهار د معروف له علیزو ځخه دي، چې بیـا د دوی لـوی نیکه ملا ګلاب آخند د هلمند ولایت موسی کلا ولسوالی تـه تللـی او هلتـه د موسی کلا په سربینه کې، چې اوس ډېر خلک ورته په اصطلاحي ډول سربېښه وايي، مړ او ښخ دی. خو د ملا ګلاب آخند لمسی مولوي عبـدالحق آخنـدزاده شل کلن و، چې له موسی کلا څخه بېرته کندهار ته راغی او د کندهار ښار لـه خرقې شریفې سره نږدې يې د سید حسن خان په کوڅه کې يې واړول، هماغه و، چې استاد بېنوا هم په ۱۲۹۲ لمریز کال کې د وړې پر لومړۍ نېټه وزېږېده او همدلته لوی شو.

استاد بېنوا د قرآن کریم تر زده کړې وروسته د خپل ورور مولوي عبـدالکریم حقاني تر استادۍ لاندې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ او عربي صرف او نحو يـې ترې زده کړل، بیا يې فقه ولوستله چې مولوي ترې جوړ شو، تـر دغـو زدکـړو وروسته يې ادبي ډګر ته مخه کړه او په شعر لیکلو يې پیل وکړ، چـې لـومړني شعرونه يې د کندهار په طلوع افغان کې خپاره شوي دي، بیا کابل ته تللی او د خپل ورور مولوي حقاني کره اوسېده، په همدغه وخت کې يې خپلو نورو زده کړو ته دوام ورکړ او عربي ادبیات يې په شخصي توګه زده کړل، بدیع، بیـان او ګرامر يې هم زده کړل، چې بیا يې څو کاله وروسته د کابل پوهنتـون د ژبـو او ادبیاتو په پوهنځي کې د ژبپوهنې په څانګه کې وظیفه واخیستله. استاد بینوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربي، اردو ، دري او انګرېزي ژبې زده وې او په هغو کې د پوره مطالعې څښتن و.

۲-۱۹-۱ داستاد بینوا رسمي دندې:

عبدالرؤف بېنوا د ادبي فعالیتونو سربیره په دولتي ارګانونو کې هم ډېرې مهمې رسمي وظیفې اجرا کړې دي، چې خپله ارواښاد په خپل قلم داسې بیان کړي:

۱ـ د کابل د ادبي انجمن غړی ۱۳۱۸ لمریز کال

۲ـ د کابل د ادبي انجمن د نشراتو مرستیال ۱۳۱۹ لمریز کال

۳ـ د پښتو ټولنې د صحافت مدیر ۱۳۱۹ لمریز کال

۴ـ دکابل مجلې مدیر ۱۳۲۰ لمریز کال

۵ـ د مطبوعاتو د ریاست د نشراتو مرستیال ۱۳۲۰ لمریزکال

۶ـ د پښتو ټولنې مرستیال ۱۳۲۳ لمریز کال

۷ـ د پښتو ټولنې عمومي مدیر ۱۳۲۵ لمریز کال

۸ـ د تاریخ د انجمن غړي ۱۳۳۰ لمریزکال

۹ـ د مطبوعاتو ریاست د داخلي نشراتو عمومي مدیر ۱۳۳۱ لمریز کال

۱۰ـ په ډیلي کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي مستشار ۱۳۳۱ لمریز کال

۱۱ـ دکابل راډیو رئیس ۱۳۳۵ لمریز کال

۱۲ـ د افغانستان او هند د دوستۍ د انجمن غړی ۱۳۳۶ لمریز کال

۱۳ـ د افغانستان او شوروي د دوستۍ د انجمن غړی ۱۳۳۹ لمریز کال

۱۴ـ په قاهره کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي مستشار ۱۳۴۲ لمریز کال

۱۵ـ د افغانستان راډیو رئیس ۱۳۴۴ لمریز کال

۱۶ـ د قبایلو د مستقل ریاست مرستیال ۱۳۴۵ لمریز کال

۱۷ـ د اطلاعاتو او کلتور وزیر ۱۳۴۶ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸ــ د ولسي جرگې وکيل   ۱۳۴۸ لمريز کال
۱۹ــ د پښتو د بين المللي تحقيقاتو د مرکز اجير غړی ۱۳۷۵ لمريز کال
۲۰ــ د افغانستان اکاډمۍ اجير غړی   ۱۳۵۷ لمريز کال
۲۱ــ د صدارت مشاور د فوق رتبه په حيث   ۱۳۵۸ لمريز کال
۲۲ــ په ليبيا کې د افغانستان سفير   ۱۳۵۸ لمريز کال

عبدالرؤف بېنوا په ۱۳۶۲ لمريزکال کې د امريکا په متحده ايالاتو کې سياسي پناه واخيسته، او يو کال وروسته يعني په ۱۳۶۳ لمريز کال د جدې پر ۲۱ مه نېټه، د هغې ناروغۍ له امله چې ورپېښه وه، وفات شو.

۲-۱۹-۲ د بينوا آثار:

۱ ـــ ادبي فنون، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۶ ش ، دکابل عمومي مطبعه.

۲ ـــ اوسنی ليکوال(لومړی ټوک)، کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرونو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانگه،۱۳۴۰ ش، دولتي مطبعه.

۳ ـــ اوسنی ليکوال(دوهم ټوک)،کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرونو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانگه،۱۳۴۱ ش، دولتي مطبعه.

۴ ـــ اوسنی ليکوال(دريم ټوک)،کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرنوو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانگه،۱۳۴۶ ش، دولتي مطبعه.

۵ ـــ «پښتنې ميرمنې»،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ش ، د کابل مطبعه.

6 ـــ «پښتونستان»،کابل، د مطبوعاتو، مستقل رياست، د داخلي نشراتو عمومي مديريت دوهمه څانگه ۱۳۳۰ ش، دکابل عمومي مطبعه.

7 ـــ «چند آهنگ پښتو»،کابل، راډيو افغانستان،ن، د کابل عمومي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ ـــ خوشحال او پسرلی، کابل ، د راډيو افغانستان د پښــتون غــږ مــديريت، ۱۳۳۷ ش، دولتي مطبعه.
۹ ـــ خوشحال خټک څه وايي؟، د بلخ د اتحاد يې شرکت،۱۳۲۷ ش ، مطبعــه محمدي بمبيی.
بل چاپ :کابل،پښتو ټولنه، ۱۳۲۹ ش، عمومي مطبعه.
10 ـــ د افغانستان نوميالي(لومړی ټوک)، کابل، د اطلاعاتو او کلتور وزارت ـــ د پښتو د انکشاف او تقويې آمريت، ۱۳۵۳ ش، دولتي مطبعه.
۱۱ـــد افغانستان نوميالي(دوهم ټوک)، کابل، د اطلاعاتو او کلتور وزارت ـــ د پښتو د انکشاف او تقويې آمريت، ۱۳۵۳ ش، دولتي مطبعه.
۱۲ ـــ د افغانســتان نوميــالي(دريم ټوک)،کابــل،د اطلاعــاتو او کلتــور وزارت دنشراتو رياست،۱۳۶۰ ش، دولتي مطبعه.
۱۳ ـــد پير محمد کاکړ ديوان،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ش، دولتي مطبعه.
۱۴ ـــ د رحمان بابا ديوان، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۸ش، عمومي مطبعه.
۱۵ ـــ د زړه خواله، کابل، د کتاب چاپولو مؤسسه، ۱۳۴۵ش ، دولتي مطبعه.
۱۶ ـــ د غنمو و ږی،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش ، عمومي مطبعه.
۱۷ ـــ د کاظم خان شيدا ديوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۳۳۰ ش ، د کابل عمــومي مطبعه.
۱۸ ـــ ګيتاانجلي(رابندر اناتهـ ټـاګور)، کابــل، پښــتو ږغ، ۱۳۳۶ ش، دولتــي مطبعه.
۱۹ ـــ ګيتا آنجلي(رابندر راناتهـ ټاګور)، سريزه د پوهاند عبدالشکور رشــاد، کابل، پوهنتون د ادبياتو پوهنځی،۱۳۵۴ ش ، دولتي مطبعه.
۲۰ ـــ لنډی،کابل،راډيو افغانستان،۱۳۳۷ ش، عسکري مطبعه.
21 ـــ ميرويس نيکه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش، عمومي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲ ــــ نيټه ليک يادښتونه يا د افغانستان تاريخي پېښــې (لــومړی ټــوک) ، کابل، د ادبياتو پوهنځی، ۱۳۵۴ ش، دولتي مطبعه.
۲۳ ــــ ويښ زلميان، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۶ ش، عمومي مطبعه.
۲۴ ــــ هوتکيان، پښتوکوونکی محمد يونس مراد، کابل، د تاريخ او ادب ټولنه، ۱۳۴۵ ش ، دولتي مطبعه.
۲۵ ــــ د ښځې حقوق او مقام، کا بل، د بيهقي کتاب چــاپولو مؤسســه، ۱۳۵۴ ش، دولتي مطبعه.
۲۶ ــــ د بينوا ــــ پريشانه افکار،کابل، د پښتو ټولنې د ادبيــاتو خانګــه، ۱۳۳۵ ش، دولتي مطبعه.
۲۷ ــــ پښتو روزنه،کابل،د پښتو څېړنو بين المللــي مرکــز،۱۳۵۷ ش، دولتــي مطبعه.
۲۸ ـ د افغانستان نوميالي،څلورم ټوک،د اطلاعاتو او کلتور وزارت،۱۳۵۸ هـــ ش .
۲۹ ـ نيټه ليک يادښتونه يا د افغانســتان تــاريخي پيښــې،دويم ټوک،کابــل پوهنتون ۱۳۵۷ هــ ش .(۲۰: ۵۶)

د بينوا صاحب پورته ياد شوي او يو شميرنور اثار هم د اوسني ليکوال د دريم جلد په پای کې معرفي شوي چې زه دلته د هغو اثارو يادونه کوم چې ښــاغلې رفيع په پښتو کتابښود کې نه دي راوړي:

۱ ــــ پښتو کلي: ــــ څلورم جلد چې په ۱۳۲۰ ش کال د پښــتو ټــولنې لخــوا د درسي او تعليمي کتاب په حيث چاپ شوی دی.

۲ ــــ پرديس : ــــ دا د علامه اقبال د «مسافر» نومي منظوم کتاب په پښتو نظم ترجمه ده چې د ۱۳۲۱ ش کال د انيس په ورځپاڼه کې نشر شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـــ پښتو د شاهانو په در بار کې:ـــ دا یوه رساله ده، چې په کې د شاهانو له خوا پښتو پالنه یاده شویده، دا رساله د ۱۳۲۲ ش کال کې په «کابل کالنۍ» کې نشرشوې ده.

۴ ـــ د هوتکو په دوره کې پښتو :ـــ داهم یوه وړه رساله ده چې د هوتکو مشرانو او شاعرانو توجه پکې ستایلې او څیړلې شوې ده.

۵ ـــ آریایي، پارسي، پښتو مرثیې او ویرنې :ـــ دا رساله د ۲۶ ـــ ۱۳۲۵ ش کلو په «کابل کالنۍ» کې نشر شوې ده.

۶ ـــ د دار مستتر پښتو څیړنې :ـــ دا کتاب فرانسوي مشهور مستشرق (جیمس دار مستتر) په فرانسوي لیکلي چې ښاغلي سیدقاسم رښتیا په پارسي ترجمه کړی او ښاغلي حبیبي او بینوا پښتو اړولی او په ۱۳۲۶ ش کال پښتو ټولنې چاپ کړی دی.

۷ ـــ نظرې به پښتونستان :ـــ دا په فارسي ژبه یوه رساله ده ،چې په ۱۳۲۹ ش کال په کابل کالنۍ کې هم او ځانته په مستقل شکل هم چاپ شوې ده.

۸ ـــ لیډران امروزي پښتونستان :ـــ دا د پښتونستان د اوسنیو ځینو مشرانو او لیډرانو لنډه پیژند ګلوي ده، چې د ۱۳۳۱ ش کال په کابل کالنۍ کې او ځانته د رسالې په شکل چاپ شوېده.

۹ ـــ پاچا خان :ـــ دا کتاب له اردو څخه په فارسي ژباړل شوی او ۱۳۳۸ ش کال د انیس په ورځپانه کې پرله پسې چاپ شوې ده.

۱۰ ـــ پښتو قرائت :ـــ د پوهنې د وزارت په غوښتنه د ښوونځیو د لسم ټولګي د پاره په ۱۳۳۹ ش کال لیکل شوی.

۱۱ ـــ زوړ ګنهګار :ـــ دا یوه پښتو ډرامه ده چې د قندهار په پوهنه ننداري کې تمثیل شوې او هم د کابل راډیو په« پښتون ږغ » کې خپره شوېده.

۱۲ ـــ کابر اصل :ـــ دا یوه تنقیدي ډرامه چې په فارسي لیکل شوې او د کابل په پوهنې ننداري کې تمثیل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ ــــ اشتباه :ـــ دا هم یوه اجتماعي ډارمه ده چې د کابل د جشن په صـحنه کې تمثیل شوې ده.
۱۴ ــــ آشیانه عقاب :ـــ یوه تاریخي او حماسي ډرامه ده چې په فارسي لیکـل شوې او د کابل په پوهنې ننداره کې تمثیل شوې ده.
۱۵ ــــ زرنګ:ـــ یوه راډیویي ډرامه په پاړسي لیکل شوې او هماغه وخـت پـه کابل راډیوکې تمثیل شوې ده.
۱۶ ــــ حکومت بیدار است :ـــ دا هم یوه راډیـویي ډرامـه ده چـې پـه کابـل راډیوکې تمثیل او «پښتون ږغ» په مجله کې چاپ شوېده.(۷: ۱۵۱۰)

۲-۱۹-۳ د عبدالرؤف بینوا د نثر نمونه:

ګرانه ملګریه:

زه چې تاته څه لیکم داله بېکاریه نه دي ، خو د بېکارۍ و خت کـې دي ، مګـر بیکاره ورته ویل به لږ ظلم غوندې وي .زه پوهېږم چې ستا د کار سره دومـره مینه ده، چې نه غواړې د کار وخت دې په بېکاره خبرو تېرسي ، خو پخپله به د کار په باب کې د زړه خوالـه کـول کـار نـه وي.کـار د ژونـد نښـه ده او د ژوندونښت پرکار ولاړ دی ، لیکن څنګه کار ؟ او څنګه باید شروع سي ؟ دا ډېر دقت او سنجش غواړي . د کار تر شروع د مخـه دکـار امکانـات سـنجول ، د کارپه سرکې د کار پای ته کیدل ، د کار موانع او مشکلات په نظر کې نیـول او خپل توان لیدل هغه ضروري خبرې دي، چې د کار خاوند د هوس او تظاهر له لارې را ګرځوي، کوم کار چې د هوس او تظاهر له مخي شروع کېږي ، هغه بـه ضرور نیمګړی پاته وي او هغه کار چې نیمګړی پاته او سرته نه رسـېږي ښـه داده چې شروع سي اود شاعر په و ینا : ترنیمګړې مستۍ به هوښیاري ده پـه پښتو کي یو متل دی ، وایي: ډېره چې له ځایه پورته کولای نه سې له ځایه یې مه خو ځوه.ډېر کسان سته چې تش د تظاهر او هوس لـه لارې پـه کـار لاس پورې کوي، خوځنګه چې سنجش ور سره نه وي نو په نیمه لاره کې پـاتېږي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالي او جسمي توان يې صرف سي خو بېځايه بې نتيجې او بې ګټي.د كـار بـل شرط كارد كار اهل ته سپارل دي ، ځکه چې هر چاته كار سپارل د كار اهليت ته اهميت نه ور كول دي او چی دې اهميت ته په سپکه سترګه وكتل سي نـو ګواکې له بيزو څخه د نجارۍ كارغو ښتل دي او دا خو كار پرمخ نه بيايي،بلکی كار شنډوي، البته دا خبره دا معنی نه لري چې يوه سړي ته چې نه ديوه كـار اهليت لري ټول كارونه و سپارل سي، نتيجه دا سوه چې نه خو بايد هـر چاتـه هر كار و سپارل سي او نه هم بايد ټول كارونه يوه سړي ته پر ېښـودل سـي، ياپه بل عبارت د كار له پاره بايد اهل سړی پيدا كړه سـي ، نـه د بـې اهليتـه سړي له پاره كار.او كه بياهم كارپرمخ نه ځي نو علت او سبب يې بايد د كار په ماشين كي ولټول سي. رښتيا هم د كار انتظام او حركت د يوه ماشين د پـرزو سره زيات شباهت لري، په ماشين كې كه ټولي پرزي روغې وي او كار و كـړي خو چې يوه حساسه پرزه يې له كاره و لو ېږي ماشين سم كارنـه كـوي د دې چاره د هغي بېكارې پرزې سمول يا اليشول دي، مګر كه د ماشين زياتي پرزې وراني وي او يوې يا څو پرزو كار كاوه، داكار بې له دې چی دا بېكاره پرزې هغه كار ګرې پرزې هم له كاره وا چوي اويايې كار ورسست كړي بله نتيجه ورځنې اخيستل مشكل ښكاري. همد اشان اجتماعي او اداري چارې په خپل منځ كې سره ټينګ ارتباط لري ځينې وختونه دا ارتباط څرګند او مسـتقيم وي اوكلـه هم پټ او غير مستقيم . مثلا ډيري اداري وي چې په يوه اداره كې پـه ډېـرې تېزۍ سره رواني وي خو څنګه چـې د دې چـارو پرمختـګ د نـورو ادارو پـه فعاليت هم اړه لري نو كه هغه اداري پخپل فعاليت كـې جـدي وي د لـومړۍ اداري كاميابي حتمي ده او كه هغه ادارو پخپلو چارو كي فعاليت نه درلود نـو دلومړۍ اداري جديت او فعاليت هم مطلوبه نتيجه نه وركوي دا چې پـه ځينـو ځايو كي فعاليت ولې لږ ېږي ، د دې علت اكثره د هغو ځـايو د اداري سيسـتم وراني وي او يا د كار كوونكو عدم دلچسپي ، دعدم دلچسپی ، علت خو يـا نـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهي او نالايقي يا د کارکوونکو د اقتصادي وضعيت پر ېشاني ، چې علت يــې د کار غير عادلانه شرايط ، او د کار او دکار د اجرأ ترمنځ عدم مساوات دی له دې نه چې تېرسو دکار کوونکي او کارفرما ترمنځ پــه عادلانــه صــورت د روابطــو تنظيم ، د کار فرما دلچسپي ، د کار فرما له خوا د کار کوونکو تشويق ، تقــدير اوترغيب هم د کار په پرمختګ کي ښه اغېزه لري نو ګرانه ملګريــه ؛ کــه زه او ته غواړو چې کارونه مو پرمخ ولاړ سي نوبايد دا ذکرسوي نکــات پــه نظرکــي ونيسواوچې د کار سر او پای ، خپل توان او اهليت مو وســنجاوه نــو کاميــابي موحتمي ده ،که دانه وي تش د کارپه فکر بېکاره کښېناستل او بېکاره ورځــې شپې تيرول نه ستا له پاره ګټه لري اونه د ملګري له پاره.

اوس دنيا يوازې ويلو ته ضرورت نه لري بلکي کول هم غواړي.(۸: ۱۵)

۲-۲۰ عبدالشکور رشاد

عبدالشکور رشاد د ښاغلي نجيب د تذکرې بل پښتون ليکــوال دی. د ده پــه باب هم لکه د نورو په څيرمعلومات راغلي دي البته د نورو په پرتلــه د ده پــه هکله يوڅه زيات ويل شوي خو بياهم د ده د ژوند، آثارو او د وفات نيټــې پــه باب معلومات نشته چې دا دې د پښتو ليکوالو د ځينو نورو تذکرو په اساس يې زه دلته راوړم: عبدالشکور رشــاد د عبــدالغفور خــان زوی، دحــاجي محمــد ايازخان لمسی په خټه بابړ د پښتو ژبې پوخ ليکوال او شاعر تير شوی دی پــه ۱۳۰۰ هـ کال کا کې د قندهار ښار د بابړو د کوڅې په يوه بډايــه کــورنۍ کــې زېږيدلی دی او په ۱۳۱۲ هـ کال کې له ابتدايي ښوونځي څخه فارغ شوی نورې زدکړې يې په خصوصي توګه کړې دي.

ښاغلي رشاد د پښتوژبې په ادب کې ژورې کتنې او عالمانه څيړنې کــړې دي. ده د پښتو او پښتنو د تاريخ په روښولو کې ډېــر زيــار ايســتلی دی، برســيره پرډېرو مضامينو چې په دې لاره کې يې د هيواد په اخبارو او ادبي مجلــو کــې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلي دي ځینې ګټور تدریسي، ادبي او تاریخي مستقل آثار یې په پښتو تألیف او یا ترجمه کړي دي، چې دا ټول د ده د علمي خیړنې ذوق په تېره بیا د پښتوژبې د ادب او پښتو د تاریخ سره د ده مینه ثابتوي .
که څه هم ده زیار ایستلی چې په نثر او نظم کې د پښتو ژبې سوچه او لرغوني لغتونه او اصطلاحات راوړي چې له دې امله کله کله په خپله هم مجبوریږي چې د داسې لغاتو او اصطلاحاتو شرح د خپلو لیکنو په پای (فټ نوټ) کې ولیکي خو بیا یې هم له اشعارو د یو اغیز ناک پټ درد پته او څرک لګي په تیره بیا د انساني مینې تأثیرات پکښې زیات لیده شي.(۵: ۴۵۸)
د پښتو معاصرو لیکوالو په تذکرو کې د ده د وفات نیټې په باب څه نه دي ویل شوي خو د وفات نیټه او همدارنګه د ده د آثارو په باب معلومات مې د ده دمشر زوی ډاکټر طارق رشاد له یوې مقالې څخه را اخیستي:
عبدالشکور رشاد د ۱۳۸۳ ل کال د لېندۍ د میاشتي پر یوولسمه نېټه، د چهارشنبې په ورځ د کابل په څلورسوه بستریز روغتون کې د زړه د ناروغۍ له امله په حق ورسېد.
اروانښاد استاد په پاړسي، عربي، اردو، هندي، روسي او انګریزي ژبو پوهېده او له ترکې او جاپاني ژبو څخه یې هم استفاده کوله . پر خپلې مورنۍ ژبې سربېره یې په پاړسي او اردو ژبو کې هم ښه عروضي شاعري کوله ، خو ده خپل ټول ژوند د پښتو ادب د پرمختګ او ودي په لاره کې تېر کړی دی ، علمي ، ادبي او تاریخي اثار یې لیکلي ، د نړیوالو ادبیاتو ژباړي یې کړي او زیات شعرونه یې زموږ شعري نړۍ ته ډالۍ کړي دي . د ده (۴۹) آثار له سلګونو مقالو سره چاپ شوي دي او یو شمیر نور ناچاپه دې چې په لاندي ترتیب سره ذکر کېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۰-۱ د عبدالشکور رشاد چاپي آثار:

1. ملحد شاهي یا کمونیست شاهي، شعري ټولګه ده چې د ۱۹۷۸ م کال د کودتا څخه تر ۱۹۹۲ م کال پورې د وخت د حکومت د کړنو غندنــه پکې شوې ده.
2. تنظیم شاهي ، شعري ټولګه ده چې د ۱۹۹۲م کال څخــه تــر ۱۹۹۶ م کال پورې د هغه وخت د حالاتو ذکر پکې شوی دی.
3. طالب شاهي ، شعري ټولګه ده، چــې د طالبــانو لــه حکومــت څخــه وروسته چاپ شوې ده.
4. لودي پښتانه په ۴۲۰ مخونو کې، د ۱۹۵۸ م کال چاپ.
5. ډهلي د پښتنو په وخت کې، سریزه، د ۱۹۶۰ م کال چاپ.
6. د لیو تولستوی درې نکلونه، (پښتو ژباړه) د ۱۹۶۱ م کال چاپ.
7. د یولسم ټولګي پښتوقرائت ، د ۱۹۶۱ م کال چاپ.
8. د امیر خسرو دهلوي هندي شاعري، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
9. د خیرالبیان لغتونه، سریزه، په ۱۲۲ مخونوکې، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
10. د خیرالبیان په سریزه کې درې مقالې، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
11. د دولت لواڼي د دېوان سریزه ، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
12. د واصل روښاني دېوان، سریزه او سمون، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
13. د پاڼې نې، ارزښت ادهیای او په هغه کې پښتو کلمې، د ۱۹۷۵ م کــال چاپ.
14. ګیتا آنجلي (د رابندرانات ټاګور اثر) د پښتو ژباړي ســریزه، پــه ۱۰۴ مخونو کې ، د ۱۹۷۵ م کال چاپ.
15. تاج (د رابندرانات ټاګور اثر) د پښتو ژباړې ســریزه، د ۱۹۷۵ م کــال چاپ.
16. د ګولډن شتات د فرهنګ سریزه، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

17. د ګلشن روه سریزه په ۱۹۲ مخونو کې، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.
18. د احمدشاه بابا د پښتو اشعارو شرح او سریزه، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.
19. د احمدشاه بابا د دېوان غورچاڼ، د ۱۹۷۸ م کال چاپ.
20. بدیع درسي کتاب ، د دارالمعلمین له پاره، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
21. د ابن سینا مخارج الحروف پښتو ژباړه.
22. د پښتو تجویدونو تاریخچه په ۷۴ مخونو کې، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
23. د پښتو اسماء الحسنی سریزه، لغتنامــه او تعلیقــات، د ۱۹۸۰ م کــال چاپ.
24. دخمکنو میا عمر، د ۱۹۸۱ م کال چاپ.
25. د حاجي جمعه بارکزي د دېوان ســریزه او لغتنامــه، د ۱۹۸۲ م کــال چاپ.
26. پر افغانستان او بریتانوي هند باندې څو خبرې، د ۱۹۸۲ م کال چاپ.
27. د پټې خزانې فرهنګ، لومړی چاپ ۱۳۶۲ هــ ش کال.
28. در بارۀ ظفرنامۀ اکبري و ناظم آن، د ۱۹۸۶ م کال چاپ.
29. د قصه خوانۍ خونړۍ پېښه، د ۱۹۸۸ م کال چاپ.
30. لس مقالې، د ۱۹۸۸ م کال چاپ.
31. سوبهاش چندربوس، د ۱۹۸۹ م کال چاپ.
32. د زړه وینې (شعري ټولګه)، د ۱۹۹۱ م کال چاپ.
33. د افغانستان بدې ورځې (شعري ټولګه)، د ۱۹۹۴ م کال چاپ.
34. لولپه پېغله (شعري ټولګه) ، د ۱۹۹۵ م کال چاپ.
35. کوروش خون آشام، (پارسي نظم) ، د ۲۰۰۰ م کال چاپ.
36. د پښتنو غمیزه (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۱ م کال چاپ.
37. خښمبدلې امریکا (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۲ م کال چاپ.
38. د واده کلي کربلا سو (شعري ټولګه) ، د ۲۰۰۳ م کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

39. د تودو وينو حمام افغانستان سو (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۳ م کال چاپ.
40. د افغانستان د تاريخي جغرافيې په اړه د علامه رشـاد سـره د مرکـو ټولګه، (لومړۍ برخه)، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
41. تېروتنې (تاريخي او ادبي) لومړۍ برخه، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
42. بې لاسو ښځه (د ليو تولستوی د اثر ژباړه)، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
43. لوی احمدشاه بابا د خلکو له نظره ، (د افغانستان د اکاډيمۍ له خوا)، د ۱۹۹۱ م کال چاپ.
44. رونې اوښکې (شعري ټولګه) په ۱۲۰ مخونو کې، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
45. د ګلانو ګېډۍ (شعري ټولګه)، په ۴۶ مخونو کې، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
46. د بېنوا ياد، په ۴۵ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
47. ادبي نثرونه، په ۶۱ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
48. د کارنامو مېرمنې، په ۶۸ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
49. نصاب الصبيان، سريزه، ۱۹۸۲ م کال چاپ.
50. فوايد فقيرالله، لغتنامه او تعليقات، ۱۹۸۰ م کال چاپ.
51. د پښتو – جاپاني قاموس په باب.
52. د حيات افغاني پر پښتو ژباړي تعليق، دريم ټوک.
53. د حالنامې سريزه، تعليقات او لغتنامه.
54. د پټې خزانې عروضي اړخ.
55. د تاريخ سياح مسيحي کتنه او نظر.
56. د زمانشاه او سلطان ټيپو سريزه.
57. پښتانه شعراء (دريم ټوک) د ۲۷ شاعرانو د احوالو او اثـارو پېژندنـه، تصحيح او تنقيح.
58. د ملاعبدالباقي د تبيين الواجبات سريزه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۰-۲ دعبدالشکور رشاد ناچاپ آثار:

1. .پښتانه شعراء په اردو ژبه کې ، په دغه اثر کې هغه پښتانه معرفي شوي دي چې په اردو ژبه یې شعرونه ویلي دي، په دغه اثر کې ۳۸۳ تنه شاعران راغلي دي ، ۸۵۰ مخونه لري.
2. .پښتانه شعراء په پارسي ژبه کې ، په دغه اثر کې هغه پښتانه معرفي شوي دي چې په پارسي ژبه یې شاعري کړې ده ، په دغه اثر کې ۲۰۰ تنه شاعران معرفي شوي دي ، ۷۰ مخونه لري.
3. .غالب جنگ غازي نواب احمدخان بنگښ او د هغه کورنۍ، ۱۹۰ مخونه لري.
4. .آیا؟ په دغه اثر کې هغه تېروتني او تېر ایستني په گوته شوي چې هغه په پښتو او پارسي ادبیاتو او تاریخ کې د پاملرنې وړ دي ، ۵۰۰ مخونه لري.
5. .د قومو او قبیلو په باب یاداښتونه، ۶۷۰ مخونه لري.
6. .مستشرقین، په دغه اثر کې ۲۰۰ تنه ختیځ پوهان چې د افغانستان، پښتو او پارسي ژبو په باب یې څېړنې کړي ، معرفي شوي دي ، ۵۴۰ مخونه لري.
7. .امین الملک گل محمدخان غوریاخېل بابړ او د هغه کورنۍ چې د استاد له نیکونو څخه دی ، ۲۴۰ مخونه لري.
8. .ملي قهرمان غازي محمداکبرخان ، ۲۳۰ مخونه لري.
9. .سوري پښتانه، ۴۰۰ مخونه لري.
10. .د کندهار د مدرسو تدریسي نصاب، ۴۰۰ مخونه لري.
11. .حضرت ابوبکر صدیق، ۲۳۰ مخونه لري.
12. .په زړه پارسي ، پهلوي او اویستا کې پښتو کلمې، ۳۸۰ مخونه لري.
13. .د کندهار زیارتونه، په ۷۰۰ مخونوکې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

14. .ادبي قاموس، دغه اثر شپږ ټوکه دی ، لومړی ټوک ۱۲۰۰ مخونه، دوهم ټوک ۶۳۰مخونه، دریم ټوک ۱۲۵۰ مخونه، څلورم ټوک ۶۰۰مخونه، پنځم ټوک ۶۵۰مخونه او شپږم ټوک ۱۲۰ مخونه لري.
15. .پښتانه مصنفین، دغه اثر دري ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۰۰۰ مخونه، دوهم ټوک ۷۶۰ مخونه او دریم ټوک ۵۸۰مخونه لري.
16. .جغرافیايي یاداشتونه، دغه اثر دوه ټوکه دی ، لومړی ټوک ۸۰۰ مخونه او دوهم ټوک ۳۶۰ مخونه لري.
17. .د کندهار تاریخي یاداښتونه، دغه اثر دوه ټوکه دی ، په لومړي ټوک کې مخکې تر مغلو حالات بیان سوي دي او ۹۷۰مخونه لري او په دوهم ټوک کې وروسته تر مغلو حالات بیان سوي دي چې ۱۰۴۰ مخونه لري.
18. .د احمدشاهي عصر نومیالي، دغه اثر هم دوه ټوکه دی، لومړی ټوک په ۵۰۰مخونو او دا برخه د احمدشاهي شاهنامې د تعلیقاتو په نامه راغلې ده او دوهم ټوک په ۴۲۰ مخونوکې چې له احمدشاهي شاهنامې پرته د نورو نومیالیو ذکر هم په کې راغلی دی چاپ شوی دی.
19. .پښتانه مشاهیر، دري ټوکه دی ، لومړی ټوک ۱۵۰ مخونه ، دوهم ټوک ۲۰۰ مخونه او دریم ټوک یې تر لاس لاندي و لږ لیکل شوی دی.
20. .د طریقت شجرې ، د هغو طریقو په باب چې په افغانستان او پښتنو کې مشهورې دي ، ۲۰۰ مخونه لري.
21. .نسبي شجرې، دغه شجرې پنځه ټوکه دي، لومړی ټوک په هندوستان کې د پښتنو نوابیو او نامتو کورنیو په اړه دی، ۲۷۰ مخونه لري، دوهم ټوک د سدوزو پاچاهانو، شهزاده ګانو او سردارانو په اړه دی ، ۹۰ مخونه لري، دریم ټوک د محمدزیو پاچاهانو ، شهزاده ګانو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردارانو په اړه دی، ۱۸۵ مخونه لري ، څلورم او پنځم ټوکونه د پښتنو قومونو او قبیلو په اړه عمومي شجرې دي، چې څلورم ټوک ۳۲۰ مخونه او پنځم ټوک ۱۲۰ مخونه لري.

22. سل متله په اوو ژبو، دغه اثر په څلورو ټوکونو کې دپښتو، پاړسي عربي، انګريزي، روسي، اردو او ترکې ژبو ورته متلونه راوړي دي.
23. دوه زره روسي متله په پښتو ژبه ، دغه اثر څلور ټوکه دی، لومړی ټوک ۳۶۵ مخونه ، دوهم ټوک ۴۵۰ مخونه، دريم ټوک ۴۲۰مخونه او څلورم ټوک ۴۲۵ مخونه لري.
24. د خوشال فرهنګ، دغه اثر اووه ټوکه دی، لومړی ټوک طب نامه ۴۰۰مخونه، دوهم ټوک بازنامه ۲۶۰ مخونه، دريم ټوک رباعيات او قطعات ۲۸۰مخونه، څلورم ټوک دستارنامه ۴۸۰ مخونه، پنځم ټوک غزليات او قصايد ۵۲۰مخونه، شپږم ټوک غزليات او قصايد ۳۲۰ مخونه، اووم ټوک غزليات او قصايد ۳۶۰مخونه لري.
25. د پټې خزانې فرهنګ، دوهم ټوک، ۴۰۰ مخونه لري.
26. د ګلشن روه لغتنامه ، ۸۰۰ مخونه لري.
27. نواب حافظ رحمت خان برېڅی او د هغه کورنۍ د افغانستان د علومو اکاډيمۍ چاپ .
28. د فرهنګونو په باب، په دغه اثر کې هغه ټول فرهنګونه چې په ختيځ کې ليکل سوي ، معرفي سوي دي ، ترتيب يې په لاندي ډول دی :
    - پښتو فرهنګونه (د الفبا په ترتيب).
    - پاړسي فرهنګونه (د الفبا په ترتيب)
    - عربي فرهنګونه (د الفبا په ترتيب)
    - ترکې فرهنګونه (د الفبا په ترتيب)
    - هندي فرهنګونه (د الفبا په ترتيب)

(c) ketabton.com: The Digital Library

29. بدیع، ۷۵۰ مخونه لري.
30. بیان، ۵۰۰ مخونه لري.
31. قافیه، ۶۵۰ مخونه لري.
32. عروض، دغه اثر څلور ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۱۳۰ مخونه، دوهم ټوک ۳۶۸مخونه ، دریم ټوک ۴۴۰ مخونه او څلورم ټوک ۹۵ مخونه لري.
33. معاني، ۶۵۰ مخونه لري.
34. نقد، د پښتو، پاړسي ، او عربي ادبیاتو په تاریخي او علمي برخو کې، ۵۰۰ مخونه لري.
35. مکتبي قاموس، په دغه اثر کې د ښوونځیو د کتابونو۶۰۰۰ لغاتونه تشریح شوي دي، د چاپ کال ۱۳۹۴ هـ ش .
36. په ګلشن روه کې د بابو جان منتخبات نثرونه دي، (د پوهاندی اثر) ۲۴۰ مخونه لري.
37. لاله (شعري ټولګه)، ۱۵۰ مخونه لري.
38. چاپ شوي څلو ښت حدیثه.
39. د محبت نغمې، (شعري ټولګه)، ۱۵۰ مخونه لري.
40. نیم دید، (شعري ټولګه).
41. د شعرونو پنځه ټولګې، لومړی ټولګه ۶۲ مخونه، دوهمه ټولګه ۵۰مخونه، دریمه ټولګه ۱۲۶ مخونه، څلورمه ټولګه ۶۲ مخونه او پنځمه ټولګه ۱۸۰مخونه لري.
42. شمس الکفات خواجهٔ بزرګ احمد بن حسن میمندي ، ۱۰۵ مخونه لري ، (نیمګړی اثر)
43. شهید سردار محمدداود، ۱۸۰ مخونه لري ، (نیمګړی اثر).
44. امان الله شاه غازي.
45. ۱۰۰ (زاړه لغاتونه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

46. د سنسکریت ژبې ګرامر، ۷۴۰ مخونه لري.
47. د جاپاني ژبې ګرامر او معلومات، دغه اثر دوه ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۳۰مخونه او دوهم ټوک ۱۶۵ مخونه لري.
48. د روسي ژبې ګرامر، دغه اثر هم دوه ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۶۰ مخونه او دوهم ټوک ۱۷۰ مخونه لري.
49. په پښتو کې مناظرې، ۷۵ مخونه لري.
50. الفنامې، ۸۵ مخونه لري.
51. د پښتو نظم عروضي سیستم، ۴۵۰ مخونه لري.
52. په پښتو کې د نظم ډولونه، ۲۹۰ مخونه لري.
53. سبک پېژندنه، ۲۰۰ مخونه لري.
54. د ډورن په پښتو ډکشنري کې تېروتني.
55. تېروتنې او تېر ایستنې، په پښتو، دري او عربي کتابونو کې.
56. پښتو نکلونه او پښتو کېسې.
57. ځیني ادبي خبري، ۲۰۰ مخونه لري.
58. د جاپان سفرنامه (یون لیک)، ۹۰ مخونه لري.
59. د امریکا سفرنامه (یون لیک)، ۱۰۰ مخونه لري.
60. د یمن سفرنامه (یون لیک)، ۱۳۵ مخونه لري.
61. برېښي پښتانه، ۱۲۰ مخونه لري.
62. غازي ایوب خان، (نیمګړی اثر)
63. برمکیان، ۲۲ مخونه لري (نیمګړی اثر).
64. زړه پارسي (فُـرس قدیم)، ۵۰ مخونه لري.
65. د سوسیالوجۍ په اړه یاداښتونه، ۱۲۰ مخونه لري.
66. پښتانه شعراء په عربي ژبه کې، (نیمګړی اثر)
67. د پښتو کتابو کاتبان، ۱۲۰ مخونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

68. تعليقات ، ۶۰ مخونه لري.
69. سرياني قصيده، ۴۰ مخونه لري.
70. د خوشال خان ياد، ۱۰۰ مخونه لري.
71. عربي ګرامر، ۱۲۰ مخونه لري.
72. شيخ قاسم سليماني، ۱۲۰ مخونه لري.
73. د تحفۀ القاسمي په اړه نيمګړې ليکنه.
74. دخوستي، تني، ګوربزي لهجو ځيني کلمات.
75. رقوم نويسي.
76. پنځه کتابونه، ۶۰۰ مخونه لري.
77. د محاربۀ کابل په اړه نيمګړي تعليقات.
78. پردي دودونه، ۲۰ مخونه لري.
79. د فوايد دوا لغتونه، ۱۵۰مخونه لري.
80. وحده الوجود، ۴۰مخونه لري.

۲-۲۰-۳ د علامه رشاد د نثر نمونه:

اودګير(Awdgir) :

پردکن باندې د ګورګاني مغولو بريدونه د اکبر په پاچهي کې پيل شول او د مغولو د پاچهۍ سرحد له نربدا روده څخه د کرشنا رود تر برنيو برخو پورې ورسيد او د برار عماد شاهي پاچهي د اکبر په زمانه کې له منځه ولاړه، مګر د احمدنګر د نظام شاهيانو پاچهي د ملک عنبر د مختار الملکۍ په دوره کې ټينګه شوه او آب وتاب يې و موند. د بيجاپور عادل شاهيانو او د ګولګنډې قطب شاهيانو د نظام شاهۍ ځينې هغه سيمې، چې دوی ته ور خرمه وې، خپلې کړلې او يا د خپلولو په خيال کې وو. شاه جهان چې خبر شو پخپله دولت آباد ته و لاړ او له دغه ځايه څخه يې درې پوځه د بيجاپور او ګولکنډې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچاهیو د ځپلو له پاره وګومارل چې له شمال شرقي، غربي او جنــوب غربــي خواوو څخه برید پروکړي څلورم پوځ يې د ښایسته خان په مشــری، د نظــام شاهي کلاوو د نیولو له پاره وګوماره. د ګولکنډې قطب شاهیانو اطــاعتو مانــه، بیجاپور شاهیانو جنګ وکړ،خو ماته پرماته پرشا تلل، پای ته په ســوله راضــي شول.

د سیواجي پلار ساهوجي هم په دغو وختو کې پورته شو. د خان جهان لودي او خان زمان شخړې هم په دغه وخت کې وې، مګر ټولې د شاه جهان پــه ګټــه، پای ته ورسیدلې، په دغه ګیرو دار کې د ۱۶۳۱ ع کال د سپتمبر پــه ۲۸ مــه د اودګیر کلا د مغولو لښکرو ونیوله، د اودګیر کوټوال سدي مفتاح د شاه جهــان نوکري ومنله او د حبش خان خطاب يــې ومونــد. درې زری منصــبدار شــو، د اودګیر کلا د زین خان کوکه زوی، مغل خان ته و سپارله شوه.(۱۸: ۲۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۱ محمد ابراهیم خواخوږی

د دې تذکرې بل لیکوال محمد ابراهیم خواخوږی دی. پـه دې تـذکره کــې د ښاغلي خواخوږي د زوکړې نیټې، سیمې او زدکړو په باب خبـرې راغلــي دي خو له نجیب وروسته بینوا صاحب د ابرهیم خواخوږي بشپړه معرفي کړیــده. زه دلته هغه ټکي راوړم چې ښاغلي نجیب په دې تذکره کې نه دي یاد کړي: محمد ابراهیم خواخوږی په ۱۳۱۷هـ کال له ښوونځي څخــه فــارغ شــوی پــه قندهار او کابل کې د ښوونکي په توګه له وظیفو وروسته په ۱۳۳۵ هـ کال کې د پښتو ټولنې غړی شو. وروسته په ۱۳۳۶ هـ کال کې د کابل راډیو د نشــراتو ریاست د مراقبت د څانګې مدیر او ور پســې د کابــل راډیــو د ریاســت اداري مرستیال مقرر او په ۱۳۳۹ هـ کال د پوهنې ننداري د مرستیال په توګــه پــه کار وګومارل شو.

د خواخوږي لومړنی شعر په ۱۳۱۳ هـ کال د طلوع افغان په اخبــار کــې خپــور شوی دی او ترهغه وروسته یې ډېر اشعار او مقالي د هیواد په نــورو اخبــارو او مجلو کې نشر شوي دي.(۵: ۳۳۷)

د ښاغلي محمد ابراهیم خواخوږي د «مینې ورمې» په نوم شعري ټولګې اثر په پای کې د ده د ژوند او اثارو په باب ځینې معلومات راغلي چې په نورو تــذکرو زما نه دي ترسترګو شوي:

استاد محمد ابراهیم خواخوږی په ۱۹۴۲ ع کال کې د تعلیم او تربیې کورس او په ۱۹۶۲ ع کال د ژورنالیزم کورس سرته ورساوه، په ۱۹۶۱ ع کال کې د افغــان چین د دوستۍ د ټولنې او په ۱۹۶۹ ع کال کې په افغانستان کې د یونســکو د ملي کمیسیون دغړي په حیث وټاکل شو. مرحــوم خواخــوږي د افغانســتان د فرهنګ ستایلی کارمند (پوهنپال) عالي درجه ترلاسه کړه. مرحوم پــه ۱۹۴۶ ع کال کې د پښتو اوله درجه ادبي جایزه او په ۱۹۵۹ ع کال کې یې په شعر کې د رحمان بابا جایزه واخیسته، ښاغلي خواخوږي ته د په ۱۹۶۵ ع کــال کــې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د حضور له خوا د مینه پال دوهمه درجه نشان او په ۱۹۶۹ ع کال د مینه پال د سروزرو نښان ورکړل شو.

مرحوم خواخوږی په ۱۹۷۳ ع کال کې د سعودي عرب د بادشاه اعلیحضرت ملک فیصل په دعوت حج ته ولاړ.

او په پای کې د ۱۳۷۱ هـ ل کال د لړم د میاشتي په ۳ نیټه چې د ۱۹۹۲ ع کال د اکتوبر د میاشتي د ۲۴ نیټي سره سمون خوري د زړه د ناروغۍ له امله په کابل کې ښار کې د ۷۱کلونو په عمر وفات شو.(۱۵: ۱۴۹)

۲-۲۱-۱ د خواخوږي آثار:

۱ ـــ د مینې وږمه(د اشعارو ټولګه)

۲ ـــ حکایت نه دی حقیقت او درد دی.

۳ ـــ یوه ژړوونکې منظره.

۴ ـــ مرغلره او تور خان.

۵ ـــ شین خالۍ او ګلالۍ.

۶ ـــ د ګوستالوبون لنډې خبرې.

۷ ـــ دوه ځواني مرګ مینان.

۸ ـــ د اشعارو دوهمه ټولګه.

۹ ـــ د اشعارو دریمه ټولګه.

۲-۲۱-۲ د محمد ابراهیم خواخوږي د کلام نمونه:

زمان ګناه یې ده په غاړه
چې ځواني کې یې فقیر کړم
چرس،چلم، منکرات واړه
بې توښې پتن زهیر کړم
وچه سوه د شرف ناړه
په کوم ژبه یې تعبیر کړم(۱۵ : ۸۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۲ سید حسین سید

سید حسین سید هم د پښتو ژبې له معاصرو لیکوالو څخه دی، چې په دې تذکره کې یې پرژوند او زدکړو خبرې شوې،له دې تذکرې وروسته په اوسني لیکوال، پښتانه شعراء چې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی او همدارنګه په فرهنګ زبان وادبیات پشتو کې هم د ښاغلي سید حسین د سوانحواو د لیکوالۍ په محتوا خبرې شوې دي.

سید حسین د سید مبین زوید ۱۳۱۵ ق هـ کال په حدودو کې په کند هار کې زیږیدلی، او هملته لوی شوی دی،زده کړې یې په خصوصي توګه کړې دي، د ده نظم په ساده او روانه پښتو لیکل شوی دی اوډیر اجتماعي او اخلاقي مسایل یې په کې بیان کړي، د ولس په ناوړه دودونو او خرافاتي رواجونو یې نیوکې کړي، د ښاغلي سید حسین د نظمونو زیاته برخه په طلوع افغان ورځپانه، د کندهار د ادبي انجمن په پښتو مجله او د کابل په مجله کې خپره شوې ده.

په خپل وخت کې د ده خطاطي شهرت درلود په نستعلیق کې یې زیات مهارت ستایل کیده او د استادۍ په درجه خلک ورته قائل وو.

سید حسین سید تقریباً شل کاله پرله پسې د کندهار د مطبوعاتو په مدیریت کې کله د مطبعې د منتظم او کله د طلوع افغان د مرستیال په حیث کار کړی.

نوموړی د ۱۳۲۸ ش کال د حوت په میاشت کې په کندهار کې وفات شو او پخپله پلرنۍ هدیره کې خاوروته وسپارل شو.

ښاغلي سید حسین د هغو کسانو په باب چې ناحقه دعوه په قسم خوړلو ګټې د دوی له خولې وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۲-۱ د سید حسین سید د نظم نمونه:

دعوه مې وګټله

زه هر مشکل تېروم او هر عاقل تېروم
شاهدان تل تېروم دوه او درې شل تیروم
کلی پربل تېروم کلی پرخپل تېروم
زه څه پروا نه لرم لحاظ د چا نه لرم
منم خاطر د قرآن باک د بابا نه لرم
دعوه مې وګټله ملامتیا نه لرم(۶: ۷۰۷)

۲-۲۳ ملا محمد شریف جانان کاکړ

ملا محمد شریف جانان کاکړ، د کندهار د ملا عبدالعزیز(چې په صوفي کاکا مشهور و) زوی، د ملا عبدالسلام لمسی، د ملا مهربان کړوسی، د ملا راحت کوسی او د ملا اخترکودی دی.

ملا اختر د سدو، سدو، د سیدو، سیدو اخترزی، ابراهیم زی، علی زی سنځرخیل کاکړ دی.

په کندهار کې د اسحقزو په کوځه کې په ۱۳۱۴ هـ ق کال کې زیږیدلی او د کاکړو په کوځه کې لوی شوی او هلته یې استوګنه کوله. مذهبي او دیني زده کړې، ریاضیات، صرف،نحو، تفاسیر، فقه او نور علوم یې د خپل ورور ملامحمد شفیع (وفات ۱۳۲۶ هـ ش/۱۳۶۷ هـ ق) څخه ترلاسه کړل.

کله چې په ۱۳۰۰ هـ ش کال کې تجارتي ښوونځی لومړی وار په کندهار کې تاسیس شو ښاغلی ملا جان هلته په ښوونه او روزنه مقررشو. قرأت، دینیات، فارسي،پښتو،عربي،حساب، تاریخ، جغرافیه او نور مضامین یې درس ور کاوه.

د اماني دورې د یوې تذکرې له مخې ملاجانان آخوند په ۱۳۰۱ هـ ش کال د مکتب تجار ښوونکی او د شلو کالو زلمی ښوول شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته په احمدشاهي او تیمور شاهي ښوونځیوکې ښوونکی مقررشو. یـو وار کندهار ته نږدې د کدې په سیمه کې د سر ښوونکي په حیث مقرر شوی دی.
د ښوونکي مجله ۱۵، ۱۶ او ۱۷ شماره د کندهار د پیاوړي او سابقه دار ښوونکي د پیژندګلوی په لړکې پر اته لسم مخ د ملاجانان کاکړ کندهاري په باب داسې لیکي: ښاغلی جانان تر دغه وروسته د ښې او پخې لیکنې په سوب د کنـدهار د طلوع افغان په اداره کې محرر وټاکل شو، خو هلته هم د ښـوونځي څخـه لیرې نه دی پاتې شوی او د پښتو درسو ښوونکی و، د ډیرو کلونو د پاره یـې د پښتو قرأت لوست پرمخ بیولی، په ۱۳۳۵ هـ ش کال کې بیرته د زرغونې آنا په ښوونځي کې ښوونکی مقرر شو.
په افغانستان کې د ثور د خوني کودتا، او تاریخي کش و بګیر له سببه نوموړی د نبوي(ص)
عمل په تکمیل هجرت ته اړشو، او د خپلې کورنۍ سره په ۱۳۶۴ هــ ش کـال کې چمن ته مهاجرشو.څلور میاشتې ناروغه و، او د ۱۳۶۴ هـ ش کـال د اسـد میاشتې په ۲۲ نیټه په حق ورسیده او د چمن په زړه هـدیره کـې خاوروتـه و سپارل شو.

۲-۲۳-۱ د ملا محمد شریف جانان آثار

ملاجانان کندهاری یو لوی لیکوال او شاعر، تکړه مفسر،فصیح او بلیغ خطیـب و. اکثر اجتماعی، انتقادي، اصلاحي نظمونه او نثرونه یې وار په وار د کندهار په طلوع افغان اخبار کې نشر شوي دي او د یو شمیر علمي او ادبي کتابونو مؤلف او مصنف و، چې ځینې مهم آثار یې په دې ډول دي.
۱ ـــ حسن البیان من تفسیر القرآن، په ۱۳۵۰ هـ ش کال یې پیل کړی د قرآن شریف تفسیر دی. د سوره البقره آیـه"رزقا لکـم فلاتجعلـوالله انـداد و انـتم تعلمون" پورې په زړه پورې ژباړه او تفسیر لري.
۲ ـــ زین البیان من تفسیر القرآن، چې په ۱۳۸۷ هـ ق/ ۱۳۴۶هـ ش کال کـې یې پیل کړی خطي نسخه یې ۴۳۴ مخونه لري او ۱۳۹ خطبې په کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـــ د حج شریف احکام، د حج د مناسکو په باب په پښتو کې بشپړ اثر چې د ۱۹۹۶ م کال په فبروری میاشت کې د حبیبي اکادمۍ چمن له خوا پــه ۳۹۹ مخونو باندې چاپ شو.
۴ ـــ بهار جانان، په ۱۳۰۸ هــ ش / ۱۳۴۸ هــ ق کال کې يې تألیف کړی خطــي نسخه يې ۲۷۴ مخونه لري، دکندهار دبیلابیلو پښتو شاعرانو لرغــونی شــعري جونګ دی چې ځینې برخې يې څو څو واره له چاپ راوتلې دي.
۵ ـــ اکبرنامه(ژباړه) د ۲۰۱۱ م کال چاپ.
۶ ـــ ارمان جانان، د حاجي ملاجانان آخوند مردف دیوان دی چې خو را په زړه پورې اشعار پکې دي.
۷ ـــ عبرت نامه، ۳۳ نقلونه لري، په ۱۳۳۴ هـــ ش کــال کــې یــې لیکلــې،د ګلستان سعدي په ډول لومړی یوقصه راوړي بیایې نتیجه په درو شعرونو کــې راوړي.
۸ ـــ یادداښتونه، بیلابیل یادداښتونه دي چــې ځینــې پکــې بیخــي مهــم او تاریخي یا دداښتونه دي.
۹ ـــ سفرنامې، د حج او ځینو نورو ځایونو حال دی چې په خوره بنه پراته دي.

۲-۲۳-۲ د ملاجانان د نظم یوه نمونه:

پس له حمد ه له صلواه د غه عرض دی
پښتنو ورونو ته کاندمه وینا
که څوک زما څخه یوپوښتنه دکتاب کړي
چې دا څرنګه کتاب جوړ کړی چا
دا کتاب اکبر نامه نومیږي یاره
په نامه د اکبر خان سو مسمی
اکبر هغه سړی چې نر زمری و
دی و زوی د دوست ماد خان غوندې پاچا(۱۱: ۱۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۴ عبدالخالق واسعی

د دې تذکر بل لیکوال مولانا عبدالخالقی واسعی دی له نجیب وروسته په ځینو پښتو تذکرو کې د نوموړي د سوانحو په هکله هم معلومات راغلي دي.

عبدالخالق واسعی د ۱۳۱۹ هـ ق کال د روژې د میاشتې په شلمه د کندهار ښار د بامیزو په کوڅه کې زیږیدلی او د مرحوم حبو آخونزاده په مشهوره علمي کورنۍ کې لوی شوی او روزل شوی دی.

نوموړی د کندهار له پوهو او مشهورو عالمانو او لیکوالو څخه دی، په تیره بیا په شرقي او عربي علومو کې یې لوی لاس در لود.

د ده مرحوم پلار مولوي عبدالواسع، نیکه یې مولوي عبدالرؤف او ور نیکه یې عبدالرحیم آخونزداد چې د نامتو علامه حبیب الله آخونزاده مشهور په "حبو آخونزاده " زوی دی هم له خورا نامتو پوهانوڅخه تیر شوی دی.

عبدالخالق واسعي د ۱۳۶۰ کال د حوت میاشتې په وروستۍ نیته د ور پیښې ناروغۍ له امله په ابن سینا روغتون کې وفات شو.

۲-۲۴-۱ د عبدالخالق واسعي د ماموریت دوره:

نوموړي د ۱۳۰۰ هـ ش کال څخه ماموریت پیل کړی لومړی ماموریت یې د قضاتو د مکتب معلمي او ور پسې د (مرکه پښتو) غړی و او بیا دوه کاله وروسته د کندهار د ګنج په مکتب کې او وروسته په ۱۳۰۶هـ ش کال هلته د متوسطه مکتب معلم و.

په ۱۳۱۲ هـ ش کال په کندهار کې د "د پښتو انجمن" په نامه یوه ټولنه تأسیس شوه، یوغړی یې دی هم و. په ۱۳۱۸ هـ ش کال کې د انیس د هفته وار اخبار د تحریر غړی و، په ۱۳۲۰ هـ ش کال کې د راډیو د ریاست د پښتو تراجمو آمر او وروسته د مطبوعاتو د مستقل ریاست د آژانس په مدیریت پورې مربوط د پښتو د دار الترجمی د مدیر په حیث مقرشو. په ۱۳۲۲ هـ ش کال کې د پښتو ټولنې د عضو په نامه کندهار ته ولاړ او په عین حال کې یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کندهار په مطبوعاتو کې د معاون په حیث او کله به یې د مدیر په غیاب کــې د کفیل په حیث وظیفه اجراکوله او په همدغو ورځوکې د احمد شاه بابا په لیسه کې د دولسم صنف د منطق او ادبیاتو معلم هم و. د ۱۳۳۰ هـ ش کال د جــدي په میاشت کې د پښتونستان د تحریک په سلسله کــې د (ورور ږغ) د مجلــې مسوول چلوونکی او مدیر هم وټاکل شو. د ۱۳۳۵ هـ کال دیخوا د پښتو ټولنې د عضو په توګه په دغه ټولنه کې د لغاتو د مدیر په حیث مصروف و او له هغــه وروسته په مشرانو جرګه کې سناتور شو.

۲-۲۴-۲ د ښاغلي واسعي ترجمې او تالیفات:

۱ـ د تألیف په نامه د ده لومړی اثر د پښتو د متعدي مصادرو مجموعه ده چــې د پښتو مرکې د عضویت په زمانه ده ټول پښتو مصادر ټول کړي او د مصــدر د پښتو مرکې د نورو آثارو سره ورک دي او بیایې خــه نــوم او نښــان چانــه دی لیدلی.

۲ـ بل اثر یې چې باید تألیف ورته وویل شي د " پښتو خود آموز" د متلو برخه ده، داکتاب د پښتو د زده کړې د پاره دی او د جمعیت له خوا تألیف شو چــې په کمیسیون کې دی هم و او د پښتو متلونو برخه د ده ده او د طلوع افغان پــه مطبعه کې چاپ شوی دی.

۳ـ د ده بل اثر د پښتني دودونو د کتاب د کندهار د پښتنو دودونــو برخــه ده چې ده لیکلې ده او د کتاب مهمه برخه هم هغه ده. داکتاب پښتو تولنې چــاپ کړی دی.

۴ــد ده په ترجمه کړو آثارو کې یو کتاب د (بشپړه ویناوې) په نامه دی چې د مصري مشهور لیډر سعد زغلول د (جوامع الکلم) ترجمه ده او تر اوسه نه دی چاپ شوی.

۵ـــ د (روح الاجتمــاع) ترجمــه ده چــې د فرانســوي اجتمــاعي عــالم او فیلسوف(ګوستاولوبون) د فرانسوي تألیف د عربي ترجمې څخه پښــتو شــوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. دې دواړو کتابونو د مطبوعاتو د ریاست د ۱۳۲۰هـ ش کال په تراجمـوکې جایزه اخیستې ده.

۶ـ نړۍ په دو زرم کال کې د (العالم فی عام ۲۰۰۰) پښـتو ترجمـه ده چـې د پښتو ټولنې له خوا نشر شوی دی.

۷ـ شخصیت څنګه وده کوي؟ د (کیف تتکامل الشخصیه) پښتو ترجمه چې د پښتو ټولنې له خوا نشر شوی دی.

۸ـ روح التربیه چې د مصر د یوه لوی لیکوال تألیف دی او له عربي څخه پښتو شوی دی.

۹ـ روح الاعندال چې په فرانسوي تألیف شوی او بیا په انګلیسي ترجمه شوی او وروسته عربي ته را اړول شوی او بیا په پښتو ترجمه شوی دی.

۱۰ـ (علم النفس او د هغه اغیزې په ښوونه او روزنه کې) دا کتاب د مصر د یـو علمي شخصیت فکري تألیف دی چې له عربي څخه پښتو شوی دی.

۱۱ـ (الصحافه) د محمود سمهاني مصري تألیف چې له عربي څخه پـه پښـتو ترجمه شوی دی.

۱۲ـ (د حصون حمیدیه) پښتو ترجمه داکتاب د یوه مشهور ترکي عالم تـألیف دی او موضوع یې اسلامي عقاید او معتقدات دي کتاب اصلاً په عربـي تـألیف شوی دی.

۲-۲۴-۳ د ده د نظم نمونه:

تیاره او ښکلا

تـــل یـــې ګـــوره چـــې تیـــاره او ښـــکلا
دوه عنوانونـــــــه د غـــــــروب پرکتـــــــاب
ځیــر ورتــه ګــوره چــې ښــکلا هــر ماښــام
لـــه تـــابیلیږي د تیـــارو پـــه حجـــاب
ټولـــه نـــړۍ بانـــدې آرام شـــي حـــاکم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې لمر پښه کيښيږدي د غروب پر رکاب
څوچې سهارشي تيارې مخ ونيسي
بيرته عالم د ژوندون اورکړي کباب
لمر د افق پرژۍ جلي وليکل
چې عالم روند دی هم مغرور هم خطا
آيا د ژوند فنا زوال نه ويني؟
لکه تيارو چې زما رڼا کړه تالا
کشکي لمر خپل تاريخ ليکلای هميش
چې څه پيړۍ دې رژيدلي پخوا؟
د لمر نظام ته يو حيرت اخيستی
ختو،لويدو يې سودايي کړه دنيا(۷: ۱۳۳۷)

له اوسني ليکوال وروسته په پښتو کتابښود کې هم د عبدالخالق واسعي د دوه آثارو يادونه شوې ده:

۱ـ شخصيت څنګه وده کوي(ژباړه) ، کابل،پښتو ټولنه،۱۳۴۰ ش کال ،دولتي مطبعه.

۲ـ نړۍ په دوه زرم کال کې(ژباړه)،کابل پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ ش کال،دولتي مطبعه.(۲۰: ۲۶۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۵ قاضی عبدالصمد

د دې تذکرې بل لیکوال عبدالصمد دی چې د ده په باب هم یوڅــه معلومــات راغلي دي، زما د معلوماتو له مخې د دې تذکرې له لیکــوال وروســته یــوازې سرمحقق زلمي هیواد مل په خپل کتاب فرهنګ زبان و ادبیــات پښــتو کــې د قاضی عبدالصمد په باب نور معلومات راوړي.

قاضی عبدالصمد په ۱۲۶۶ هــ ش کال کې په کندهار کې زیږیدلی دی،په پښتو او فارسي ژبو یې نظم او نثر لیکلی نوموړی د ویښ زلمیانو د ملي نهضت غــړی و او په ۱۳۳۸ هــ ش کال کې وفات شو.

۲-۲۵-۱ د قاضی عبدالصمد د نظم نمونه:

چې محیط یې ټوله ګوړوي څوک به یې ناکا په فریاد سم
که معمار هرڅو قابل وي کوږ اساس نه سي په باد سم(۲۳: ۳۱۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۶ محمد رسول مسلم

د دې تذکرې بل ليکوال ښاغلی مسلم دی چې د ده په باب همپوره معلومات نه دي ورکړل شوي.

له نجيب وروسته په ځينو پښتو تذکرو کې د مسلم د سوانحو په باب دا معلومات راغلي دي.

محمد رسول مسلم دميرزا محمداعلم زوی، د محمد کرم نمسی په خټه کاکړ او په کندهار کې زيږيدلی دی.

نوموړي خپل تحصيلات په خصوصی ډول له خپل پلار څخه پای ته رسولي دي چې د خپل وخت ښه عالم، مشهور خطاط او په انګريزي او اردو ژبو پوه سړی وه.

ښاغلی مسلم له ۱۳۰۴ هـ کال څخه تر ۱۳۰۷ هـ کال پورې د کندهار په لومړني ښوونځي کې ښوونکی وه او په ۱۳۰۸ هـ کال کې د ښاروالۍ د مصارفاتو په څانګه کې لومړی کاتب وټاکل شو او په ۱۳۰۹ هـ کال کې د ګمرک د مديريت د ليکنې لومړی کاتب و، په ۱۳۱۱ هـ کال د ملکي شفاخانې د مدير په حيث کار کاوه او په ۱۳۱۴ هـ کال کې د هرات د پښتو د کورس لوی ښوونکی د مدير په رتبه وټاکل شو.

له ۱۳۱۹ هـ کال څخه تر ۱۳۲۱ هـ کال پورې د کندهار د تجارت په اتاق کې منشي و.

په ۱۳۲۲ هـ کال کې يې د (وطن) شرکت د پر يس فابريکې د څانګې د مامور په حيث وظيفه واخيسته.

په اوسني ليکوال کې د محمد رسول مسلم له خولې د طبيعي خصوصياتو په باب داسې راغلي:

"زما طبيعي خصوصيات

۱ـ له ترينګلي سړي څخه مې بد راځي، ځکه چې پخپله ترينګلی نه يم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ له هغه چا څخه چې لکه مچ په هره کاسه کې بې سته لويږي بد وړم، ځکه چې په خپله هرځاى نه يم.
۳ـ له هغه چا څخه چې له خلکو څخه د خيرانې او قلمانې يا بله توګه پيسې اخلي ډېر نفرت لرم، ځکه چې پخپله مې په عمر کې دا جک نه دي وهلي.
۴ـډېر شاکى سړى مې نه دى خوښ، ځکه چې پخپله که لږوي که ډېره وي قناعت پرلرم که لنده را ورسيږي خوښه که نه په وچه مې هم خوانه بديږي، ښه لباس مې ډېر خوښ دى مګر په معمولي لباس هم نه شرميږم.
۵ـ په دخانياتو او نشه را وستونکو شيانو کې د هيڅ شي عملي نه يم. "
ښاغلى مسلم د پښتو ژبې ليکونکى او اجتماعي شاعر دى، خو شعر يې تر نثر ډېر دى. په عربي او اردو ژبو هم پوهيده او ښه د مطالعې څښتن دى.
د ښاغلي مسلم اجتماعي او تنقيدي شعرونه د هيواد په جرايدو کې په تېره بيا د طلوع افغان په ورځپاڼه کې ډېر خپاره شوي دي.

۲-۲۶-۱ د محمد رسول مسلم د شعر نمونه:

د محمد رسول مسلم د نظم يوه نمونه:

زمـــا وروره ســـــې بـــــه ويښ پــــه دوران کلــــه
خلقو خپلې چــارې وکــړې تــه چــاره کــې د ځــان کلــه؟
ســه بيــداره ســر اوچــت کــړه قافلــه واړه رهــي ســوه
په يوه ســر ســفرکيږي چــې رهــي ســې کــاروان کلــه؟
اتفـــاق کــــه ديانـــت دى لــــه قرآنــــه هــــدايت دى
مسلمان و ځان تــه وايــي عمــل کــړې پــه قــرآن کلــه؟
فلـــک ورکــــړه وهرچاتـــه پرقـــدر بانـــدې يـــې برخـــه
پرمقصـــد د پښـــتانه بـــه و څرخيـــږي آســـمان کلـــه؟
نه شکوه سته لــه آســمانه نــه لــه بــل چاګيلــه مــن يــم
لــه خپــل لاســه را رســيږي پربــل چــادى تــاوان کلــه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوښښ سره رسيږي د انسان مقصد ترپايه
خود پخوده دی حل سوی مشکل امر آسان کله؟
لوی نقصان دی په وطن کې خيانت او نفاق وروره
چې ورک نه سي له مابينه يوزړه کيږي افغان کله؟
خوله درونيسه "مسلمه" ته چا داسې رښتيا ګوی کړې
اوس عالم خوشحاله کيږي د رښتيا په بيان کله؟(٧: ١٢٣٥)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۷ محمد انور نومیالی

محمد انور نومیالی د دې تذکرې یو بل لیکوال دی چې مرحوم نجیب یــې پــه باب ډېر لږ معلومات راوړي د تذکرې له معلوماتو ښکاري چې ښاغلی نومیــالی د دې تذکرې د لیکلو پرمهال ځوان او د فرهنګ میدان ته یې تازه مخه کــړې وه وروسته یې بیا پښتو ادب ته ډېر خدمتونه کړي دي چې ما د اوسني لیکوال او تر ډېره بیا د کندهار له یو شمیر فرهنګیانو څخه د ده په هلکــه معلومــات راټول کړي چې دلته یې راوړم:

محمد انور نومیالی د حاجي ملا محمد نعیم اخوند زوی،د غــلام محــی الــدین لمسی په خته الیزی، د کندهار ښار کې د معروف ولســوالی د الیــزو پــه یــوه روحاني کورنۍ کې نړۍ ته سترګې پرانیستې دي.

محمد انور نومیالي د وخت د متداوله او مروجه علومو زده کړې له خپله پلاره، چې ملا طبیعته سړی و او همدارنګه د ســیمې لــه نــورو اســتادانو څخــه او د جنوبي پښتونخوا په مدرسو کې تر سره کړې دي . ځواني یې په طالب العلمــۍ او ملایۍ کې تېره شوې ده. د وخت داستبداد ناسم چلند او دغه راڼه ســتوري ته ، د کومې تعلیمي ـــ تحصیلي موسسې د فراغت د سند چې لــه دوســتانو سره به یې په مجلسو کې په هکله ورته د ((کاغذ)) خطاب کاوه ، د دغه کاغــذ د نه درلودلو بهانه نیوله ، او د تورتمپالو له خوا د ده د پرمختګ مخنیوی د دې سبب شو چې د څه مهال لپاره د انزوا او ګوښه نشینۍ حالت اختیــار کــړي . د علمي القابو د وېش پر مهال د کاندید اکاډمیسین پر لقب نومول شوی . محمد انور نومیالي د ژبو د زده کړې په برخه کې ښه وړتیا درلوده، پر پښتو او فارسي ژبو سربېره یې اردو، عربي، انګرېزي، روسي او ډنمارکې ژبې هم ښې زده وې او د دغو ژبو له اخذونو څخه یې ښه استفاده کولای شوه.

استاد نومیالي د کندهار ښار په بیلابېلو ښوونځیو او لېسو کې د اد ب او منطق د استادۍ وظیفه درلوده . وروسته کابل ښار ته په راتګ سره یې څه موده پــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

گمرک کې وظیفه واخیسته، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز سره یې همکاري درلوده، د ۱۳۵۷ کال د غویي میاشتې تر پاڅون وروسته د بیهقي د کتاب خپرونې موسسې د ریاست دنده ور په غاړه شوه. نوموړی د افغانستان د علومو اکاډمۍ غړی هم پاتې شوی، څېړنو یې رسمي بنه نیولې وه او د علومو اکاډمۍ د ختیځ پېژندنې انستیټیوټ غړی او بیا مشر وټاکل شو . د تېرې پېړۍ د وروستۍ لسیزې په لومړیو کې یې د نورو څېړنو لپاره د منځنۍ اسیا هېوادونو،لکه ازبکستان او تاجکستان ته سفرونه کړي دي . دا چې د تاجکستان حالت او زموږ د هیواد حالت یو له بله په سیالۍ کې کم نه وو، نو له مجبورۍ ورځې د روسیې د پتر بورګ او بیا د مسکو ښار ته مسافر شو . په مسکو کې یې څو ځله خواره واره افغان فرهنګیان راټول کړل او د افغان فرهنګي ټولنو بنسټ یې کیښود .

نوموړی پر ۲۰۰۰ ز کال ډنمارک ته هم مهاجر شوی دی.

محمد انور نومیالي د انساني ژوندانه په اړه خپل ځانګړی فلسفي ـــ اخلاقي لید لوری او دریځ درلود، په رښتینولۍ او سپېڅلتیا مین و، د فکري استغنا څښتن و . د انسان لپاره د انساني فکر او په انسانستان کې د اوسېدو ټینګ پلوی و . هوډمن و، خوځنده و، استراحت طلب نه و، آن په دغسې عمر کې چې ډېر نور خلک د راحت غوښتونکي شي، ده په نورو څېړنو او د خپلو پخوانیو، د زلمیتوب د نیمګړو او نابشپړو څېړنو په بشپړېدو پسې متې رانغښتې وې . ده د خپل ژوند په اوږدو کې د هېواد د یو شمېر ډېرو ویاړمنو فرهنګیانو د استادۍ ویاړ درلود . خپل ډېر اثار یې د ټایپي ـــ طباعتي غلطیو له خطره ساتلي او خپله یې په لاس په ښکلي لیک کښلي دي، چې د پوره حوصلې او ښه ذوق څرګندونه یې کوي.

له افغان مطبوعاتو سره په ځانګړې توګه د کندهار د طلوع افغانه سره یې له هماغه ځوانۍ راهیسې ښه پالله . د علومو اکاډیمۍ په چوکاټ کې د څېړنیزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرژو سربېره يې پښتو ژبه په نورو ډېرو ښو او ارزښتمنو اثارو وپسولله . په پښتو ژبه کې د تخونو يا د روسي ادب د «چستوشکو» ژانر د رامنځته کولو پلوی وو . د هېواد په دننه او بهر کې يې د مطبوعاتو له لارې د چاپ شوو ليکنو او څېړنو شمېر ښايي سلګونو ته ورسيږي . د ژوند په وروستيو کې يې ليکنې پخپله په کمپيوټر کمپوزولې او بېلابېلو وېب سايټونو ته به يې د خپراوي لپاره استولې . د محمد انور نوميالي سياسي لوری د کيڼ لاسو له لوري سره يو وو.

کانديد اکاډميسين محمد انور نوميالي د ۲۰۰۶ ز کال د اکتوبر د مياشتي پر ۴ (د ۱۳۸۵ ل کال د تلې پر ۱۲) د ۷۹ کالو په عمر په ډنمارک کې د زړه د درېدو لامله له دې نړۍ سترګې پټې کړې . د ده جنازه لومړی له ډنمارک څخه د اسلام اباد له لارې د افغانستان پلازمېنې کابل او بيا کندهار ته ولېږدول شوه او د ۲۰۰۶ ز کال د اکتوبر پر ۱۷ د کندهار پوهنتون په ساحه کې خاورو ته وسپارل شوه.

۲-۲۷-۱ د محمد انور نوميالي چاپ شوي آثار:

۱ــ انسان او تکامل (ژباړه)، د کابل چاپ.

۲ــ هند د لومړي کميونيزم څخه تر مر ئيتوب پورې (ژباړه).

۳ــ د پښتو ادبياتو د تاريخ يوه تيوريکه طرحه (څېړنيز اثر ، کابل).

۴ــ د وېش سيستم (څېړنيز اثر ، ګستتنر ، کابل).

۵ــ د افغانستان توکمونه (ژباړه، سريزه او تعليقات ، کابل).

۶ــ ميتودولوژي تاريخ (ژباړه، سريزه، لمنليکونه او تعليقات ، کابل).

۷ــ د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي (څېړنيز اثر ، مسکو).

۸ــ د کوډو سرنوشت د علمي پلټنې په رڼا کې (څېړنيز اثر ، مسکو).

۹ــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، لومړی ټوک (د ختيځ د نامتو ولسي کېسو ژباړه ، مسکو).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ـــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، دوهم ټوک (د همدغو نکلونــو د ژبــاړې بلــه برخه ، مسکو).

۲-۲۷-۲ د ښاغلي نوميالي ځينې ناچاپه آثار

۱ـــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، (د همدغو ولسي کېسو د ژباړې پاتې برخې په دريم ټوک کې چاپ شوې ده).
۲ـــ بانډار لومړۍ مجموعه (د ده له خــوا پــه پښــتو ژبــه کــې د تخونــو يــا چستوشکو د نوي ژانر په قالب کې د خوندور نظمونو ټولګه).
۳ـــ بانډار دوهمه مجموعه (د همدغه تخونو دوهمه ټولګه ده).
۴ـــ هزار ويک قتقتک (د تخونو يوه بله ټولګه ده .)
۵ـــ هغه پلا او دا پلا (يوه سفر نامه ده .)
۶ـــ زما د پوهنې حدود د حقيقت په مخ کې (د ژوندانه په باب د ده د فلسفي نظريو يوه ټولګه ده چې پر ۱۹۵۶ ز کال کښل شوې وه .)
۷ـــ د افغانستان د ايتنوګرافۍ په باب يوه پلټنه.
۸ـــ د مختلفو موضوعاتو په باب يو شمېر نا چاپه مقالې

۲-۲۷-۳ د نوميالي د نثر نمونه:

انسانستان

ممکنه ده چې انګلستان به مو ډېر اوريدلی وي، هندوستان دغسې، عربستان هم دغسې، او يو بل " ستان " هم دغسې خو نن زموږ خوښه ده چې تاسې لــه (انسانستان) څخه هم خبر سئ او د يوې مختصرې جغرافيې په ســاحه کــې د هغه حدود و وينئ.

د (انسانستان) جغرافيه البته داسې نه ده چې د ملتو، نژادو اوبو، غرو خطوطــو او ملکيوتو په توسط تشکيلېږي بلکې دغه جغرافيه هغه فاصــلې تشــکليلوي چې انسان او د طبيعت عالم يې سره جلا کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(انسانستان) په ټولو اصولو کې له دا نورو (ستانو) سره فرق لري مثلاً انګلستان هغه چې یوازې د انګلسانو منافع په کې ساتلې وي او بل چاته کـه یـې ضـرر ورسیدی خو واوا، که نه ګټه خویې په هیڅ ډول نه وررسیږي مګر انسانسـتان هغه دی چې په ده کې د ټولو انسانانو او د ګرده بشر منافع خوندي کیږي.

په دا نورو(ستانو) کې خو ژوند د یوې دعوی نـوم دی لـه بلـه سـره او د یـوه جنجال نوم دی له ځانه سره خو په (انسانستان) کې نه څوک پرچـا د تعـرض فکر لري او نه څوک د چا په مقابل کې ځان حمایه کوي. هلته په هرځای کې و هیچاته هیڅوک خارجي نه ایسي بلکې هرځای د سړي خپل کور دی. که دچا سره د (انسانستان) اراده وي نو په دې خبره پوهیده هم ورته په کار دي چـې ځینې عادات چې په دا نورو (ستانو) کې د خلکو شخصیت تشکیلوي هلته ډیر قیمت نلري او نه د چا په درد خوري بلکې که له چا څخه صادرسـي نوښـایي چې د (انسانستان) په شفاخانو کې تر معالجې لاندې سې ځکه که د چا خیـال وي چې هلته یو انسان پربل یوه بابایي وکړي او آغـایې دې پـر وړغـوي خـو داسې کار هلته کورټ ممکن نه دی او که یو انسان د بل په مقابـل کـې ځـان اصیل ګنې او هغه بل بدل ورته ایسي نو داسې بدل خلک هم هلته ژوند نسـي کولای او که څوک د بل په اذیت کې قدرت ږغوي خو داسې همه غرض خلـک هم یو انسان غواړي چې بل یو د ځان مریي وساتي نو داسې ساهوګان هـم هلته نسي چلیدای او که څوک غواړي چې د بل د لاس په حاصـلو کـې ځـان چاغ کړي نو داسې تجارت هم هلته په (انسانستان) کې کور نلري اوکه څـوک غواړي چې پربل باندې سرلوړ ونیسي داسـې ناقابـل سـرونه هـم هلتـه نـه پیداکیږي او که څوک میل لري چې بل ته ځان ټیټ کـړي خـو داسـې تیـټ کسان هم هلته څوک نه پیژني لنډه داچې د دانورو ستانو"هغه جری چې ژوند یې تریخ کړی دی هلته پریوه مخ درک نلري".

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (انسانستان) ټوله بشري ادراکات او انساني ملکات داسې کارنه ورکوي لکــه په دانورو"ستانو" کې چې آموخت ورسره نیول سوی دی بلکــې هلتــه د فکــر طرز، دسلیقي جریان، د عمل سلوک او د غرائزو میل په داسې ترتیب چلیــږي چې په دا نورو "ستانو" کې تصنیف سوي روحیات د هغو معرفي نسي کولای او نه د (انسانستان) انسان دې موجوده روحیاتو تراوسه پورې لیــدلی دی. هغــه انسان بیخي د دې انسان تصور نسي کولای ځکه تعدي، حرص،غضب، تجــاوز، استعماریت، خود خواهي، قتل، غارت، تعصب او نور د دې انســان لازم صــفات کورټ نه پیژني او نه ورسره آشنا دی.

لنډه داچې د (انسانستان) اوسیدونکي بیل روحیات لري او بیل استدلال. کــه چا هغه انسانیت ولیدی نو ښایي چې موجوده ســړیتوب وژحیوانیــت وایســي ځکه هلته ژوند یو محترم مضمون دی او د ژوند د جمال د پاره بشري جریــان شروع دی چې ژوند د ژوند د پاره په خپله طبیعي ساحه کې وپالل سي.

په (انسانستان) کې هیڅ داسې چارې نسته چې په ژوند کې بې ګټې وي بلکې د ژوند عملي نظام یې د ګردو پرنفعه ولاړ دی او علم یې لــه طبیعــي حقیقــي احساسه څخه ترکیب سوی دی.

هرهغه شان چې یو انسان له بله څخه جلا ساتي او یــایې پــه جنــګ ورســره اچوي داسې عوامل د (انسانستان) د ښمنان دي او هر هغه ایجابــات چــې یــو انسان پربل ګرانه وي او ور نیژدي کوي یې هغه د (انسانستان) دوستان دي.

(انسانستان) په خپل ځان کې د انسانیت د ارتقاء او د انساني ذهنیت د تکامل هغه مرحله بلله کیږي چې د ژوند تکفل کوي د ژوند په معنی!

نو ژوندی دې وي انسانستان (۷: ۱۳۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۸ میرحیدر حیدري

میرحیدر حیدری د دې تذکرې بل لیکــوال دی چــې ښــاغلي نجیــب یــې د تحصیل دورې، د ده د کورنۍ، د ماموریــت دورې او د مطبوعــاتو ســره د ده د پیژندګلوی تر عنوانونو لاندې معلومات راوړي دي، ترکومه چې مــا د ښــاغلي حیدري پسې کومې تذکرې او آثار کتلي دي د ده په باب مې معلومات نــه دي پیداکړي له همدې امله د نوموړي په باب د تذکرې په اصلي متن کې په راغلــو معلومات بسنه کوم.

۲-۲۹ محمد رسول پښتون

د محمدرسول پښتون په باب مو د پښتو معاصر لیکوال تذکرې په اصلي مــتن کې معلومات ولوستل ، په نورو پښتو تذکروکې د پښتون د ســوانحو پــه بــاب معلومات نه دي راغلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۰ عبدالعلي مستغني

د پښتو ادبياتو د معاصرې دورې ليکوال د عبدالغني مستغني د سوانحو په باب د دې تذکرې د نورو ليکوالو په نسبت زيات معلومات راوړي دي د ده د زوکړې او وفات تاريخ او همدرانګه د نوموړي د ماموريت په هکله معلومات راوړل شوي دي. دلته زه غواړم هغه معلومات وړاندې کړم چې ښاغلي نجيب په دې تذکره کې ورته اشاره نه ده کړې او په نورو پښتو تذکرو کې د ده باب راوړل شوي دي.

د عبدالعلی مستغنی شاعري له ۱۳۱۵ هـ ق کال څخه شروع شوې او بيا د مړينې تر وخته يې راز راز مطالب او مضامين په قصيده او غزل شکل کې ځای کړي دي چې يوه برخه يې اجتماعي او اخلاقي او نور عشقي او ادبي دي د ده اشعار زياتره په " سراج الاخبار" او " کابل مجله" کې چاپ شوي دي.

ښاغلي مستغني د پښتو او پښتونولی سره زياته مينه در لوده، په تيره بيا د پښتو ژبې لوړتيا سره يې زياته مينه او خاصه علاقه درلوده او خپله داعلاقه يې څو ځلي پخپلو اشعارو کښې ښکاره کړې ده.(۷: ۱۲۲۳)

سرمحقق زلمي هيوادمل هم په خپل اثر فرهنګ زبان و ادبيات پښتو کې د مستغني په باب ليکلي:

عبدالعلی مستغني د سراج الاخبار افغانيه د ادبي برخې محرر وه د حبيبيې مکتب معلم او په وروستيو کې د کابل ادبی انجمن غړی شو.د ده متفرق اشعار د هيواد په اخبارونو کې نشر شوي دي همدارنګه د مستغني د پښتو او دري غزلياتو او قصايدو ديوان چاپ شوی دی د نوموړي ليکلي موضوعات، ملي، اجتماعي، اخلاقي او عشقي رنګ لري.(۲۳: ۴۷۱)

همدارنګه استاد حبيب الله رفيع هم پخپل اثر پښتو کتابښود کې د مستغني دوه آثار معرفي کړي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۰-۱ د مستغني آثار:

۱ــ د عبــدالعلی مســتغنی دیوان(پښــتو او دري)، کابـل، د پــوهنې وزارت ــ ددارالتألیف ریاست،۱۳۳۸ ش کال.

۲ــ قصاید مستغني (پښتو او دري)، عبدالکریم مستغني، د ملي دفـاع وزارت مطبعه ،۱۳۴۲ ش کال.(۲۰: ۲۳۱)

۲-۳۰-۲ د عبدالعلی مستغني د نظم نمونه:

خپــل ځانونـــه بـــه قربـــان کـــړو نـــه دیـــار خپـــل
هـــر د یـــار دیـــار کوڅـــه بولـــو دیـــار خپـــل
چـــې د خپـــل دیـــن و دولـــت پـــه لار مـــر نـــه شـــي
څـــه ژونـــدون دی هغـــه بولـــو ننـــگ و عـــار خپـــل
هــر میــدان چــې د خپـل ځــان پـه وینــو رنــگ کــړو
پـــه قـــانون یـــې د نظـــام بولـــو گلـــزار خپـــل
پـــــه دنیـــــا و آخـــــرت بـــــه ســـــرفراز وي
نظـــامي چـــې وي محکومـــه د ســـالار خپـــل
ســـپاهي دې د خپـــل ســـر بهـــا خـــوړلې
د مـــوږ ســـر او مـــال قربـــان دی تـــر ســـرکار خپـــل
نصـــیحت مـــوږ تـــه پـــه کـــار نـــه دی ناصـــحه
تــه پــه کــار خپــل دانــا تــر یــې مــوږ پــه کــار خپــل
مســـتغني بـــه ځـــان قربـــان تـــر خپـــل ملـــت کـــا
موافـــق بـــه د گفتـــار کانـــدي کـــردار خپـــل

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۱ فضل اکبر بېنوم

د پښتو معاصر ليکوا اثر وروستی ليکوال بينوم دی د دې ښاغلي په باب هـم د استاد عبدالقدوس نجيب په(پښتو معاصرليکوال) تذکره کښلږ معلومات راوړل شودي دي، له دې تذکرې وروسته ترکومه ځايه چې ما پښـتو تـذکرې کتلـې يواځې په اوسني ليکوال کې مې د نوموړي په باب معلومات وموندل:

ښاغلی فضل اکبر بينوم مشهورپه حضرت پاچاگل صاحب دپښتونستان دلوی او ستر مجاهد دترنگزو دحاجی صاحب مشرزوی او داشنغر دمشـهور بـزرگ بودلي بابا نمسی په ۱۸۸۷ز کال پخپل کلي ترنگزو کې زيږيدلی دی او وروسته تر هغه چه دهغه وخت متداوله ديني تحصيل يې پخپل کور او نورو ځايو کـې په خصوصي توگه سرته ورساوه ، د خپل مجاهد پلار په پيـروی يـې دجهـاد ميدان ته ودانگل.

هغه وخت يی د انگريزي استعمار پر خلاف جهاد کاوه او وروسته دپاکسـتاني استعمار او تجاوز په مقابل په مبارزه بوخت شو، شپه او ورځ يـې پرځـان يـوه کړې وه، دخپل قوم او خپل وطن د آزادۍ دسـاتلو دپـاره يـې د پاکسـتان د حکومت گوليو،بمونو او توپونوته ټټرسپر کړی و او دپښتو نستان په باجوړ کـې دملي مجاهدينو او آزادۍ غوښتونکو لارښوونه يې کوله.

ښاغلي هميش خليل پخپل کتاب کې دبينوم دپخوانيو جهادونوداسې يادونـه کوي: پيرنگيانو چې دبونير فتح کولو په غرض هندوستانی فوځ دغه علاقې ته وليږلو نو حضرت بادشاه گل صاحب فضل اکبر بينوم دخپل پلار پـه هـدايت د آزادو قبايلو دمجاهدينو يو لښکر داستعماري طاقت دمقابلی په غـرض خپـل قيادت کښې واخستو د ۱۹۱۴زکال دجولای مياشت وه چې پـه سـر کـاوی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملندرۍ د ړومبۍ او دويمې معرکې دمسلسل جهاد نه پس يې انګريزي فوځونه په شا کړل.

آزادو قبايلو کښې له ۱۹۱۵ نه تر ۱۹۲۰زکال پورې مجاهدينو دخارجي طاقت خلاف خپل جنګونه جاري وساتل، دغه دوران کښې يوه بله لويه غزا د انګريزانو خلاف په شبقدر وشوه، دغه غزا کښې هم لکه ړومبۍ مجاهدين سرخ رويه او کامياب شول.

په ۱۹۳۷ز کال کې چې حاجي صاحب د ترنګزو وفات شو نو دآزادو قباييلومجاهدينو او نمايندګانو په يوه خوله حضرت بادشاه ګل خپل روحاني پيشوا تعين کړ.

د ۱۹۳۷زکال نه تر ۱۹۴۷ کال پورې بادشاه ګل صاحب غازي آباد کې په خانقاه معلی ناست وو ، او دمهمندو قيادت به يې کولو. په ۱۹۴۶ز کال کې دحکومت افغانستان په دعوت کابل ته راغی.

د۱۹۴۹ز کال په فبروری مياشت کې چې په کراچۍ کې دموتمر عالم اسلام غونډه کيدله نو بينوم صاحب دپښتونستان دقبايلو د نماينده په حيث په هغې غونډه کې ګډون درلود او يو وخت د جميعت العلمای اسلام سرحد مشر هم ټاکلی شوی و.

ښاغلی بينوم دسياسي مذهبي او قومي لارښودنو او مصروفيتونو سره دپښتو ژبې د ادب سره هم ډيره مينه لرله او په پښتو کې دشعرونو ديو بشپړديوان خاوند دی.

ښاغلی هميش خليل دده د شعري مقصد په باب کی داسی ليکي:

"ديوسياسي رهنما او مذهبي پيشوا نه علاو بادشاه ګل صاحب په حيثيت ديو شاعر هم دملک اوملت خدمت کوي، دا اولوالعزم شاعر لکه د اکثرو قومي شعراوو د خپل وطن او قوم ديو ځلانده راتلونکي ارماني دی . خپلو نظمونو کې قوم ته د وطن ساتلو اودفاع کوښښونو دتلقين سره سره دميرخمنو د ناپا کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارادو خبرداری هم ورکوي او د خپل عالی عظمت شان او ناموس دساتلو پیغام هم." (73 :16)

سرمحقق عبدالله بختاني خدمتگار په پښتانه شعرا پنځم ټوک کې د فضل اکبر بینوم د وفات کال او د ده د آثارو په باب معلومات وړاندي کړي:

فضل اکبر بینوم چې په (پاچاگل صاحب) مشهور وه د ژوند وروستی کلونه یې په افغانستان کې تیر کړل.

نوموړی د ۱۳۵۴ هـ ش کال د مرغومی په دوهمه نیټه په کابل کې وفات شو او جنازه یې د کاپیسا ولایت دکوهستان ولسوالۍ د نوآباد کلي په هدیره کې خاورو ته وسپارل شوه.

سرمحقق بختانی خدمتگار لیکی" چې لس دولس کاله د مخه د اشعارو یو دیوان یې ما لیدلی دی."

همدارنگه پوهاند رښتین لیکي "چې د ۱۳۱۹ هـ ش کال په آخره کې ما د ده یو وړوکی د یوان لیدلی وه بیا په ۱۳۲۲ هـ ش کال کې یو بل لوی دیوان مو ولید چې تر ۶۰۰ مخونو زیات و او نژدې دولس زرو بیتونو ته رسیږي. په دې دیوان کې قومي،ملي،سیاسي، تاریخي، عشقي، تصوفي،اجتماعي او خلاقي مضامین او د پښتو شعر اکثرې نمونې لکه، غزل، رباعي، قطعه، قصیده، مثنوي، ترجیع بند او نور راغلي دي." (13: 1558)

۲-۳۱-۱ دبینوم دکلام نمونه:

وطن وایی

زه خوستاعزیز وطن یم

چه مې خرڅ نکړې په بل

گوره ما چې بربنده نکړې

چې زه ستا کړم پټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر نعمت چې زما ستادی
څه به خورې چې شم دبل
څه فایده به درله وکړې؟
بیا په تیر ساعت ژړل
دخپل باغ میوې هغه خوري
چې دبل کړي ترې شړل
که زه نه وم ارمان به وکړې
وي به تا له شرمیدل
تر بیت دی ستا په ماکې
زما تا باندی کول
مشترک په دې مفاد یو
مه کوه دې کې خلل
دا کول دلیونو دي
په خپل ځان توره وهل
کوم پښتون دی چې کړی ګورې
خپل کا له نه غیر بلل
تا ته چا ویلي دا دي
چې پښتون داسې کول
پښتون تا باندې مین دی
قربان تا باندې دی تل
دغماز خبرې مه اوره
بینوم دا تا ته ویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د دې تیزس په بشپړولو سره ما وکولای شول چې د پښتو شاعرانو او لیکوالـو یوه داسې تذکره خپلو فرهنګي حلقوته وړاندې کړم چې تراوسه نه وه پژنـدل شوې. په تذکره کې د راغلیو ۳۱ تنو شاعرانو او لیکوالو په باب مې یـو لـړ لازم معلومات ترکومه ځایه چې مقدور وم سره راټول کړل او د تذکرې لیکـوال پـه باب مې هم په مقدمه کې مواد راوړل.

په افغانستان کې د پښتو ادبیاتو پـه معاصـره دوره کـې دا (د پښتو معاصـر لیکوال) دریمه تذکره ده البته باید ووایم چې د معاصرې دورې قدیمه تـذکره په ۱۳۱۶ او۱۳۱۷هـ ش کلونو کې لیکل شوې ده، نـوم یـې دی د پښـتو ننـي لیکوال دا تذکره استاد خادم او استاد رشتین دواړو په ګډه جوړه کـړې، د دې تذکرې څه برخې مرحوم خادم د کابل کالنۍ د ۱۳۱۸ هـ ش کال په ګڼـه کـې چاپ کړې دي د دې تذکرې لومړنۍ برخې د کابل کـالنۍ د ۱۳۱۶او ۱۳۱۷ هــ ش کلونو په کڼو کې خپرې شوې دي. بله تذکره عبدالرزاق زهیر لیکلـې د ده تذکره په فارسي ژبه ده او نوم یې دی،شعرای معاصر پښتو چې تراوسه نـه ده چاپ شې او خطې نسخه یې د افغانستان په ملي آرشـیف کـې خونـدي ده او دریمه همدا تذکره ده.

په مقدمه کې همدارنګه د تذکرې د معرفۍ علاوه د تذکرې مأخـذ، د تـذکرې لیکوال، د تذکرې د تدوین هدف، دکار میتـود او د موضـوع شـالید پـه بـاب معلومات راغلي دي.

ورپسې د تذکرې اصلي متن راغلی او وروسته تعلیقات راوړل شوي دي.

دا تیزس به د ادبي محققانو او د معاصر دوران د ادبي مؤرخانو لپاره کـار آمـد وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مناقشه

پدې برخه کې هڅه کوو، ټولو هغو احتمالي پوښتنو ته لنډځوابونه ومومو، چې دمناقشې یا له تیزس نه د دفاع پرمهال ناستو ممتحنه غړو ته پیداکیږي . ښایي ځینو دوستانو ته پوښتنه پیداشي، چې د دې تذکرې د تدوین اهمیت څه دی؟ په دې تذکره کې د کومې سیمې شاعران معرفي شوي؟ دغه تذکره په کوم وخت کې لیکل شوې ده؟

آیا دا تذکره تراوسه چاپ شوې یانه؟ د تذکرې لیکوال څوک دی؟ آیا په تذکره کې لیکوالان او شاعران د الفبا په ترتیب سره راغلي که نه؟ په تعلیقاتو کې شاعران او لیکوالان په څه ډول معرفي شوي دي؟

اوس نو پورتینو پوښتنو ته په ترتیب سره ځوابونه وایو.

د دې تذکرې له تدوینه زمونږ هدف دادی، چې د پښتو د معاصرې دورې تذکرې لیکنې ټولې ورکې کړۍ سره یوځای شي او دا سلسله زمونږ په فرهنګي تاریخ کې خوندي شي.

ما په همدې خاطر دا تذکره تدوین کړه، سره له دې چې د دې تذکرې ځینې لیکوالان او شاعران تر دې د مخه په نورو پښتو تذکرو کې معرفي شوي دي ، خو بیا هم ځینې داسې لیکوالان او شاعران پکې شته چې تراوسه بل ځای نه دي معرفي شوي.

په دې تذکره کې د افغانستان د مختلفو سیمو د شاعرانو شرح حال راغلی چې ډیری د کندهار سیمې اوسیدونکي دي او د لیکوال هم عصر اشخاص دي.

د پښتو معاصر لیکوال دا تذکره د دیرشمو کلونو په جریان کې لیکل شوې ده.

یاده شوې تذکره تراوسه په مستقل ډول چاپ شوې نه ده اما په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول نشر شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې لیکوال عبدالقدوس نجیب نومیږي چې په ۱۳۰۲ هـ ش کال دکندهار د بابړو په کوځه کې زیږیدلی او د پښتو ژبې یو تکړه لیکوال تیر شوی چې د دې تذکرې علاوه ګڼ شمیر نور آثار یې هم لیکلي دي اود ۱۳۸۴ هـ ش کال دچنګاښ دمیاشتي پر شپاړسمه د ۸۲ کلنۍ په عمر دسرطان د ناروغۍ له امله د امریکا د متحده ایالاتو د کلفورنیا ایالت د لاس انجلس ښار د(Wephill) ویپ هیل په روغتون کی وفات شو.

همدارنګه باید وویل چې په دې تذکره کې راغلي ۳۱ شاعران او لیکوالان تر اولسم شخص پورې د دوی د تخلص د هجا پراساس معرفي شوي دي، مګر پاتې شاعران او لیکوالان بیا په دې ترتیب نه دي معرفي شوي. ما هم د تذکرې ترتیب په نظر کې نیولو سره په تعلیقاتو کې هر شاعر ته نمبر ورکړی او سوانح مې ورته بشپړې کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي پایله

د دې تیزس د لیک چارې هم د یوه هدف لپاره تر سره شوې دي، اصلی هــدف یــې دادی چې عبدالقدوس نجیب په نامه لیکوال چې د کندهار ولایت اوسیدونکی دی د دیرشمو کلونو په جریان کې یې دا تذکره لیکلې ده او تر دې دمه په مستقل ډول نه ده چاپ شوې ، اما په طلوع افغان اخبارکې په مسلسل ډول نشــر شــوې ده پــه دې خاطر چې په تذکره کې د معرفي شویو شاعرانو او لیکوالــو ســوانح بشــپړې نــه وې اړتیاوه څو د دوی سوانح بشپړې اوپښتو فرهنګي حلقو ته وړاندې شي دا یو هدف او بل هدف یې دا دی چې د ماستری تحصیلي دورې په پای کې د تیــزس لــه بشــپړلو وروسته د ماستری سند په ترلاسه کولو سره د دې سند له امتیازاتوڅخــه اســتفاده وکړم.

مرحوم نجیب په دې تذکره کې ۳۱ تنه شاعران اولیکوالان معرفي کــړي دي، دغــه شاعران د ښاغلي نجیب د زمانې خلک وو چې ډیری له دغــو هغــه وخــت تــازه پــه فرهنګي فعالیتونو پیل کړی وو، په وروسته کلونوکې یادو شویو فرهنګیانو د پــام وړ فرهنګي فعالیتونه کړي، کتابونه یې لیکلي اوګڼ شمیر آثار یې تألیف کــړي دي، پــه همدې خاطر ما د دې تذکرې د بشپړلو لپاره تصمیم و نیوه چــې تیــزس پــه بانــدې ولیکم، دغه موضوع مې له فهرست سره یوځای د کابــل پوهنتــون دژبــو او ادبیــاتو پوهنځي ته وړاندې کړه وروسته د بورد له خوا و منل شوه، په تیزس مې کار پیل او د استاد سرمحقق زلمي هیوادمل تر لارښونې لاندې مې پــه درې برخو(مقدمــه،متن او تعلیقاتو) کې بشپړ کړ.

د تیزس په لومړۍ برخه (مقدمه) کې د موضوع اهمیــت، د کــار میتــود ، د موضــوع شالید او د تذکرې لیکوال په باب معلومات ، د تذکرې اصلی متن او وروسته تعلیقات راوړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه او سپارښتنې

۱ــ د دې تذکرې له متن څخه معلومیږي چې د هیواد په بیلابیلو پښتنو سیمو کې ښايي داسې لیکوالان او شاعران تیر شوي وي، چې په هیڅ پښتو تذکره کې د هغوی شرح حال نه وي راغلي که په دې هکله هم محصلینو ته د مونوګراف یا تیزس موضوع ګانې ورکړلې شي او د دغوشاعرانو او لیکوالانو په باب څیړنه وکړي د پښتو ژبې د ادبیاتو په غنامندۍ کې به ګټور تمام شي.

۲ ــ د دې اثرعلاوه د ښاغلي عبدالقدوس نجیب څینې نور ناچاپ آثار هم شته چې تدوین ته اړتیالري که کار په باندې وشې ډیره ښه ده.

۳ــ لکه څرنګه چې مخکې مو وویل دا تذکره تراوسه په مستقل ډول چاپ شوې نه ده، دا تذکره باید چاپ شي.

۴ــ په تذکره کې د هغو لیکوالو په باب چې په نورو تذکرو کې نه دي معرفي شوي که د دوی د ژوند او فرهنګي فعالیتونو په باب محصلینو ته مونوګرافونه ورکړل شي ښه ده.

۵ــ په پښتو ادب کې ښايې دې ته ورته نورې تذکرې هم موجودې وي او د څینو دلایلو له امله ناچاپ پاتې وي که پیدا شي ، د تدوین لړۍ یې پیل شې او پښتو فرهنګي حلقوته معرفي شي، د پښتو ادبیاتو تاریخ به لا بډایه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذونه

۱ ــــ آریا،محمد نجیم. (۱۳۷۸هــ ش). محمــد هاشــم میونــدوال. کابل:میونــد نشراتي مرکز.

۲ ــــ اوریا،نورالله. (۱۳۹۰ هــ ش). باغوان(د ماســتری تیــزس). کابــل: دکابــل پوهنتون.

۳ ــــ ایوبی،محمد نادر. (۱۴۲۴ هــ ق). اقتصادي نظریات. لاهور:اکرم پریس.

۴ ــــ ایوبی،محمد نادر. (۱۴۲۹ هــ ق). سیاسي نظریات. لاهور: اکرم پریس.

۵- بینوا،عبــدالرووف. (۱۳۴۰ هـــ ش). اوســنی لیکــوال(لــومړی ټــوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.

۶ ــــ بینوا،عبــدالرووف. (۱۳۴۱ هـــ ش). اوســنی لیکــوال(دوهــم ټــوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.

۷ ــــ بینوا،عبــدالرووف. (۱۳۴۶هـــ ش). اوســنی لیکــوال(دریــم ټــوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.

۸ ــــ بینوا،عبدالرووف. (۱۳۸۸ هــ ش). د زړه خواله.کابل:د سرحدونو قومونو او قبایلو چارو وزارت.

۹ ــــ بینوا،عبدالرووف. (۱۳۶۰ هــ ش). د افغانستان نومیالي.کابل:د اطلاعــاتو او کلتور وزارت د نشراتو ریاست.

۱۰ ــــ ټولنه،پښتو. (۱۳۴۲ هــ ش). پښتانه شعراء (دریم ټوک).کابــل: د علومــو اکاډمی.

۱۱ ــــ جانان،محمد شریف. (۲۰۱۱ ز). اکبرنامه. کوټه: چمن پرس.

۱۲ ــــ حبیبي،عبدالحی. (۱۳۹۱ هــ ش) . پښتانه شعراء. کندهار:د علامه رشــاد خپرندویه ټولنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ ـــ خــدمتګار،بختانی. (۱۳۶۷ هـــ ش). پښـــتانه شــعراء (پــنځم ټــوک). کابل:دافغانستان دعلومو اکاډيمي.
۱۴ ـــ خــدمتګار،بختانی. (۱۳۵۷ هـــ ش). پښـــتانه شــعراء (څلــورم ټــوک). کابل:دافغانستان دعلومو اکاډيمي.
۱۵ ـــ خواخــوږی، محمــدابراهیم. (۱۳۸۶ هـــ ش). د مینـــې ورمـــې. کابــل:د خواخوږي ادبي او کلتوري ټولنه.
۱۶ ـــ خلیل،همیش. (۲۰۱۰ ز). پښتانه لیکوال. پیښور:یونیورستي پبلشرز.
۱۷ ـــ رشاد،عبدالشکور. (۱۳۵۹هــ ش). مخارج الحروف. کابل: د افغانستان علومو اکاډمي د ژبو اوادبیاتو انستیتیوت.
۱۸ ـــــ رشاد،عبدالشـــکور. (۱۳۸۹هـــــ ش). جغرافیـــایي یاداښـــتونه. کندهار:دعلامه رشاد اکاډمي.
۱۹ ـــــ رفیـــع، حبیـــب الله. (۱۳۸۵ هـــ ش). زنـــدان خـــوږلي ادیبـــان. کابل:دافغانستان قلم ټولنه.
۲۰ ـــ رفیع، حبیب الله. (۱۳۵۶ هـ ش). پښتو کتاب ښود. کابل:د بیهقي کتاب خپرولو موسسه.
۲۱ ـــ رفیع، حبیب الله. (۱۳۶۰ هـ ش). د استقلال څلورمه جبهه.کابل:د امان کتاب خپرولو موسسه.
۲۲ـــ روهیال، مطیع الله. (۱۳۹۴ هـــ ش). (مرکـــه). کابــل: کابــل پوهنتـــون. چهارشنبه د عقرب شلمه نیټه.
۲۳ ـــ هیوادمل،زلمی. (۱۳۵۶ هـ ش). فرهنګ زبـان و ادبیـاتو پښـتو.کابل:د پوهنې وزارت د تألیف او ترجمې ریاست.
۲۴ ـــ هیوادمل،زلمی. (۱۳۶۵ هـ ش). فرهنګ ادبیات پښتو(جلد دوم). کابل: دولتي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنگپال شخصیت ښاغلي (میر حمزه سامیزي) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحریک وياړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ يې پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هيله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

يو ځل بيا د دې اثر له ليکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د ليکلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مينه

د افغانستان ملي تحریک

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپرونو لړ: ۱۰۷

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library